

Wesoła szkoła i przyjaciele

**Program edukacji
wczesnoszkolnej
w klasach 1-3
szkoły podstawowej**

Jadwiga Hanisz

Wesoła szkoła **i przyjaciele**

**Program edukacji
wczesnoszkolnej
w klasach 1-3
szkoły podstawowej**

Autorzy
treści dotyczące języka obcego nowożytnego
Teresa Siek-Piskozub
treści dotyczące edukacji komputerowej
Beata Lewandowska

Redaktor inicjujący
Anna Królik

Redakcja językowa, korekty
Dominika Cieśla-Szymańska

Projekt graficzny okładki i strony tytułowej
Anna Ludwicka

Redaktor techniczny
Teresa Nowak

Cytaty z *Podstawy Programowej* pochodzą z *Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej* – wersji podpisanej przez minister Katarzynę Hall i zamieszczonej na stronie internetowej 23 grudnia 2008 roku.

ISBN 978-83-02-10442-8

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
Warszawa 2009

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
02-305 Warszawa, Al. Jerozolimskie 136
Adres do korespondencji: 00-965 Warszawa, p. poczt. nr 9
www.wsip.pl
Wydanie pierwsze (2009)
Ark. druk. 7
Skład i łamanie: Studio DTP *Alicja Kasper*
Druk i oprawa: GRAFMAR Sp. z o.o., Kolbuszowa Dolna
Wydrukowano na papierze offsetowym Speed-E produkcji International Paper

Spis treści

Ogólne założenia programu	5
Charakterystyka i cele poszczególnych edukacji	7
Tygodniowy plan zajęć	13
Treści programowe – klasa 1	15
Treści programowe – klasa 2	46
Treści programowe – klasa 3	73
Uwagi końcowe	108
I Ocenianie osiągnięć uczniów	108
II Procedury osiągania celów – wskazówki dla nauczyciela	110

Ogólne założenia programu

Otrzymują Państwo nowy program edukacji wczesnoszkolnej zgodny z *Podstawą Programową MEN* z dnia 23 grudnia 2008 r. Edukację wczesnoszkolną rozpoczyna dziecko w szóstym roku życia i kontynuuje przez pierwsze trzy lata pobytu w szkole.

Edukacja wczesnoszkolna ma zapewnić dziecku ciągłość kształcenia, a więc z jednej strony ma uwzględniać to, czego nauczyło się w przedszkolu, a z drugiej – stopniowo, łagodnie przygotować je do przejścia od kształcenia zintegrowanego do kształcenia przedmiotowego w wyższych klasach szkoły podstawowej. Aby zachować ową ciągłość, nauczyciel klas 1–3 oprócz dobrej znajomości programu edukacji wczesnoszkolnej, powinien zapoznać się z programem wychowania przedszkolnego (w szczególności dla dzieci 5 letnich) oraz programem dla klasy czwartej szkoły podstawowej.

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w całościowym rozwoju tak, by na miarę swoich możliwości było przygotowane do życia w zgodzie z sobą, ludźmi i przyrodą. Realizacja i osiągnięcie tego celu nakłada na nauczyciela wiele **zadań**. Nauczyciel zobowiązany jest:

1. Odkryć **predyspozycje i możliwości intelektualne** każdego dziecka rozpoczynającego naukę szkolną. Odkrycie to opiera się na wnikliwej obserwacji dziecka oraz na wstępnej diagnozie jego rozwoju fizycznego (ogólny stan zdrowia oraz motoryka), społeczno-emocjonalnego i intelektualnego (percepcja wzrokowa, słuchowa, mowa i myślenie); następnie stwarzać warunki do ich rozwoju; indywidualizować edukację, uwzględniając różny poziom możliwości intelektualnych i tempa pracy poszczególnych uczniów.

2. **Stwarzać warunki do rozwoju predyspozycji i możliwości intelektualnych** każdego dziecka poprzez indywidualizację edukacji przy uwzględnieniu różnego tempa pracy poszczególnych uczniów.

3. Odkryć **uzdolnienia i zainteresowania** uczniów. Problematyką uzdolnień interesowało się od dawna wielu naukowców krajowych i zagranicznych. W kontekście potrzeb edukacji szkolnej, zagadnienia te analizował między innymi polski psycholog B. Hornowski. Wyszczególnił on podział na osiem typów uzdolnień: poznawcze, językowe, literackie, matematyczne, techniczne i wynalazcze, muzyczne, plastyczne oraz pedagogiczne. Szerokim zainteresowaniem cieszy się ostatnio *teoria inteligencji wielorakich Howarda Gardniera*. Gardner wyróżnia niezależne od siebie inteligencje (uzdolnienia): językową, matematyczno-logiczną, muzyczną, wizualno-przestrzenną, kinestetyczną, interpersonalną i intrapersonalną, i zakłada, że dzieci lepiej przyswajają wiedzę zgodną ze swoimi zdolnościami i zainteresowaniami. Dlatego też tak ważne jest ich odkrywanie i rozwijanie u uczniów. Nie wolno nam zmarnować żadnego talentu dziecka. Problematyka ta znalazła odbicie w *Podstawie Programowej* – w tygodniowym planie dwie godziny przeznaczają się na rozwijanie uzdolnień i zainteresowań uczniów oraz przewija się w treści cyklu podręczników *Wesoła szkoła i przyjaciele*.

4. Poznać **środowisko rodzinne** dziecka; nawiązać współpracę z rodzicami uczniów.

5. **Wyposażyć uczniów w wiedzę i umiejętności**. W trakcie zajęć integrujących treści poszczególnych edukacji: polonistycznej, nauki języka obcego, matematycznej,

przyrodniczej, społecznej, plastycznej, muzycznej, technicznej, wychowania fizycznego, zajęć komputerowych i etyki – należy:

- rozwijać procesy poznawcze uczniów: spostrzeżenia, wyobrażenia, uwagę, pamięć, myślenie logiczne i kreatywne oraz mowę;
- nauczyć czytać i pisać;
- wykształcić biegłość w wykonywaniu czterech działań arytmetycznych; zapoznać z różnymi metodami rozwiązywania matematycznych problemów;
- dostarczyć elementarnej wiedzy o otaczającej rzeczywistości – o ludziach i ich wytworach, o życiu społecznym, o przyrodzie; rozbudzić zamiłowanie do wiedzy, dążność do poznawania prawdy i odkrywania tajemnic przyrody; przyzwyczajać do korzystania z różnych źródeł wiedzy;
- uczyć planowania, samodzielnego wykonywania i kontrolowania wykonywanych prac; zwracać uwagę na ich estetykę;
- wdrażać do przestrzegania zasad higieny i rozwijać sprawność fizyczną uczniów;
- wdrażać do zgodnego współżycia w grupie rówieśniczej, w atmosferze wzajemnej uczynności, życzliwości i właściwie rozumianego koleżeństwa; rozbudzać poczucie sprawiedliwości oraz rozróżniania dobrych i złych czynów;
- uczyć szacunku dla starszych i gotowości niesienia pomocy potrzebującym; rozbudzać wrażliwość na cierpienie i krzywdę;
- kształtować uczucia patriotyczne.

6. **Stwarzać w szkole atmosferę życzliwości i serdeczności**, aby dziecko czuło się dobrze w roli ucznia, by interesowało się wykonywanymi czynnościami, miało ochotę do nauki i widziało jej wyniki; szanować godność dziecka.

Charakterystyka i cele poszczególnych edukacji

Edukacja polonistyczna

Edukacji polonistycznej wyznaczamy trzy cele:

1. Kształcenie umiejętności komunikowania się (**edukacja językowa**)

W procesie komunikowania się dziecko jest na zmianę nadawcą bądź odbiorcą informacji. Jako nadawca musi umieć mówić i pisać; jako odbiorca musi umieć słuchać i czytać. Aby być zarówno skutecznym nadawcą, jak i odbiorcą, musi znać i respektować:

- system znaków danego języka;
- obowiązujące w danym języku reguły, które określają możliwość przekształcania tych znaków;
- odpowiedni zasób słów;
- zasady budowania słów, wyrazów, wyrażeń, wypowiedzi oraz różnorodnych form wypowiedzi.

Mówiąc inaczej – musi opanować słownictwo, gramatykę, ortografię i interpunkcję danego języka, zasady poprawnej wymowy oraz umieć je stosować w praktyce.

2. Przygotowanie dziecka do odbioru dzieła literackiego (**edukacja literacka**)

Przygotowanie do odbioru dzieła literackiego powinno odbywać się w bezpośrednim kontakcie dziecka z dziełem literackim, podczas którego, z pomocą nauczyciela uczeń:

- zrozumie sens i znaczenie dzieła;
- dostrzeże strukturę dzieła;
- wyodrębni jej elementy składowe i ich szczególne uporządkowanie;
- rozpozna środki stylistyczne i kompozycyjne;
- podejmie próbę rozszyfrowania znaczeń utajonych oraz próbę wyjścia poza dosłowność tekstu;
- spróbuje doszukać się w utworze czegoś oryginalnego.

Chodzi o taki kontakt z utworem literackim (prozatorskim i poetyckim), który uczy uważnej, rozumnej lektury pojedynczego tekstu, a zarazem odkrywa ogólne zasady ukształtowania wypowiedzi swoiście zorganizowanej, jaką jest dzieło.

3. Rozbudzanie u dziecka **twórczej ekspresji słownej**

W czasie zajęć należy stwarzać takie sytuacje, w których dziecko próbuje tworzyć własne kompozycje słowne. Zaczynamy od bardzo prostych sytuacji, np.:

- napisz odpowiedź na pytanie;
- uzupełnij tekst wyrazami;
- zaproponuj własne zakończenie do wysłuchanego fragmentu opowiadania;
- napisz opowiadanie na dany temat.

Wymienione trzy cele edukacji polonistycznej realizowane są równocześnie, przeplatają się i wzajemnie uzupełniają. Zarówno wiedza o języku, jak i wiedza o literaturze mają charakter służebny. Kategorie gramatyczne i tematy literackie powinny służyć nabywaniu umiejętności odpowiedzialnego, skutecznego, poprawnego i pięknego mówienia, pisania, czytania i słuchania.

Język obcy nowożytny

W nauce języka obcego realizujemy następujące cele:

1. Kształcenie umiejętności komunikowania się (edukacja językowa)

W procesie komunikowania się dziecko jest na zmianę odbiorcą bądź nadawcą informacji w zakresie właściwym dla poziomu kompetencji językowej. Jako odbiorca musi umieć słuchać i czytać; jako nadawca musi umieć mówić i pisać (w zakresie ograniczonym ze względu na poziom nauczania).

Aby być zarówno zrozumiałym nadawcą, jak i odbiorcą, musi:

- znać system znaków danego języka;
- posiadać właściwy dla etapu zasób słów w izolacji, jak i w wyrażeniach rutynowych;
- stosować przy tym poprawną wymowę i pisownię.

2. Rozbudzanie u dziecka twórczej ekspresji słownej

W czasie zajęć należy stwarzać takie sytuacje, w których dziecko próbuje tworzyć własne kompozycje słowne. Po etapie odtwórczym, mającym za zadanie utrwalenie słownictwa i zwrotów stosowanych w danym kontekście, uczeń zaczyna bardziej samodzielnie komponować teksty ustne, a następnie pisemne. Zaczynamy od bardzo prostych sytuacji.

3. Przygotowanie dziecka do mediacji interkulturowej (edukacja kulturowa)

Przygotowanie do roli mediatora interkulturowego powinno odbywać się w bezpośrednim kontakcie dziecka ze zjawiskami kulturowymi i w zestawieniu kultury obcej z kulturą rodzimą, podczas którego, z pomocą nauczyciela:

- dostrzeże zjawiska charakterystyczne dla danej kultury;
- próbuje doszukać się podobieństw i różnic między kulturami;
- rozwinię w sobie ciekawość i pozytywny stosunek wobec „inności” kulturowej.

Rozwój kompetencji interkulturowej odbywa się dzięki zapoznaniu ze zwyczajami charakterystycznymi dla kraju danego obszaru kulturowego, wytworami danej kultury (utworami literackimi adresowanymi do dzieci – bajkami, legendami, dziecięcymi rymowanymi i piosenkami). Nauczyciel powinien wykorzystać przy tym umiejętności dziecka rozwinięte w trakcie edukacji polonistycznej.

Wymienione trzy cele edukacji w zakresie języka obcego realizowane są równocześnie, przeplatają się i wzajemnie uzupełniają. Stopniowo budowana świadomość językowa w zakresie języka obcego wspomaga ogólny rozwój świadomości językowej i przygotowuje do dalszej pracy z danym językiem i kolejnymi językami obcymi.

Edukacja matematyczna

Świat jest uporządkowany, mierzalny, porównywalny, ma swoją strukturę, gęstość, trwałość – i te cechy można opisać językiem matematyki. Celem edukacji matematycznej jest zatem kształcenie umiejętności ilościowego, relacyjnego, schematycznego ujmowania, opisywania, przedstawiania i przekształcania rzeczywistości. Aby dziecko mogło tego dokonywać, należy:

- zapoznać je ze znakami, symbolami i pojęciami języka matematycznego;
- ukształtować pojęcie liczby w jej aspektach – kardynalnym, porządkowym i miarowym;

- wyćwiczyć umiejętność wykonywania czterech podstawowych działań arytmetycznych na liczbach (dodawanie, odejmowanie, mnożenie, dzielenie),
- zapoznać z pojęciem prostych figur geometrycznych (koło oraz figury płaskie z grupy wielokątów),
- ukształtować umiejętność rozwiązywania prostych zadań tekstowych,
- rozwijać umiejętność logicznego rozumowania, prowadzącego do rozwiązania danego problemu.

Edukacja przyrodnicza

Celem edukacji przyrodniczej jest systematyczne, coraz dogłębnierze poznanie i rozumienie przyrody w jej różnych aspektach i związkach przyczynowo-skutkowych i probabilistycznych. Poznanie przyrody jest koniecznym elementem życia człowieka. W edukacji wczesnoszkolnej powinno się ono odbywać poprzez bezpośredni kontakt z najbliższym otoczeniem dziecka. Dziecko ma obserwować, doświadczać, eksperymentować, opiekować się zwierzętami i roślinami, porównywać obiekty przyrody ożywionej i nieożywionej, a w trakcie tych czynności nabywać wiedzy o przyrodzie.

Nie wszystko jest jednak dostępne bezpośredniej obserwacji dziecka, dlatego należy korzystać również z programów telewizyjnych, internetu oraz licznych wydawnictw – książek, czasopism, albumów przyrodniczych.

Treści przyrodnicze stanowią doskonały punkt wyjścia w organizowaniu edukacji zintegrowanej. Wokół tematów przyrodniczych łatwo jest integrować treści polonistyczne, matematyczne, plastyczne, muzyczne itp.

Edukacja społeczna

Człowiek jest zawsze częścią jakiejś struktury społecznej. Swoją niepowtarzalną indywidualność rozwija w procesie nawiązywania wielorakich kontaktów i więzi z innymi ludźmi, akceptowania ich indywidualności oraz rozumienia mechanizmów społecznych.

Celem edukacji społecznej jest więc:

- budowanie przez dziecko pozytywnego obrazu siebie w relacji z innymi ludźmi,
- wrastanie w świat struktur społecznych i kultury.

Realizacja treści edukacji społecznej opiera się na wykorzystaniu naturalnych sytuacji pojawiających się w życiu dziecka, ale czasem wymaga również prowokowania różnorodnych sytuacji i przedstawiania ich w postaci dramy, scenek rodzajowych, zabaw dydaktycznych, prac plastycznych, fragmentów filmów, opowiadań. Treści te przewijają się również w pozostałych rodzajach edukacji dziecka.

Edukacja plastyczna

W edukacji plastycznej dziecko ma do czynienia z tworzeniem i odbiorem dzieła plastycznego – jest więc i twórcą, i odbiorcą. Z tego też względu wyznaczamy edukacji plastycznej dwa cele:

- rozwijanie spontanicznej ekspresji plastycznej dziecka,
- przygotowanie dziecka do odbioru dzieła plastycznego.

Dziecko jako twórca i jako odbiorca powinno poznać elementy składające się na dzieło (tworzące to dzieło) oraz sposoby ich zestawiania w celu nadania im formy znaczeniowej. Sam element nie wyznacza dzieła, ale w odpowiednim połączeniu z innymi elementami tworzy formę znaczeniową, która staje się nośnikiem określonej treści, swoistym językiem dzieła i decyduje o jego wartości.

W procesie spontanicznej ekspresji dziecko tworzy subiektywne dzieło. Nadaje mu sens komunikacyjny, chce nam „coś” za pomocą „czegoś” przekazać. Dzieło innego autora z kolei zaciekawia odbiorcę, zatrzymuje go i pobudza do refleksji. Jeżeli odbiorca rozpoznaje w nim poszczególne elementy i odczyta ich formy znaczeniowe – zrozumie sens dzieła.

Z powyższych informacji wynika następująca konsekwencja dydaktyczna – organizować działalność plastyczną tak, aby obok spontanicznej kreacji dziecka występowała również percepcja dzieła plastycznego. Dla nauczyciela są dwa wskaźniki właściwej realizacji treści programowych:

- dziecko z radością sięga po kredki, farby, pędzle i spontanicznie, odważnie, bez obawy, że ktoś je wyśmiej, przedstawia za pomocą środków plastycznych (kreska, plama, cień, perspektywa, itp.) swój sposób widzenia świata i siebie; dziecko jest wówczas twórcą dzieła;
- dziecko staje przed obrazem i zadaje sobie (innym) pytanie: Co oznacza ten obraz? Jego postawa jest właściwa, bowiem rozumie, że zestawione w niezwykle sposób kreski, plamy, cienie są znakami do odczytania. Wie, że ich właściwe zrozumienie ukazuje treść i sens istnienia obrazu, pozwala odczytać intencje autora i przeżyć wzruszenie. Dziecko jest wówczas odbiorcą dzieła.

Edukacja muzyczna

Muzyka jest swoistą mową. Jest pełna sensu, piękna i uczucia. Muzykę tworzy się i słucha się jej po to, aby ją przeżywać. Celem edukacji muzycznej jest zatem:

- stwarzanie dziecku okazji do spontanicznej, odtwórczej i twórczej ekspresji muzycznej,
- stwarzanie okazji do rozwoju uzdolnień i nabywania umiejętności muzycznych,
- przygotowanie do odbioru i przeżycia dzieła muzycznego.

Realizacja tych celów odbywa się poprzez kontakt z dziełem muzycznym i poprzez twórczość własną dziecka. W procesie edukacji muzycznej można wyróżnić następującą triadę aktywności dziecka:

- odtwarzanie muzyki (np. śpiewanie piosenek, granie na instrumencie cudzego dzieła) i dostrzeganie w niej elementów składowych oraz budowanych z nich form muzycznych – dziecko jest wówczas odtwórcą muzyki;
- percepcja muzyki (słuchanie nagrań piosenek i utworów muzycznych) – dziecko jest odbiorcą muzyki, w czasie odbioru doznaje określonych przeżyć;
- tworzenie muzyki (np. tworzenie własnej melodii do słów wiersza, śpiewanie odpowiedzi na pytania) – dziecko jest twórcą muzyki.

W edukacji wczesnoszkolnej odtwarzanie i tworzenie muzyki to środki prowadzące do percepcji muzyki.

Zajęcia techniczne

Technika zmienia życie każdego człowieka. Im bardziej człowiek odczuwa skutki rozwoju techniki, tym bardziej jest zmuszony do zrozumienia i opanowania podstawowych jej zagadnień. Zajęcia techniczne stają się niezbędne dla wszystkich. Brak znajomości techniki prowadzi do ujemnych skutków, takich jak zagrożenie zdrowia i życia swojego i innych ludzi.

Celem edukacji technicznej jest więc:

- kreowanie świadomego, odpowiedzialnego użytkownika techniki poprzez osvajanie go z językiem techniki i jej wytworami;
- kształcenie umiejętności ogólnotechnicznych, przydatnych w życiu;
- kreowanie przyszłego twórcy techniki, poprzez rozwijanie jego wyobraźni, zainteresowań i dostarczenie odpowiedniej do wieku wiedzy technicznej.

Wychowanie fizyczne

Wzrastanie i rozwój dziecka nie może przebiegać prawidłowo w warunkach bezruchu lub ograniczonej aktywności ruchowej. Siedzący tryb życia i niedobór ruchu prowadzi do zaburzeń czynności całego organizmu. Ruch powinien towarzyszyć dziecku nieustannie i występować w różnej formie i nasileniu tam, gdzie to tylko możliwe. W szkole nie można ograniczać go tylko do zajęć na sali gimnastycznej. Dziecko powinno mieć okazję do aktywności fizycznej na zajęciach, na pauzach, na zajęciach pozalekcyjnych. Jednak najważniejszą rolę mają do odegrania zajęcia wychowania fizycznego, którego cele są następujące:

- zapewnienie dziecku miejsca, czasu i warunków do radosnej, twórczej ekspresji ruchowej;
- wykształcenie nawyku wykonywania ćwiczeń utylitarnych, rekreacyjnych i sportowych oraz zrozumienia ich znaczenia dla rozwoju i zdrowia człowieka;
- uświadomienie dziecku komunikacyjnej strony ruchu – przy pomocy gestu, mimiki, ruchu można wyrazić siebie i opisać świat.

Ruch manifestuje się u dzieci w motoryczności: totalnej – angażującej całe ciało; ekspresyjnej – wyrażającej stany wewnętrzne dziecka; naśladowczej i twórczej oraz w charakterystycznej fantazyjności i ekspansywności ruchowej.

Zajęcia komputerowe

Żyjemy w erze komputerów i internetu. Komputer nie jest już narzędziem dla elit, ale towarzyszy nam niemal na każdym kroku. Jest obecny nie tylko w wielu domach, ale także w bankach, urzędach czy szkołach. Stał się narzędziem codziennej pracy zawodowej, rozrywki, komunikacji i nauki. Korzystając z internetu, możemy zdobywać różnorodne wiadomości i informacje, a nawet opłacać rachunki i robić zakupy bez wychodzenia z domu. Ale mimo całej gamy zalet, komputer niewłaściwie wykorzystywany niesie ze sobą także zagrożenia, zwłaszcza dla najmłodszych jego użytkowników. Istnieje wiele gier opartych na agresji i przemocy. Różnego typu zagrożenia związane są też z niewłaściwym korzystaniem przez dzieci z internetu. Praca z komputerem od najmłodszych lat sprawia dzieciom wiele radości. Ale dorośli, w tym

nauczyciele, powinni dbać o to, żeby przygoda z komputerem była dla dzieci jednocześnie miła, pożyteczna i bezpieczna. Dlatego też celem zajęć komputerowych jest wyposażenie dziecka w:

- umiejętność posługiwania się komputerem w zakresie podstawowym;
- znajomość zasad bezpiecznego korzystania z komputera, ze szczególnym uwzględnieniem internetu.

Etyka

Dzieci na całym świecie coraz bardziej odczuwają napór przemocy i nasilających się poważnych problemów społecznych, a także brak szacunku ludzi wobec siebie i wobec otaczającego ich świata. Wielu pedagogów i rodziców wierzy, że rozwiązaniem tego problemu jest podkreślanie roli nauczania w duchu wartości. Postulują, aby już od najmłodszych lat zapewnić dzieciom systematyczną naukę o preferowanych wartościach, w ramach przedmiotu nazwanego „etyka”. W związku z tym etyce w edukacji wczesnoszkolnej stawiamy następujące cele:

- zapoznanie z wybranymi rodzajami wartości;
- pomoc w zgłębieniu ich istotnych cech;
- pomoc w dostrzeganiu pozytywnych konsekwencji stosowania omawianych wartości w życiu codziennym;
- rozbudzanie motywacji do pozytywnych działań i zachowań.

Tygodniowy plan zajęć

Wymiar czasu edukacyjnego wynosi 25 godzin szkolnych w rozliczeniu tygodniowym dla każdego roku szkolnej edukacji. Na kolejne zakresy kształcenia przeznacza się odpowiednio: edukacja polonistyczna – 5/25, język obcy – 2/25, edukacja matematyczna – 4/25, edukacja przyrodnicza – 1/25, edukacja społeczna – 1/25, edukacja plastyczna i medialna – 1/25, edukacja muzyczna – 1/25, edukacja techniczna – 1/25, wychowanie fizyczne – 4/25, zajęcia komputerowe – 1/25, religia/etyka – 2/25. Pozostają jeszcze 2/25 czasu edukacyjnego, które można przeznaczyć na rozwijanie uzdolnień i zainteresowań (np. w zakresie muzyki, plastyki, małych form teatralnych).

Tabela 1. Liczba godzin szkolnych dla poszczególnych edukacji

Lp.	Nazwa edukacji	Klasa I	Klasa II	Klasa III
1.	Polonistyczna	5	5	5
2.	Język obcy nowożytny	2	2	2
3.	Matematyczna	4	4	4
4.	Przyrodnicza	1	1	1
5.	Społeczna	1	1	1
6.	Plastyczna	1	1	1
7.	Muzyczna	1	1	1
8.	Techniczna	1	1	1
9.	Wychowanie fizyczne	4	4	4
10.	Zajęcia komputerowe	1	1	1
11.	Etyka/religia	2	2	2
	Razem	23	23	23
	Rozwijanie zainteresowań i uzdolnień	2	2	2
	Ogółem godzin tygodniowo	25	25	25

TRZĘŚCI PROGRAMOWE

KLASA 1

Edukacja polonistyczna

Mówienie

- wdrażanie do poprawnego artykułowania poszczególnych głosek i całych wyrazów;
- zwracanie uwagi na właściwe akcentowanie wymawianych wyrazów;
- dobieranie słów adekwatnych do rodzaju i intencji wypowiedzi: informuje, pyta, odpowiada, prosi, dziękuje, wita, żegna się;
- dbałość o kulturę mówienia – nadawca zwraca się do odbiorcy informacji, nawiązuje z nim kontakt wzrokowy i słuchowy;
- ćwiczenia w mowie monologicznej: wypowiadanie się dziecka na temat własnych przeżyć, wydarzeń, lektury, filmu, zachowań w krótkiej kilkuzdaniowej formie; udzielanie odpowiedzi na pytania; wygłaszanie z pamięci wierszy;
- ćwiczenia w mowie dialogowej: udział dziecka w rozmowie na określony temat; przeprowadzanie krótkiej rozmowy telefonicznej;
- opowiadanie treści pojedynczego obrazka.

Słuchanie

- uważne słuchanie i wykonywanie prostych poleceń;
- uważne wsłuchiwanie się w to, co rozmówca przekazuje, nieprzerywanie nadawcy;
- skupione słuchanie czytanego tekstu, audycji telewizyjnej, nagrania na CD, by po wysłuchaniu wiernie odtworzyć ich treść.

Czytanie

- poprawne rozpoznawanie i odczytywanie wszystkich liter alfabetu;
- analiza i synteza wyrazów. Wyróżnianie w nich liter, głosek, sylab;
- czytanie wyrazów jedno-, dwu-, a następnie wielosylabowych oraz krótkich zdań i tekstów;
- wdrażanie do czytania całymi wyrazami;
- czytanie indywidualne, zespołowe, głośne i ciche krótkich tekstów z podręcznika;
- wdrażanie do czytania z naturalną intonacją;
- naśladowanie wzorowego czytania nauczyciela, aktora;
- wspólne czytanie fragmentów wybranych przez nauczyciela lektur – rozbudzanie zainteresowań czytelniczych;
- podejmowanie próby samodzielnego czytania książeczek oraz pisemek dla dzieci;
- odczytywanie i rozumienie sensu uproszczonych rysunków, piktogramów, znaków informacyjnych i napisów.

Pisanie

- przygotowanie do nauki pisania poprzez kreślenie linii, figur literopodobnych i pisanie po śladzie;
- kształtne, prawidłowe pisanie kolejno poznawanych liter;
- poprawne łączenie liter w pisanych wyrazach;
- układanie wyrazów z rozsypanki literowej i ich zapisywanie;
- przepisywanie wyrazów i krótkich zdań z tablicy, z książki;
- pisanie z pamięci poznanych i omówionych wcześniej wyrazów;
- podpisywanie ilustracji.

Ortografia

- pisanie wyrazów ze spółgłoskami miękkimi;
- zapisywanie dwuznaków (ch, cz, dz, dź, dż, rz, sz);
- pisanie poznanych i dobrze opracowanych na zajęciach wyrazów z „ę” i „ą”;
- wielka litera na początku zdań, w nazwach państw, miast, rzek, w imionach i nazwiskach;
- pisanie poznanych na zajęciach wyrazów z „ó” i „rz”.

Wiedza o języku

- rozróżnianie pojęć: głoska, litera. Świadomość, że głoski zapisuje się za pomocą liter;
- wyróżnianie sylab w wyrazach;
- wyróżnianie wyrazów w zdaniu;
- wyróżnianie zdań w tekście.

Wiedza o literaturze

- z pomocą nauczyciela (bez wprowadzania pojęć) odkrywanie, że w utworze literackim (baśń, legenda, opowiadanie, komiks, wiersz) wszystko jest możliwe – to, co jest prawdopodobne, i to, co jest nieprawdopodobne (fantastyczne);
- wyodrębnianie w utworze literackim postaci, wskazywanie głównego bohatera;
- określanie nastroju utworu; wyszukiwanie fragmentów zabawnych, smutnych, wzruszających, budzących strach;
- odgrywanie scenek dramatycznych, zabawa w teatr;
- rozumienie znaczenia rekwizytu i posługiwanie się nim.

Słownictwo

- wyjaśnianie znaczenia nowych wyrazów i zwrotów występujących w czytanim tekście, w opowiadaniu nauczyciela, w rozmowach w toku zajęć;
- wprowadzanie do czynnego słownika dzieci wyrazów i zwrotów oznaczających stosunki przestrzenne i czasowe;
- wzbogacanie słownika przez tworzenie łatwych wyrazów pochodnych, np. mama – mamusia, wóz – wózek – woźnica, koń – konik, itp.

Uwagi o realizacji programu edukacji polonistycznej

Zgodnie z założeniem Podstawy Programowej, w klasie pierwszej wyróżniamy dwa okresy: przygotowawczy i zasadniczy.

W okresie przygotowawczym zapoznajemy dzieci z życiem w szkole, konsolidujemy zespół klasowy, jednocześnie bliżej poznajemy uczniów i ich poziom rozwoju. Orientujemy się w warunkach środowiska domowego i w warunkach życia każdego dziecka. Zauważamy ewentualne wady wzroku, słuchu, wymowy. Ćwiczymy uwagę i spostrzegawczość, a także sprawność rąk niezbędną w nauce pisania.

Wdrażamy do prawidłowej wymowy oraz wyrabiamy umiejętności porozumiewania się poprzez częste rozmowy z dziećmi na temat bieżących wydarzeń, omawianie obrazków, naukę wierszy, inscenizowanie czytanych lub opowiadanych przez nauczyciela baśni, historyjek, opowiadań. Ćwiczenia te wyrabiają u dzieci śmiałość w wypowiedzaniu się.

W tym okresie przeprowadzamy też pierwsze próby analizy i syntezy wyrazów łatwych pod względem fonetycznym. W organizowanych zabawach, zgadywankach dzieci ćwiczą słuchową analizę i syntezę wyrazów.

Długość okresu przygotowawczego ustala sam nauczyciel, biorąc pod uwagę poziom rozwoju i przygotowania do nauki szkolnej dzieci z zespołu klasowego.

Po okresie przygotowawczym przystępujemy do nauki czytania i pisania, prowadzonej metodą analityczno-syntetyczną. Początkowo wykorzystujemy różne sposoby odwzorowywania wyrazów i liter przygotowujące dzieci do pisania, np. odwzorowywanie ruchem ręki w powietrzu, na stoliku, lepienie liter z plasteliny.

Stopniowo przechodzimy do pisania wyrazów, zwracając uwagę na poprawne łączenie liter. Przyzwyczajamy dzieci również do sprawdzania poprawności napisanego wyrazu przez porównanie go z wzorem podanym w podręczniku bądź na tablicy. Ważnym ćwiczeniem w nauce pisania jest przepisywanie wyrazów i krótkich zdań. Pod koniec klasy I dzieci podejmują próbę pisania ze słuchu wyrazów, które wcześniej poznały na zajęciach.

Naukę pisania liter i wyrazów łączymy z ich czytaniem. Zdania, a następnie teksty do czytania powinny być łatwe, krótkie. Od razu ćwiczymy czytanie głośne i ciche ze zrozumieniem. Stosujemy w tym celu ćwiczenia typu: wyszukiwanie w tekście poznanych wyrazów, imion, nazw warzyw itp.; wykonywanie poleceń zapisanych na tablicy; układanie wyrazów z rozsypanki literowej; układanie krótkich zdań z rozsypanki wyrazowej; uzupełnianie luk w zdaniach. Przydatne są tu: ruchomy alfabet oraz loteryjki wyrazowe i zdaniowe.

W wyniku edukacji polonistycznej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja polonistyczna. Wspomaganie rozwoju umysłowego w zakresie wypowiadania się. Dbłość o kulturę języka. Początkowa nauka czytania i pisanie. Kształtowanie umiejętności wypowiadania się w małych formach teatralnych. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie umiejętności społecznych warunkujących porozumiewanie się i kulturę języka:
 - a) obdarza uwagą dzieci i dorosłych, słucha ich wypowiedzi i chce zrozumieć, co przekazują; komunikuje w jasny sposób swoje spostrzeżenia, potrzeby, odczucia,
 - b) w kulturalny sposób zwraca się do rozmówcy, mówi na temat, zadaje pytania i odpowiada na pytania innych osób, dostosowuje ton głosu do sytuacji, np. nie mówi zbyt głośno,
 - c) uczestniczy w rozmowie na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym, także inspirowane literaturą;
- 2) w zakresie umiejętności czytania i pisanie:
 - a) rozumie sens kodowania oraz dekodowania informacji; odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne i napisy,
 - b) zna wszystkie litery alfabetu, czyta i rozumie proste, krótkie teksty,
 - c) pisze proste, krótkie zdania: przepisuje, pisze z pamięci; dba o estetykę i poprawność graficzną pisma (przestrzega zasad kaligrafii),
 - d) posługuje się ze zrozumieniem określeniami: wyraz, głoska, litera, sylaba, zdanie,
 - e) interesuje się książką i czytaniem; słucha w skupieniu czytanych utworów (np. baśni, opowiadań, wierszy), w miarę swoich możliwości czyta lektury wskazane przez nauczyciela,
 - f) korzysta z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych) pod kierunkiem nauczyciela;
- 3) w zakresie umiejętności wypowiadania się w małych formach teatralnych:
 - a) uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego,
 - b) rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie,
 - c) odtwarza z pamięci teksty dla dzieci, np. wiersze, piosenki, fragmenty prozy.

Język obcy nowożytny

1. Nabywane umiejętności:

- rozumienia prostych poleceń i właściwego na nie reagowania;
- rozumienia tzw. języka klasy, tj. sterowania działaniami uczniów przez nauczyciela (np. otwieranie i zamykanie książek, słuchanie, powtarzanie, wycinanie, rysowanie, śpiewanie);
- nazywania obiektów w najbliższym otoczeniu – osób i przedmiotów znajdujących się w klasie, w domu, na placu zabaw;
- recytowania wierszyków i rymowanek;
- śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego;
- rozumienia sensu opowiadanych historyjek, gdy są wspierane obrazkami, gestami, przedmiotami itp.

2. Stopniowe budowanie swojej świadomości językowej w zakresie języka obcego (np. świadomość kategorii semantycznych: kolory, zwierzęta, przybory szkolne, wrażliwość fonetyczna – rozróżnianie głosek długich i krótkich, sylab akcentowanych i nieakcentowanych).

Uwagi o realizacji edukacji w zakresie języka obcego

W pierwszej klasie zasadniczym celem edukacji jest rozwinięcie wrażliwości słuchowej i umiejętności słuchania i reagowania na polecenia w języku obcym. Klasa pierwsza wprowadza w długoletni proces nabywania języka obcego, dlatego też powinna przygotować solidny fundament tego procesu. Im młodszy jest uczeń, tym większa jest plastyczność jego aparatu słuchowo-artykulacyjnego. Dlatego też poprawna wymowa poznawanych jednostek językowych oraz intonacja rutynowych wypowiedzi są ważnym i możliwym do realizacji celem. Osiągniemy go, wprowadzając specjalne ćwiczenia rozwijające wrażliwość na dźwięki języka obcego (np. pary minimalne), rymowanki i piosenki zawarte w nagraniach.

Uczeń od początku przyzwyczajony do języka obcego jako języka nauczyciela, nie będzie w późniejszych latach unikał komunikacji w języku obcym w klasie. Sytuacje w klasie mają charakter rutynowy, co ułatwia zrozumienie polecenia bez potrzeby tłumaczenia go na język polski. Ponadto w początkowym okresie nauczyciel może wspomóc komunikat słowny właściwą demonstracją (stosuje więc znaną nauczycielom języków obcych, zaproponowaną przez angielskiego językoznawcę Jamesa Ashera, technikę reakcji całym ciałem, ang. *Total Physical Response*). Gdy zwroty są stosowane przez nauczyciela dostatecznie często, wystarczy, że zaobserwuje on właściwą reakcję ucznia lub wobec jej braku powtórzy polecenie.

Ważne jest też, aby nauczyciel odwoływał się do klasycznych bajek. Znana uczniowi fabuła pozwala zrozumieć tekst jako całość, mimo braku znajomości jego poszczególnych elementów, zwłaszcza gdy towarzyszy temu ilustracja poszczególnych sytuacji. Charakterystyczna dla bajek powtarzalność motywów ułatwia zapamiętanie słów i zwrotów istotnych dla bajki jako kategorii dyskursu, jak i dla konkretnego utworu. W ten sposób uczeń mimowolnie rozwija sprawność słuchania ze zrozumieniem, a także wzbogaca słownictwo.

W wyniku nauki języka obcego nowożytnego uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Język obcy nowożytny. Wspomaganie dzieci w porozumiewaniu się z osobami, które mówią innym językiem. Uczeń kończący klasę I:

- 1) rozumie proste polecenia i właściwie na nie reaguje;
- 2) nazywa obiekty w najbliższym otoczeniu;
- 3) recytuje wierszyki i rymowanki, śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego;
- 4) rozumie sens opowiedzianych historyjek, gdy są wspierane obrazkami, gestami, przedmiotami.

Edukacja matematyczna

Orientacja w przestrzeni

- określanie położenia przedmiotów względem obserwatora;
- określanie położenia jednych przedmiotów względem innych obiektów;
- wyznaczanie kierunków w przestrzeni: na lewo, na prawo, do przodu, do tyłu, w górę, w dół;
- ocenianie odległości między obiektami: daleko – blisko, bliżej – dalej; blisko – bliżej – najbliżej;
- poprawne używanie zwrotów: za, przed, nad, pod, do, z, w, na zewnątrz, wewnątrz, obok, itp.

Zbiory

- klasyfikowanie przedmiotów według wyróżnionej cechy;
- tworzenie zbioru zgodnie z podanym warunkiem;
- ustalanie warunku, który spełniają elementy wskazanego zbioru;
- przeliczanie elementów w zbiorach;
- porównywanie liczebności dwóch zbiorów; rozumienie pojęć: mniej – więcej – tyle samo i zapisywanie tych relacji za pomocą znaków: $<$, $>$, $=$.

Cechy wielkościowe

- przypisywanie przedmiotom cech typu: krótki, szeroki, wysoki, długi, wąski, gruby itp.;
- porównywanie przedmiotów pod względem wybranej cechy: np. długi – krótki; długi – dłuższy – najdłuższy; wąski – szeroki itp.;
- porządkowanie przedmiotów według wielkości, np. porządkowanie patyczków od najmniejszego do największego i odwrotnie (tworzenie ciągów rosnących bądź malejących).

Liczba naturalna

1. Liczby pierwszej i drugiej dziesiątki:
 - monografia liczby naturalnej;
 - aspekty liczby: kardynalny, porządkowy, miarowy;
 - zapisywanie liczb za pomocą cyfr;
 - rozkładanie liczby na składniki;
 - porównywanie liczb;
 - porządkowanie liczb w określone ciągi malejące lub rosnące; miejsce liczby na osi liczbowej.
2. Działania na liczbach wewnątrz pierwszej i drugiej dziesiątki:
 - dodawanie i odejmowanie liczb;
 - zapisywanie działań za pomocą znaków matematycznych;
 - zero jako wynik odejmowania;
 - obliczenia pieniężne; monety: 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 1 zł, 2 zł, 5 zł.
3. Rozwiązywanie prostych zadań tekstowych.

Pomiar

1. Czasu kalendarzowego:

- nazwy dni tygodnia; wymienianie ich we właściwej kolejności;
- nazwa aktualnej pory roku oraz bieżącego miesiąca;
- wyszukiwanie w kalendarzu dat ważnych dla dziecka, np. urodziny, imieniny, święta.

2. Czasu zegarowego:

- zapoznanie z tarczą zegara i rolą poszczególnych wskazówek; spostrzeżenie: mała wskazówka porusza się wolniej niż duża wskazówka; duża wskazuje godziny, mała minuty;
- próba odczytywania pełnych godzin;
- mierzenie upływu czasu w następujący sposób: dziecko stwierdza: zabawa trwała od... do... i pokazuje na tarczy zegara drogę, którą przebyła w tym czasie duża wskazówka.

3. Długości:

- mierzenie długości różnych przedmiotów różnymi miarkami, np. ołówkiem, klockiem, patyczkiem, zeszytem, krokami, kawałkiem sznurka itp.;
- wskazanie przydatności pewnych części ciała do wykonywania pomiaru: stopa, dłoń, palec, przedramię itp.;
- zapoznanie z linijką i pojęciem centymetra;
- mierzenie długości linijką (w zakresie 10 cm).

4. Masy:

- ważenie przedmiotów na wadze szalkowej bez użycia odważników; stosowanie określeń: cięższy – lżejszy – tak samo ciężki; tu więcej – tu mniej – a tu tyle samo.

5. Pojemności:

- odmierzanie płynów ćwierćlitrowym kubkiem i litrowym naczyniem. Stwierdzanie: jeden kubek wody to mniej niż 1 litr; dwa kubki wody to mniej niż 1 litr; cztery kubki wody to tyle samo co 1 litr; pięć kubków wody to więcej niż 1 litr.

Figury geometryczne

- dostrzeganie kształtów różnych figur geometrycznych w otoczeniu;
- rysowanie figur za pomocą szablonów;
- obrysowywanie modeli figur geometrycznych, układanie ich z patyczków, modelowanie na geoplanie;
- tworzenie kształtów różnych figur poprzez rozcinanie, zginanie, układanie jednych figur z drugich;
- odróżnianie i nazywanie takich figur, jak: koło, trójkąt, prostokąt, kwadrat;
- rysowanie i mierzenie odcinków (w zakresie 10 cm).

Uwagi o realizacji programu edukacji matematycznej

Ćwiczenia orientacyjne dotyczące stosunków przestrzennych należy organizować w formie indywidualnych czynności ruchowych. W tym celu wykorzystujemy zabawy, zajęcia ruchowe, wycieczki, spacer. Wiele naturalnych sytuacji sprzyjających orientacji w przestrzeni występuje na zajęciach technicznych, plastycznych, przy omawianiu ilustracji itp. Dużo uwagi poświęcamy prawidłowemu odróżnianiu stron lewej i prawej. Uświadamiamy dzieciom względność tych pojęć – ze zmianą naszego położenia w przestrzeni zmieniają się też jej strony, np. to, co było po prawej stronie, jest teraz po lewej lub z przodu, bądź z tyłu.

Względność pojęć występuje też przy wyodrębnianiu *cech wielkościowych*, np. to, co dla małego dziecka jest wysoko, dla dorosłego jest nisko; to, co dla dziecka jest daleko, dla dorosłego jest blisko itp. Porównywanie według ustalonej cechy najpierw dwóch przedmiotów, później trzech i więcej, odbywa się początkowo przez ich zestawianie i nakładanie, a następnie przez ocenianie wzrokowe przedmiotów umieszczonych na rysunku.

Nauka o zbiorach w klasie I nie jest celem samym w sobie. Chodzi głównie o to, aby podczas realizacji tej tematyki kształcić u dzieci umiejętność klasyfikowania przedmiotów według przyjętej cechy, np. wielkości, kształtu, zastosowania, koloru itp., rozwijać logiczne myślenie, a przede wszystkim przygotować do zrozumienia pojęcia *liczby naturalnej*. W monografii każdej kolejnej liczby w zakresie 10 uwzględnia się jej aspekty: kardynalny (ile elementów jest w zbiorze) i porządkowy (który to z kolei element zbioru). Jeszcze zanim zaczną posługiwać się pojęciem liczby, dzieci porównują i stwierdzają, czy dane dwa zbiory przedmiotów są jednakowo liczne. Ćwiczenia na różnorodnym materiale mają doprowadzić do zrozumienia, że o liczebności zbioru decyduje ilość przedmiotów, a nie ich jakość, wielkość czy ułożenie. Dzieci poznają przy tym ważne relacje matematyczne: równy, większy, mniejszy oraz terminy: poprzedni, następny, kolejny, para przedmiotów. Wskazane jest również szacowanie wielkości dwóch zbiorów „na oko”, a następnie sprawdzanie poprawności szacowania przez przeliczanie elementów w zbiorach.

Liczenie przedmiotów w zbiorze to kolejny etap w kształtowaniu pojęcia liczby naturalnej. Już wówczas zwracamy uwagę, że liczby większe od 1 można przedstawiać w postaci sumy, np. $3 = 1 + 1 + 1$, $3 = 2 + 1$ itp. W miarę poznawania coraz większych liczb w zakresie 10 ukazujemy liczby w postaci różnicy liczb, np. $4 = 5 - 1$, $4 = 6 - 2$, $4 = 7 - 3$. Bardzo przydatna jest wówczas oś liczbowa.

Od początku edukacji matematycznej dodawanie i odejmowanie należy traktować łącznie. Już przy obliczaniu np. $3 + 2 = 5$ należy pytać: ile trzeba dodać do trzech, aby otrzymać 5 i zwracać uwagę na to, że jest to równoznaczne z poleceniem odjęcia od liczby 5 liczby 3. Wymienione zależności poznają dzieci w działaniu na konkretach. Wyrabianie biegłości w dodawaniu i odejmowaniu liczb w zakresie 10 jest bardzo ważne i przydatne w obliczaniu sum i różnic większych liczb.

Znakiem przyjętym na oznaczanie liczby jest *cyfra*. Od samego początku należy używać tych dwóch pojęć (liczba, cyfra) we właściwym znaczeniu, np. nauczycielka trzyma w ręce dwa ołówki i pyta: Ile trzymam ołówków? – dwa. Píše więc na tablicy

słowo: dwa. Kto potrafi zapisać to cyfrą? Dziecko pisze 2 i kojarzy cyfrę z zapisem liczby elementów w danym zbiorze.

W klasie I pojawiają się też pierwsze proste *zadania tekstowe*. Każde słowo treści zadania musi być zrozumiałe dla dzieci.

Treść zadań należy więc wiązać z życiem dziecka w domu, szkole, z jego zainteresowaniami i obserwacjami. Początkowo treść zadania odczytuje nauczyciel, a w miarę nabywania umiejętności czytania – uczeń. Analizy treści dokonujemy w pracy zbiorowej, głośnej, śledzimy wówczas, czy dzieci potrafią przekładać słowa na odpowiednie działania matematyczne, np. dokłada, dostaje, dosypuje (na dodawanie), a zgubił, oddał, zjadł (na odejmowanie).

Dokonywanie wszelkiego rodzaju *pomiarów* ma w klasie I charakter wybitnie praktyczny, czynnościowy. Wszelkie spostrzeżenia w tym względzie czyni przy użyciu pomocy dydaktycznych: zegar, kalendarz, waga, linijka, kubek ćwierćlitrowy i litrowy. Pomiary należy łączyć z wykonywaniem różnych przedmiotów na zajęciach technicznych.

W klasie I oswajamy uczniów z pojęciem *figury geometrycznej*. W czasie spacerów, wycieczek zwracamy uwagę uczniów na różnorakie kształty przedmiotów i ich cienie; przedmioty to bryły, ich cienie to figury płaskie. Ponadto należy przygotować dla każdego dziecka kopertę z modelami figur najrozmaitszych kształtów. Stopniowo z tego zestawu będą wyodrębniać koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt, a później inne wielokąty.

Mierzenie długości linijką zwraca uwagę na inne figury geometryczne – liniowe, jednowymiarowe. Z tej grupy figur uczeń poznaje odcinek. Uczy się rysować i mierzyć odcinki (do 10 cm).

W wyniku edukacji matematycznej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja matematyczna. Wspomaganie rozwoju umysłowego oraz kształtowanie wiadomości i umiejętności matematycznych dzieci. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki:
 - a) ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów w porównywanych zbiorach,
 - b) układa obiekty (np. patyczki) w serie rosnące i malejące, numeruje je; wybiera obiekt w takiej serii, określa następne i poprzednie,
 - c) klasyfikuje obiekty: tworzy kolekcje np. zwierzęta, zabawki, rzeczy do ubrania,
 - d) w sytuacjach trudnych i wymagających wysiłku intelektualnego zachowuje się rozumnie, dąży do wykonania zadania,
 - e) wyprowadza kierunki od siebie i innych osób; określa położenie obiektów względem obranego obiektu; orientuje się na kartce papieru, aby odnajdować informacje (np. w lewym górnym rogu) i rysować strzałki we właściwym kierunku,
 - f) dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla); zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej; kontynuuje regularny wzór (np. szlaczek);

- 2) w zakresie liczenia i sprawności rachunkowych:
 - a) sprawnie liczy obiekty (dostrzega regularności dziesiętkowego systemu liczenia), wymienia kolejne liczebniki od wybranej liczby, także wspak (zakres do 20), zapisuje liczby cyframi (zakres do 10),
 - b) wyznacza sumy (dodaje) i różnice (odejmuje), manipulując obiektami lub rachując na zbiorach zastępczych, np. na palcach; sprawnie dodaje i odejmuje w zakresie do 10, poprawnie zapisuje te działania,
 - c) radzi sobie w sytuacjach życiowych, których pomyślne zakończenie wymaga dodawania lub odejmowania,
 - d) zapisuje rozwiązanie zadania z treścią przedstawionego słownie w konkretnej sytuacji, stosując zapis cyfrowy i znaki działań;
- 3) w zakresie pomiaru:
 - a) długości: mierzy długość, posługując się np. linijką; porównuje długości obiektów,
 - b) ciężaru: potrafi ważyć przedmioty; różnicuje przedmioty cięższe, lżejsze; wie, że towar w sklepie jest pakowany według wagi,
 - c) płynów: odmierza płyny kubkiem i miarką litrową,
 - d) czasu: nazywa dni w tygodniu i miesiące w roku; orientuje się, do czego służy kalendarz i potrafi z niego korzystać; rozpoznaje czas na zegarze w takim zakresie, który pozwala mu orientować się w ramach czasowych szkolnych zajęć i domowych obowiązków;
- 4) w zakresie obliczeń pieniężnych:
 - a) zna będące w obiegu monety i banknot o wartości 10 zł; zna wartość nabywczą monet i radzi sobie w sytuacji kupna i sprzedaży,
 - b) zna pojęcie długu i konieczność spłacenia go.

Edukacja przyrodnicza

Jesień

1. Zjawiska atmosferyczne:
 - temperatura – obserwacja zmiennych warunków pogodowych: chłodniej, dni coraz krótsze, noce dłuższe;
 - wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru (bezwietrznie, słaby wiatr, silny wiatr), połączona z obserwowaniem poruszania się gałęzi drzew i zabawą z latawcem, wiatraczkiem;
 - opady – częściej padają deszcze; występują mgły, mżawki, jesienne szarugi, nocne przymrozki.
2. W klasowym kąciku przyrody:
 - urządzenie kącika przyrody; w zależności od możliwości: grupujemy ozdobne rośliny doniczkowe (ich nazwy i warunki konieczne do prawidłowego wzrostu); podejmujemy decyzję o hodowli wybranego zwierzątka; zbieramy i eksponujemy na bieżąco „dary jesieni”; prowadzimy obserwacje pogody i notujemy w klasowym kalendarzu pogody.
3. W ogrodzie/na polu:
 - rozróżnianie i nazywanie warzyw (marchew, pietruszka, burak, sałata, kapusta, cebula, kalafior, dynia, fasola, pomidor); nazywanie i wskazywanie ich części jadalnych;
 - zbiór warzyw; wartości odżywcze; surówki; różne sposoby przechowywania warzyw, przetwory; usuwanie chwastów (oset, pokrzywa);

- rozpoznawanie i nazywanie ozdobnych roślin kwiatowych: aster, chryzantema, nasturcja, nagietek, pelargonia i inne rośliny dostępne obserwacji;
 - więdnienie roślin; zabezpieczanie wieloletnich roślin ozdobnych przed zimą (np. róż).
4. W sadzie:
- rozpoznawanie i nazywanie drzew owocowych (jabłoni, grusza, śliwa) i krzewów owocowych (agrest, malina, porzeczka);
 - sposoby zbierania i przechowywania owoców; wartości odżywcze; sałatki owocowe; przetwory.
5. W parku/w lesie: (dzieciom w mieście łatwiej jest obserwować park; dzieciom na wsi – las):
- rozpoznawanie po liściach i owocach wybranych drzew liściastych (np. jarzębina, kasztanowiec, dąb, klon, brzoza, wierzba) oraz drzew iglastych (sosna, świerk);
 - opadanie liści z drzew liściastych – próba wyjaśnienia, dlaczego tak się dzieje;
 - odlot ptaków (np. bocianów, jaskółek, kukułek, szpaków);
 - poznanie kilku zwierząt żyjących w naturalnym środowisku: ich wygląd, sposób odżywiania i przygotowanie się do przetrwania zimy (wiewiórka, lis, zając, sarna, dzik, kret, żaba); zagrożenia czyhające na człowieka ze strony chorych lub niebezpiecznych zwierząt;
 - zbieranie leśnych nasion i owoców w celu dokarmiania zwierząt zimą; zbieranie grzybów; zagrożenia związane z trującymi owocami i grzybami.

Zima

1. Zjawiska atmosferyczne:
- temperatura – obserwacja zmiennych warunków pogodowych: słońce świeci coraz krócej i dostarcza coraz mniej ciepła, wcześniej zapada zmrok; noce długie – dni krótkie; niska temperatura powietrza, mróz (lekki, siarczysty);
 - wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru (cisza, wietrzyk, wichura); mroźny wiatr.
 - opady – śnieg, śnieg z deszczem, grad i związane z nimi zjawiska: szadź, gołoledź, zamieć, odwilż, zamarzanie wody, sople lodu.
2. W klasowym kąci przyrody:
- systematyczna opieka nad hodowlami założonymi jesienią;
 - hodowanie w skrzynkach pietruszki, rzeżuchy, szczypiorku; poznawanie warunków koniecznych do życia roślin (światło, woda, powietrze);
 - doświadczalne stwierdzanie czystości śniegu.
3. W parku/w lesie:
- rozpoznawanie drzew iglastych (sosna, świerk);
 - przyroda odpoczywa; znaczenie pokrywy śnieżnej dla roślin i zwierząt; zmiany w wyglądzie zwierząt (gęstnienie sierści, zmiana jej koloru), zapadanie w sen zimowy;
 - konieczność dokarmiania zwierząt (sarny, jelenie, dziki, zające) – paśniki; poznanie zwierząt chronionych;
 - systematyczne dokarmianie ptaków; rozpoznawanie ptaków gromadzących się w miejscach dokarmiania (sikorka, wróbel, kruk, sroka, wrona, gil).

4. W domu:

- opieka nad roślinami doniczkowymi; poznawanie wybranych roślin egzotycznych; rozpoznawanie wybranych owoców roślin egzotycznych; nabywanie wiedzy o ich środowisku życia;
- opieka nad kotem i psem.

Wiosna

1. Zjawiska atmosferyczne:

- temperatura – obserwacja zmiennych warunków pogodowych: słońce świeci dłużej i wędruje wyżej po niebie; robi się coraz cieplej; dzień się wydłuża; skutki tego: topnieje śnieg i lód na zbiornikach wody; robi się błoto, na rzekach spiętrza się kora lodowa;
- wiatr – obserwowanie kierunku i siły wiatru; osuszające działanie wiatru;
- opady – deszcz, deszcz ze śniegiem; zmienność i kapryśność pogody; błoto; parowanie wody.

2. W klasowym kąci przyrody:

- obserwowanie rozwoju liści i kwiatów na gałązkach roślin hodowanych w naczyniu z wodą (brzoza, forsycja);
- wysiewanie nasion do skrzynek; pielęgnowanie i obserwowanie ich kiełkowania i wzrostu; znaczenie wody, światła i powietrza w wegetacji roślin.

3. W ogrodzie/na polu:

- zapoznanie się z nasionami warzyw (marchew, ogórek, dynia, burak, fasola itp.);
- przygotowanie zagonków do siewu warzyw; rozróżnianie i nazywanie narzędzi ogrodowych; odróżnianie chwastów, np. osiet, pokrzywa;
- rozpoznawanie wybranych roślin kwitnących wiosną (krokus, bratek, żonkil, narcyz, tulipan, szafirek, hiacynt itp.);
- obserwowanie wyglądu i zachowania takich zwierząt, jak: mrówka, dżdżownica, pszczoła, osa, trzmiel, motyl; szkodniki ogrodowe; zwierzęta pożyteczne;
- rozpoznawanie krzewów ozdobnych (bez, forsycja, jaśmin i itp.).

4. W sadzie:

- obserwowanie prac pielęgnacyjnych w sadzie: bielenie i przycinanie drzew;
- obserwowanie pąków i kwiatów drzew i krzewów owocowych; porównywanie kwiatów jabłoni, śliw, grusz, brzoskwini;
- dostrzeganie bogactwa barw, kształtów, zapachów, dźwięków wiosny;
- rozpoznawanie i nazywanie ptaków ogrodowych (szpak, kos); ich znaczenie w walce ze szkodnikami; zakładanie budek lęgowych; ochrona ptasich gniazd.

5. W parku/w lesie:

- pierwsze wiosenne rośliny kwiatowe (przebiśnieg, zawilec, fiołek, konwalia); poznawanie roślin chronionych;
- budzenie się drzew i krzewów do życia (baze wierzbowe, kwiaty forsycji itp.);
- powrót ptaków, zakładanie gniazd, opieka nad pisklętami;
- ruch w mrowisku.

6. W domu:

- segregowanie śmieci;
- rozumienie znaczenia pojęcia opakowanie ekologiczne;
- oszczędzanie wody;
- rozumienie znaczenia wody dla życia roślin i zwierząt.

Uwagi o realizacji programu edukacji przyrodniczej

Wiadomości o przyrodzie dotyczą zjawisk i obiektów przyrodniczych z najbliższego otoczenia dziecka. Zgrupowanie treści przyrodniczych według pór roku ma wiele zalet. Dziecko poznaje obiekty i zjawiska przyrodnicze w ich naturalnych związkach i zależnościach. Punktem wyjścia w procesie poznawczym jest bezpośrednia obserwacja przyrody przez ucznia. Duże znaczenie mają zajęcia w terenie, zajęcia na działce i wycieczki. Podczas każdego wyjścia dzieci obserwują przyrodę w naturalnych warunkach, dostrzegają pewne zależności między podłożem, rodzajem roślinności i zwierząt. Przynoszą do klasy okazy przyrodnicze i pogłębiają poczynione obserwacje poprzez doświadczenia i eksperymenty (oglądanie przez lupę, krojenie, posadzenie w nowych warunkach itp.). Dowiadują się, które rośliny i zwierzęta są pod ochroną.

Zajęcia w klasowym kąci przyrody należy opierać na materiale przyniesionym przez dzieci lub zebranym na wycieczce. Powinny one obejmować oprócz demonstracji również proste doświadczenia i eksperymenty. Uzupełnieniem bezpośredniej obserwacji są ilustracje, albumy, zasuszone okazy, filmy i przezroczka. Od samego początku należy wyrabiać właściwy stosunek dziecka do przyrody, uczyć ochrony przyrody i opieki nad zwierzętami.

Przyroda stanowi wspólną tematykę dla wszystkich rodzajów edukacji: plastycznej (rysowanie poznanych roślin i zwierząt), technicznej (wykonywanie z owoców drzew i krzewów ludzików, zwierzątek, budowli, koralików), polonistycznej (opisywanie wyglądu poznawanych roślin i zwierząt, rozmowy na temat ich budowy, zachowania, warunków życia), matematycznej (przeliczanie okazów przyrodniczych), wychowania fizycznego (naśladowanie ruchów zwierząt, ptaków, drzew) itp.

W wyniku edukacji przyrodniczej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej:**

Edukacja przyrodnicza. Wychowanie do rozumienia i poszanowania przyrody żywej i nieożywionej. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie rozumienia i poszanowania świata roślin i zwierząt:
 - a) rozpoznaje rośliny i zwierzęta żyjące w takich środowiskach przyrodniczych, jak park, las, pole uprawne, sad i ogród (działka),
 - b) zna sposoby przystosowania się zwierząt do poszczególnych pór roku: odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy,
 - c) wymienia warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach itp.; prowadzi proste hodowle i uprawy (w szczególności w kąci przyrody),
 - d) wie, jaki pożytek przynoszą zwierzęta środowisku: niszczenie szkodników przez ptaki, zapylanie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice,
 - e) zna zagrożenia dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: wypalanie łąk i ściernisk, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów

- i spalanie śmieci itp.; chroni przyrodę: nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje ciszę w parku i w lesie, pomaga zwierzętom przetrwać zimę i upalne lato,
- f) zna zagrożenia ze strony zwierząt (niebezpieczne i chore zwierzęta) i roślin (np. trujące owoce, liście, grzyby) i wie, jak zachować się w sytuacji zagrożenia,
- g) wie, że należy oszczędzać wodę; wie, jakie znaczenie ma woda w życiu człowieka, roślin i zwierząt,
- h) wie, że należy segregować śmieci; rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych;
- 2) w zakresie rozumienia warunków atmosferycznych:
 - a) obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody,
 - b) wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu i w telewizji i stosuje się do podanych informacji o pogodzie np. ubiera się odpowiednio do pogody,
 - c) nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku, podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody,
 - d) zna zagrożenia ze strony zjawisk przyrodniczych, takich jak: burza, huragan, powódź, pożar i wie jak zachować się w sytuacji zagrożenia.

Edukacja społeczna

Budowanie pozytywnego obrazu siebie

1. Dostrzeganie swej indywidualności w sferze:
 - fizycznej: wyróżnianie i nazywanie części ciała (głowa, tułów, ręce, nogi, brzuch); porównywanie siebie z innymi osobami – cechy wspólne: te same części ciała; cechy różniące: kolor oczu, włosów, wzrost itp.);
 - zmysłowej – dostrzeganie, że poznawanie świata odbywa się za pomocą wzroku, dotyku, słuchu, węchu, smaku; porównywanie sprawności tych narządów podczas zabaw i nauki;
 - emocjonalnej – rozpoznawanie emocji wyrażanych przez siebie i przez inne osoby, takich jak: radość, smutek, gniew, złość, czułość, życzliwość;
 - intelektualnej – respektowanie zasady: „najpierw myślę, później działam”.
2. Poczucie własnej wartości:
 - stwarzanie sytuacji, w których dziecko przekonuje się i stwierdza, w czym jest dobre, a w czym najlepsze (np. jestem dobry w liczeniu do stu, jestem najlepszy w grze w piłkę).
3. Dbanie o zdrowie i schludny wygląd:
 - odżywianie: rozumienie, dlaczego należy jeść regularnie urozmaicone posiłki; przyrządzanie sałatek warzywnych i owocowych; wyrabianie nawyku sprawdzania terminów przydatności produktów do spożycia;
 - higiena osobista: nabywanie przekonania o konieczności mycia rąk (szczególnie po wyjściu z toalety, po zajęciach plastycznych, przed posiłkami) i czyszczenia zębów po każdym posiłku; opanowanie tych czynności; właściwe korzystanie z urządzeń sanitarnych; zakrywanie ust podczas kaszlu i kichania; dbanie o porządek w tornistrze i swoim pokoju;
 - bezpieczeństwo: przestrzeganie zasad bezpieczeństwa obowiązujących w klasie, w szkole; uświadamianie konsekwencji zachowań zagrażających bezpieczeństwu (popychanie, podstawianie nogi, bieganie na oślep); przestrzeganie

zakazu zabaw w miejscu niedozwolonym; kształtowanie świadomego poznawania i przestrzegania zasad ruchu drogowego dla pieszych; zaufanie do policjanta jako osoby pomagającej w sytuacji zagrożenia; znajomość numeru domowego telefonu i adresu zamieszkania;

- odpoczynek: rozumienie znaczenia ruchu dla rozwoju swojego organizmu; uprawianie wybranych sportów letnich i zimowych, np.: jazda na sankach, łyżwach, deskorolce, rowerze, gra w piłkę; rozumienie potrzeby odpowiedniej ilości snu; uprawianie swoich hobby; oglądanie dozwolonych programów TV, gra w rozmaite gry stolikowe.

Poznanie zasad życia w rodzinie

1. Identyfikowanie się z rodziną i jej tradycjami:
 - pamiętanie swojego nazwiska oraz nazwisk dziadków i krewnych;
 - odczuwanie poczucia bezpieczeństwa wśród członków rodziny;
 - chętnie uczestniczenie w rodzinnych świętach i uroczystościach;
 - poznawanie historii rodziny poprzez oglądanie zdjęć, słuchanie opowiadań rodziców, dziadków.
2. Tworzenie życzliwych więzi rodzinnych:
 - okazywanie miłości członkom rodziny; wczuwanie się w ich smutki i radości;
 - darzenie szacunkiem rodziców i dziadków;
 - sprawianie radości rodzicom, rodzeństwu, dziadkom;
 - dzielenie się swoimi problemami, sukcesami i porażkami.
3. Podejmowanie i wypełnianie obowiązków domowych:
 - poznanie swoich stałych obowiązków i wykonywanie ich bez przypominania; wykonywanie prac lubianych i mniej lubianych, ale koniecznych;
 - wspólne troszczenie się o czystość i higienę pomieszczeń; utrzymywanie w porządku swoich zabawek i przyborów szkolnych.

Poznanie reguł współżycia i współdziałania w społeczności szkolnej

1. Poznanie zasad bycia uczniem:
 - systematyczne poznawanie praw i obowiązków ucznia; pomaganie nauczycielce w przygotowaniu pomocy dydaktycznych; sumienne pełnienie dyżurów w klasie; poszanowanie podręczników i przyborów szkolnych, sumienne wykonywanie powierzonych zadań edukacyjnych i organizacyjnych; odpowiednie zachowywanie się w klasie, w szatni, szkolnej świetlicy, bibliotece itp.;
 - rozbudzanie ciekawości poznawczej i cierpliwości w dochodzeniu do wiedzy;
 - traktowanie nauki szkolnej nie tylko jako obowiązku, ale także jako przyjemności;
 - poznawanie, jak uczą się koledzy w innych krajach, w szczególności w kraju nauczanego języka;
 - nabywanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji;
 - uczenie się właściwej reakcji emocjonalnej na sukces lub porażkę.
2. Poznanie zasad bycia dobrym kolegą:
 - nawiązywanie serdecznych stosunków z kolegami w klasie; okazywanie sobie życzliwości;
 - przestrzeganie kulturalnego odnoszenia się do siebie nawzajem, stosowanie zwrotów grzecznościowych (przepraszam, proszę, dziękuję);

- sprawianie radości kolegom, składanie im życzeń imieninowych, wykonanych osobiście upominków;
- opiekowanie się kolegami potrzebującymi pomocy; właściwe odnoszenie się do dzieci niepełnosprawnych;
- unikanie krzyku, kłótni, i innych zachowań agresywnych w kontaktach z kolegami;
- poszanowanie cudzej własności.

Poznanie społeczności lokalnej i narodowej

1. Poznanie swej miejscowości i regionu:
 - znajomość nazwy swojej miejscowości (nazwa wsi, miasta, dzielnicy, ulicy); znajomość adresu dziadków (nazwa miasta, ulicy);
 - interesowanie się historią swojego miasta (wsi, okolicy); słuchanie i opowiadanie związanych z nim legend; poznanie tradycji związanych z własnym regionem (stroje, pieśni, tańce, zdobnictwo);
 - poznanie pracy w pobliskich obiektach usługowych;
 - poznanie obiektów użyteczności publicznej (apteka, straż pożarna, przychodnia lekarska, policja itp.); utrwalanie nawyku kulturalnego zachowania się w miejscach publicznych oraz miejscowych środkach lokomocji;
 - dbanie o estetykę otoczenia; o dobre stosunki sąsiedzkie.
2. Nabywanie wiedzy o kraju ojczystym:
 - nabywanie świadomości narodowej: mówimy po polsku, jesteśmy Polakami, nasz kraj to Rzeczpospolita Polska;
 - rozpoznawanie godła i barw ojczystych; rozumienie pojęcia Ojczyzna; wskazywanie na mapie stolicy Polski oraz największych rzek (Wisła, Odra);
 - słuchanie hymnu narodowego – śpiewanie pierwszej zwrotki;
 - poznanie legend związanych z powstaniem Polski i wybranych jej miast;
 - poznanie sławnych Polaków;
 - zapoznanie z pojęciem Unii Europejskiej i przynależnością do niej Polski.
3. Nabywanie wiedzy o naszej planecie Ziemi:
 - oglądanie ilustracji z układem planet naszej galaktyki; zrozumienie, że Ziemia jest jedną z ośmiu planet krążących wokół Słońca; oglądanie Ziemi na globusie;
 - interesowanie się życiem ludzi w różnych punktach naszej planety; akceptowanie ludzi mimo ich różnic (kolor skóry, sposób mówienia, ubierania się); poznanie sposobów porozumiewania się werbalnego (nauka języka obcego) i pozawerbalnego (gesty, ruchy, mimika);
 - poznanie zagrożeń dla środowiska przyrodniczego wynikających z działalności człowieka – zanieczyszczenie powietrza i wód, zaśmiecanie, przyczynianie się do pożarów lasów i łąk;
 - uświadamianie konieczności ochrony środowiska naturalnego; segregowanie śmieci, stosowanie opakowań ekologicznych i toreb wielokrotnego użytku; troszczenie się o rośliny i zwierzęta z najbliższego otoczenia; oszczędzanie wody i energii elektrycznej; znaczenie wody dla człowieka i wszystkich organizmów żywych.

Uwagi o realizacji programu edukacji społecznej

Prawidłowe funkcjonowanie dziecka w grupie społecznej zależy w dużej mierze od pozytywnego obrazu siebie i poczucia własnej wartości. W czasie zajęć wspieramy dziecko w odkrywaniu jego indywidualności i w budowaniu poczucia własnej wartości. Ukazujemy podobieństwa i różnice między ludźmi w zakresie budowy ciała, sprawności zmysłów, reakcji emocjonalnych. Dużo miejsca poświęcamy zagadnieniom dotyczącym dbania o zdrowie i schludny wygląd (higienę osobistą), są to bowiem elementy ważne w kontaktach międzyludzkich.

Wyniki pracy wychowawczej i dydaktycznej zależą w dużej mierze od umiejętnego wprowadzenia dzieci w warunki życia szkolnego. W domu rodzinnym dziecko jest ośrodkiem zainteresowania. Przejście od atmosfery, w której dominuje zaspokajanie potrzeb i zainteresowań dziecka, do życia szkolnego, które wysuwa na pierwszy plan wykonywanie obowiązków i zadań, przejście od zabawy do zorganizowanej nauki nie jest łatwe. Szkoła powinna więc stwarzać atmosferę życzliwości i serdeczności, aby dziecko czuło się dobrze w roli ucznia, by miało ochotę do nauki.

Problematyka rodziny często występuje w zajęciach szkolnych, jest ona bowiem najważniejszym środowiskiem wychowawczym. W rodzinie dziecko zdobywa pierwsze umiejętności współżycia z innymi. Bez udziału rodziny nie jesteśmy w stanie przekazać dziecku zasad moralnych. Nauczyciel powinien więc w pierwszej kolejności poznać środowisko rodzinne każdego dziecka z klasy i nawiązać współpracę z rodzicami. W toku zajęć często więc rozmawiamy z dziećmi o ich rodzicach, dziadkach, rodzeństwie; o rodzinnych tradycjach i zwyczajach. Uczymy szacunku dla członków rodziny, pomagania im w pracy i sposobów sprawiania im radości.

Uczeń klasy pierwszej wchodzi w nową rolę społeczną – w rolę ucznia. Bycie uczniem nakłada na dziecko wiele obowiązków, takich jak: systematyczna nauka, dbanie o podręczniki i przybory szkolne oraz sprzęt i urządzenia szkolne, pełnienie dyżurów w klasie itp. Obowiązki te należy wykonywać sumiennie. Z rolą ucznia wiąże się wchodzenie w rolę kolegi. Już od pierwszych dni pobytu w szkole należy budzić uczucia przyjaźni i wdrażać dzieci do wzajemnej pomocy koleżeńskiej: uczyć zgodnej współpracy i zgodnego współżycia.

Stopniowo wprowadzamy dziecko w coraz to szersze kręgi społeczne. Dziecko nabywa wiedzę o swojej miejscowości i najbliższej okolicy (nazwa, adres zamieszkania, ważniejsze obiekty zabytkowe i budynki użyteczności społecznej). Poznaje sąsiadów i uczy się utrzymywania z nimi dobrych kontaktów. Na miarę swoich możliwości dba o estetykę swojego otoczenia.

Rozwój uczuć patriotycznych rozpoczynamy od przekazywania wiedzy o ojczystym kraju (nazwa, barwy, godło, hymn), ukazywania jego piękna (wycieczki, zdjęcia, albumy) i historii (opowiadanie legend) oraz zapoznawania ze sławnymi Polakami.

Zapoznajemy też dzieci z życiem innych ludzi żyjących na naszej planecie. Uczymy tolerowania inności, poczucia sprawiedliwości, wrażliwości na krzywdę i cierpienie innych ludzi oraz spieszenia z pomocą słabszym i pokrzywdzonym. Uczulamy na odpowiedzialność człowieka za życie na naszej planecie (zagadnienia ekologiczne).

Realizację edukacji społecznej należy z reguły opierać na przeżyciach i konkretnym działaniu dzieci, na zdarzeniach, na oglądanych filmach i czytanych tekstach.

W wyniku edukacji społecznej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja społeczna. Wychowanie do zgodnego współdziałania z rówieśnikami i dorosłymi. Uczeń kończący klasę I:

- 1) potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi; wie, że warto być odważnym, mądrym i pomagać potrzebującym; wie, że nie należy kłamać lub zatajać prawdy;
- 2) współpracuje z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz w świecie dorosłych, grzecznie zwraca się do innych w szkole, w domu i na ulicy;
- 3) wie, co wynika z przynależności do swojej rodziny, jakie są relacje między najbliższymi, wywiązuje się z powinności wobec nich;
- 4) ma rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; dostosowuje swe oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny;
- 5) zna zagrożenia ze strony innych ludzi; wie, do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc;
- 6) wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego;
- 7) potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, czym zajmuje się np. policjant, strażak, lekarz, weterynarz; wie, jak można się do nich zwrócić o pomoc;
- 8) wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (flaga, godło, hymn narodowy), rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej.

Edukacja plastyczna

Percepcja sztuki – odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie informacji

- kształt: bryłowaty, płaski, trójkątny, kwadratowy, prostokątny, owalny;
- faktura: gładki, matowy, lśniący, szorstki, chropowaty, śliski;
- wielkość: duży, mały, cienki, gruby, niski, wysoki;
- usytuowanie w przestrzeni: blisko, daleko, wyżej, niżej, na dole, u góry; po lewej stronie, z prawej strony;
- oddalenie: blisko, daleko, bliżej, nieco dalej;
- barwa: jasna, ciemna, żółta, pomarańczowa, czerwona, fioletowa, brązowa, ciemnozielona, ciemnoniebieska, czerwono-niebieska, niebiesko-zielona;
- rytm: w powtarzaniu się kształtów, barw, faktury, wielkości;
- dostrzeganie wymienionych wyżej obiektów obserwacji w przedmiotach, postaci ludzkiej, w ozdobach.

Ekspresja przez sztukę – tworzenie wypowiedzi

1. Rysowanie:
 - pojedynczych przedmiotów, postaci ludzi, zwierząt, roślin, zjawisk;
 - ilustrowanie scen związanych z własnymi przeżyciami i treścią czytanych tekstów i opowiadań wydarzeń, legend; przedstawianie zdarzeń rzeczywistych i fantastycznych;

- ćwiczenia w rysowaniu: ołówkiem, patykiem, piórkiem, kredką świecową, kredką pastelową, kredą, mazakiem;
 - spostrzeganie, że głównym środkiem wyrazu w rysunku jest linia; dziecko uczy się rysowania różnego rodzaju linii: prostych falistych, wahadłowych, zygzakowatych, krzyżujących się, splątanych, owalnych.
2. Malowanie:
- pędzlem i farbami kryjącymi (plakatowymi i temperowymi) na papierze i kartonie;
 - poznawanie rodzajów pędzli do malowania: cienkie – szerokie, twarde – miękkie;
 - nazywanie używanych do malowania barw (gotowych); rozróżnianie barw jasnych i ciemnych.
3. Kształtowanie wytworów płaskich i przestrzennych:
- wycinanie i wydzieranie z papieru; tworzenie kompozycji płaskich;
 - budowanie z klocków;
 - lepienie z gliny, masy solnej, modeliny;
 - wykonywanie ludzików i zwierzątek z owoców drzew i krzewów (kasztany, żółędzie, szyszki, jarzębina itp.);
 - tworzenie prostych kształtów z papieru metodą orgiami;
 - wykonywanie przedmiotów użytkowych, np. maska na bal, broszka dla mamy, babci; lalka, pacynka do teatryku klasowego.

Recepcja sztuki – analiza i interpretacja wytworów kultury

- zapoznanie z dziedzinami sztuk plastycznych, z ich wykonawcami i ich dziełami: architektura – architekt – projekt; malarstwo – malarz – obraz; rzeźba – rzeźbiarz – rzeźba.

Uwagi o realizacji programu edukacji plastycznej

W klasie pierwszej przeważa rysunek z wyobraźni. Tematu dostarczają spostrzeżenia z najbliższego otoczenia, jak również krótkie, barwne opowiadania, baśnie i legendy. Przy wykonywaniu rysunku z pamięci pomagamy dziecku w przypomnieniu sobie wyglądu różnych przedmiotów. Przy ćwiczeniach rysunkowych z pokazu omawiamy z dziećmi najistotniejsze cechy rysowanego przedmiotu. Pamiętamy jednak, że dziecko ma prawo wyrazić pokazany przedmiot według swojego pomysłu.

W działalności plastycznej bardzo ważne są obserwacje i doświadczenia ucznia. Ich celem jest kształcenie uwagi, spostrzegawczości, pamięci wzrokowej, umiejętności oceny i wyboru. Zdobyta w ten sposób wiedza o kształtach, wielkościach, fakturach, barwach stymuluje wyobraźnię dziecka i wzbogaca ich wytwory plastyczne.

Ćwiczenia w obserwowaniu powinny poprzedzać każde zajęcia plastyczne.

Działalność plastyczna dzieci skupiona jest wokół trzech czynności: rysowanie, malowanie, kształtowanie wytworów płaskich i przestrzennych. Każdy rodzaj pracy plastycznej jest nacechowany indywidualnością dziecka; wytwory mają być rezultatem twórczej aktywności dziecka.

Dzieci systematycznie nabywają wiadomości z zakresu sztuk plastycznych. Choć wiadomości te mają charakter teoretyczny, dzieci uzyskują je w praktyce, poprzez bezpośredni kontakt z danym rodzajem dzieła. Nie obciążają one zbytnio pamięci dziecka, bowiem dawki są bardzo małymi porcjami.

W wyniku edukacji plastycznej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja plastyczna. Poznawanie architektury, malarstwa i rzeźby. Wyrażanie własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych. Przygotowanie do korzystania z medialnych środków przekazu. Uczeń kończący klasę I:

- 1) wypowiada się w różnych technikach plastycznych na płaszczyźnie i w przestrzeni; posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego jak kształt, barwa, faktura;
- 2) ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką; korzysta z narzędzi multimedialnych;
- 3) wykonuje proste rekwizyty (np. lalkę, pacynkę) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych; tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka;
- 5) rozpoznaje wybrane dziedziny sztuki: architekturę (także architekturę zieleni), malarstwo, rzeźbę, grafikę; wypowiada się na ich temat.

Edukacja muzyczna

Odtwarzanie muzyki

1. Śpiew:

- wsłuchiwanie się w dźwięki mowy; rytmiczne recytowanie tekstów – poprawne fonetycznie, artykulacyjnie, intonacyjnie; ze zróżnicowaniem tempa, dynamiki i barwy głosu; z odpowiednią regulacją oddechu;
- wsłuchiwanie się w dźwięki przyrody: naśladowanie miauczenia kota, szelestu liści, szumu wody itp.;
- wsłuchiwanie się w dźwięki otoczenia; naśladowanie warkotu motoru, klaksonu samochodu; dźwięku syreny strażackiej itp.;
- odróżnianie głosów męskich i żeńskich;
- porównywanie wysokości dwóch dźwięków; dźwięki wysokie (cienkie) – dźwięki niskie (grube); łączenie rozpoznawania z ruchem: dźwięk wysoki – wspięcie na palce, dźwięk niski – przysiad;
- wdrażanie do określania linii melodycznej piosenki ruchem ręki;
- rozpoznawanie znanych piosenek na podstawie melodii lub jej fragmentu zaśpiewanej przez nauczycielkę;
- uczenie się i śpiewanie piosenek – śpiew zbiorowy i indywidualny.

2. Gra na instrumentach:

- wydobywanie dźwięków z przedmiotów: klocki, papier, pudełka, folie, butelki szklane, plastikowe;
- akompaniowanie do piosenek i zabaw ruchowych z zastosowaniem naturalnych efektów akustycznych: tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzanie o uda;
- zapoznanie z budową i sposobem grania na instrumentach niemelodycznych: grzechotka, bębenek, trójkąt, tamburyno, drewnianka, kastaniety.

3. Ruch z muzyką:

- zabawy bieżne: szybkie reagowanie na różne sygnały muzyczne;
- zabawy ze śpiewem;
- uczenie się prostych form tanecznych: krok podstawowy, skoki i podskoki, klaskanie, grożenie palcem, ruchy naśladowujące pracę w różnych zawodach.

Tworzenie muzyki

1. Tworzenie rytmu:

- wypowiadanie krótkich tekstów ze zmianą tempa, dynamiki, artykulacji i intonacji głosu;
- recytowanie rytmiczne sylab, słów, zdań;
- powtarzanie tematów rytmicznych w formie „echa”: klaskanie, stukanie, recytacja, ruch, gra na instrumentach.

2. Tworzenie melodii:

- rozwijanie inwencji twórczej: improwizowanie głosem (śpiewanie swojego imienia, śpiewanie pytania, odpowiedzi); improwizacje wokalne do krótkich, prostych wierszowanek, przysłów.

3. Improwizowanie ruchu:

- improwizowanie ruchem – swobodne poruszanie się w takt muzyki; naśladowanie ruchów zwierząt, szumu drzew, szumu morskich fal, burzy, deszczu o różnym nasileniu itp.

4. Tworzenie form muzycznych:

- tworzenie muzycznych ilustracji do wierszy i opowiadań;
- rysowanie i malowanie ilustracji do słuchanej melodii, piosenki;
- tworzenie własnych układów tanecznych do utworu muzycznego.

Percepcja muzyki

1. Percepcja elementów muzyki:

- słuchanie ciszy; rozpoznawanie i naśladowanie głosów z otoczenia;
- słuchanie muzyki instrumentalnej na żywo: śpiewanie i granie przez nauczycielkę;
- słuchanie muzyki odtwarzanej mechanicznie (płyta CD, kaseta magnetofonowa, audycja TV);
- udział w koncertach muzycznych; nabywanie kultury słuchania muzyki i właściwego zachowania się podczas koncertu;
- rozpoznawanie głosów ludzkich: sopran i bas;
- poznawanie i różnicowanie głosów instrumentów muzycznych.

Uwagi o realizacji programu edukacji muzycznej

Aktywność muzyczna dziecka ujawnia się w śpiewie, grze na instrumentach oraz w ruchu przy muzyce. Najważniejszą formą umuzykalnienia jest śpiew. W pierwszym etapie edukacji muzycznej należy zwracać uwagę na czystość intonacji w śpiewie, gdyż dzieci zdradzają większe zainteresowanie słowami niż melodią. Już w klasie pierwszej stosujemy proste ćwiczenia słuchowe, rytmiczne i głosowe.

Ćwiczenia słuchowe rozpoczynamy od wyróżniania głosów najbliższego otoczenia (ludzi, przyrody, przedmiotów) i zwracanie uwagi na wysokość głosu. Przy porównywaniu dwóch dźwięków i określaniu, który jest „grubszy” lub „cieńszy” należy początkowo zestawiać dźwięki kontrastowe, znacznie różniące się wysokością. Następnie przechodzimy do ćwiczeń w określaniu linii melodycznej piosenek ruchem ręki: dźwięk „cieńszy”, czyli wysoki – ręka w górę; dźwięk „gruby”, czyli niski – ręka opuszczona w dół.

Oprócz wspólnego śpiewania piosenek ze słuchu, uczymy dzieci rozróżniania dźwięków otoczenia, a następnie wydobywania ich najpierw z różnego rodzaju materiałów i przedmiotów (papier, drewno, szkło itp.) oraz z instrumentów niemelodycznych. Instrumenty te są przydatne w ćwiczeniach rytmicznych, w rozwijaniu poczucia rytmu (początek taktu, pauzowanie w określonych miejscach piosenek, wierne odtwarzanie jej fragmentów rytmicznych). Bezpośredni kontakt z instrumentem muzycznym wyzwala aktywność, rozwija wyobraźnię muzyczną i twórczą inwencję.

Najbliższą i najłatwiejszą formą kontaktu z muzyką jest dla dziecka ruch. Muzyka ze swoim rytmem w szczególny sposób wywołuje potrzebę ruchu. Zabawy ze śpiewem, inscenizowanie treści piosenek, taniec oraz twórcze wymyślanie i realizowanie własnych zestawów ruchowych dostarczają dzieciom dużo radości. Dziecko jest tu nie tylko odtwórcą, ale także twórcą muzyki.

W klasie pierwszej rozpoczynamy kształcenie umiejętności i kulturalnego słuchania utworów muzycznych. Początkowo ograniczamy aktywne słuchanie muzyki do 10 minut.

Podczas słuchania muzyki maksymalnie aktywizujemy uwagę uczniów, staramy się eliminować nawyk biernego słuchania.

W wyniku edukacji muzycznej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja muzyczna. Wychowanie do odbioru i tworzenia muzyki: śpiewanie i muzykowanie, słuchanie i rozumienie. Uczeń kończący klasę I:

- 1) powtarza prostą melodię; śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego, wykonuje śpiewanki i rymowanki;
- 2) odtwarza proste rytmy głosem i na instrumentach perkusyjnych; wyraża nastrój i charakter muzyki płasząc i tańcząc (reaguje na zmianę tempa i dynamiki);
- 3) realizuje proste schematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała);
- 4) wie, że muzykę można zapisać i odczytać;
- 5) świadomie i aktywnie słucha muzyki, potem wyraża swe doznania werbalnie i niewerbalnie;
- 6) kulturalnie zachowuje się na koncercie oraz w trakcie śpiewania hymnu narodowego.

Zajęcia techniczne

Znajomość własności różnych materiałów

1. Rozpoznawanie materiałów przydatnych do majsterkowania:
 - przyrodniczych: żołędzie, kasztany, owoce, warzywa, jarzębina, szyszki, kora, suszone trawy, kwiaty, glina, masa solna;
 - papierniczych: karton, papier, bibuła, tektura, bibułka gładka i marszczona, serwetki stołowe, papier: gazetowy, maszynowy, śniadaniowy, zeszyty z kolorowym papierem;
 - włókienniczych: skrawki materiałów, wstążki, nici, włóczka, tasiemka, sznurek;
 - tworzyw sztucznych: folia aluminiowa, kapsle, plastikowe buteleczki po produktach spożywczych itp.;
2. Zapoznanie z cechami wybranych materiałów: miękki – twardy, gładki – chropowaty, lśniący – matowy;
3. Umiejętne dobieranie materiału do wykonywanego obiektu.

Bezpieczne posługiwanie się prostymi narzędziami

- nabywanie wprawy w używaniu takich narzędzi, jak: nóż, nożyczki, kolec, zszywacz biurowy, dziurkacz, kostka introligatorska; igła, naparstek, agrafta; linijka, naczynie do kleju, pędzelek, szablony, ściereczka do rąk;
- zapoznanie ze sposobami łączenia materiałów: sklejanie, zszywanie, spinanie;
- poznawanie sposobów przechowywania i konserwowania używanych narzędzi;
- zapoznanie ze sposobami udzielania pierwszej pomocy przy skaleczeniach.

Bezpieczne korzystanie z domowych urządzeń technicznych

- zapoznanie z ogólnymi zasadami działania latarki, zegara, odkurzacza, sokowirówki;
- kształcenie umiejętności włączania (w obecności dorosłych) radia, telewizora, magnetofonu;
- zapoznanie z obsługą telefonu, domofonu (o ile taki jest w domu);
- wskazywanie zagrożeń wynikających z niewłaściwego posługiwania się urządzeniami elektrycznymi i gazowymi.

Planowanie i organizacja pracy przy montażu wytworów technicznych

- sprecyzowanie zadania;
- zgromadzenie odpowiednio dobranego materiału i potrzebnych narzędzi;
- odpowiednie przygotowanie miejsca pracy;
- ustalenie kolejności wykonywanych czynności (mierzenie, wycinanie, klejenie, ozdabianie itp.);
- wykonanie, np. ludzików i zwierzątek z materiału przyrodniczego, zabawek (latawce, wiatraczki, tratwy), przedmiotów użytecznych (koperty, pudełka, korale itp.);
- oszczędne gospodarowanie materiałami;
- dbanie o ład i porządek w miejscu pracy;
- wykazywanie twórczej inwencji przy tworzeniu swojego dzieła.

Zapoznanie z wybranymi zawodami, głównie związanymi z techniką

Uwagi o realizacji programu edukacji technicznej

Dziecko w klasie pierwszej poznaje technikę stworzoną przez człowieka oraz podejmuje własne działania wytwórcze. Wytwarzane przez dzieci obiekty mają ścisły związek z treścią zajęć organizowanych w poszczególnych blokach tematycznych. I tak, w miesiącach jesiennych dzieci wykonują najczęściej prace z materiału przyrodniczego, np. sałatki owocowe, sałatki warzywne, ludziki i zwierzątka z kasztanów i żołądź, łódeczki z kory, naszyjniki z owoców jarzębiny; w miesiącach zimowych tworzą obiekty z papieru (np. ozdoby choinkowe, zakładki do książek, laurki dla dziadków, składanki (orgiami), czapki karnawałowe, mebelki dla misiów, lalek itp.), przedmioty z materiałów włókienniczych (np. serwetki, ubrania dla lalek, przytulanki, poduszeczki itp.).

W czasie wykonywania prac dzieci zapoznają się z właściwościami używanych materiałów i narzędzi, ze sposobami łączenia materiałów, z historią niektórych narzędzi. Nabywanie wiedzy, doświadczeń i umiejętności technicznych ma więc charakter wybitnie praktyczny, czynnościowy. Dobrze wykonana praca dostarcza dziecku satysfakcji i zadowolenia. Po skończonych zajęciach należy zorganizować wystawę prac uczniów; dziecko widzi wówczas swój wytwór na tle wytworów innych dzieci i uczy się oceniać własną pracę; często chce ulepszyć swój wytwór, udoskonalić go.

Bardzo ważnym elementem w czasie wykonywania prac technicznych jest stała troska nauczyciela o bezpieczeństwo dzieci, dlatego od samego początku edukacji zwracamy baczną uwagę na sposób posługiwania się poszczególnymi narzędziami, a po skończonej pracy na odkładanie ich na swoje stałe miejsce w klasie oraz na zachowanie ładu i porządku w miejscu pracy.

W wyniku edukacji technicznej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Zajęcia techniczne. Wychowanie do techniki (poznawanie urządzeń, obsługiwanie i szanowanie ich) i działalność konstrukcyjna dzieci. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie wychowania technicznego:
 - a) wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej i dziś siły przyrody (wiatr, wodę); majsterkuje (np. latawce, wiatraczki, tratwy),
 - b) zna ogólne zasady działania urządzeń domowych (np. latarki, odkurzacza, zegara), posługuje się nimi, nie psując ich,
 - c) buduje z różnorodnych przedmiotów dostępnych w otoczeniu np. szałas, namiot, wagę, tor przeszkód; w miarę możliwości konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu, np. dźwigi, samochody, samoloty, statki, domy;
- 2) w zakresie dbałości o bezpieczeństwo własne i innych:
 - a) utrzymuje porządek wokół siebie (na swoim stoliku, w sali zabaw, szatni i w ogrodzie), sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku,
 - b) zna zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych,
 - c) wie, jak należy bezpiecznie poruszać się na drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku, np. umie powiadomić dorosłych, zna telefony alarmowe.

Wychowanie fizyczne

Zabawy i gry ruchowe

- zabawy orientacyjno-porządkowe, np. powódź, reagowanie na ruchy rąk, policjant regulujący ruchem drogowym, piłka parzy;
- zabawy na czworakach, np. pieski na spacer – pieski do domu, swobodne biegi na czworakach;
- zabawy bieżne, np. lawina, wilk i owce, wiewiórki do dziupli;
- zabawy rzutne, np. poczta, zaganianie świnki;
- zabawy skoczne, np. bocian i żabki, przeprawa przez rzekę, spłoszone wróbelki;
- zabawy na śniegu i lodzie, np. lepienie bałwana, rzucanie śnieżkami, ślizganie się bez łyżew.

Zabawy porządkowe

- ustawienie w rozsypce;
- ustawienie w kolumnie pojedynczej (w kolejce);
- ustawienie w szeregu (płotek);
- ustawienie w kolumnie dwójkowej (parami);
- formowanie koła.

Zabawy kształtujące

- ćwiczenia ramion: w staniu, w siadach skrzyżnym i klęcznym wyprosty ramion w bok z różnych położeń (np. mierzenie płótna); wznosy w różnych kierunkach; klaskanie przed sobą i nad głową; wymachy ramion w przód i w tył (wiatraczek, wahadło zegara);
- ćwiczenia nóg: siad skrzyżny, klęczny; przysiad podparty; marsz w miejscu z wysokim unoszeniem kolan (chód konika, bociana); przysiady i wyprosty z wyciąganiem się do góry (karły i olbrzymy, krzaczki i wysokie drzewa); podskoki (pajac, piłeczka);
- ćwiczenia usprawniające stopę: chód we wspięciu, chód na zewnętrznych krawędziach stóp; chwytanie palcami stopy szarfy, zwitka papieru;
- ćwiczenia głowy i szyi: kiwanie głową (ptaszek pije wodę); poprawne ustawienie głowy za pomocą przyboru (woreczek, krążek); oglądanie się za siebie;
- ćwiczenia tułowia:
 - a) skłony w przód z siadu klęcznego (koci grzbiet); skłony w przód z użyciem przyboru (skakanka, szarfa, krążek, woreczek); w staniu – przełożenie kolejno nóg przez splecione ręce;
 - b) skłony w tył: w leżeniu przodem naśladowanie wysuwania rogów przez ślimaka, patrzenia na słońce, grania na fujarce;
 - c) ćwiczenie mięśni brzucha: z siadu skrzyżnego przejście do leżenia tyłem i powrót do siadu; w leżeniu na plecach jazda na rowerze, wskazywanie nogą sufitu, podawanie woreczka stopami do rąk;
 - d) skłony w bok: w siadzie klęcznym rytmiczne skłony w bok (wahadło zegara); w siadzie skrzyżnym przenoszenie woreczka z jednej strony na drugą ponad głową;
 - e) skręty: w dwójkach „piłowanie drzewa”, w siadzie skrzyżnym ruchy naśladowujące łapanie motyla, z klaśnięciem;

- f) ćwiczenia poprawiające postawę, np. człowiek zmęczony – człowiek rzeński, drzewo krzywe – drzewo proste.

Zabawy z elementami równowagi

- ćwiczenia równowagi bez przyrządów: przejście po narysowanej kresce (prostej, łamanej, krzywej); w staniu jedno nogę przekładanie pod kolano woreczka, piłeczki; układanie przyboru na kolanie;
- ćwiczenia równowagi na przyrządzie; przejście po przeszkodach rzeczywistych lub narysowanych;
- ćwiczenia zwinności: w siadzie podpartym wtaczanie piłeczki pod siebie; w pozycji na czworakach naśladowanie chodu kulawego lisa, wierzganie konika;
- rzuty i chwytaki woreczków, piłeczek indywidualnie lub w parach; rzuty ponad przeszkodę, rzuty na odległość;
- skoki: przez przeszkodę (rów, kałużę); zeskok obunóż z ławeczki do przysiadu podpartego.

Ćwiczenia muzyczno-ruchowe

- zabawy ze śpiewem: zabawy inscenizowane, np. jedzie pociąg z daleka;
- zabawy rytmiczne: np. cztery kroki marszu i cztery tupnięcia jedno nogę;
- korowody;
- elementy tańców narodowych, np. krakowiak, tańce regionalne.

Zajęcia sportowe

- nauka pływania (jeżeli pozwolą na to warunki);
- biegi, skoki, rzuty, wspinanie się; jazda na rolkach, rowerze, wrotkach;
- saneczkarstwo i łyżwiarstwo;
- gra w badminton;
- mini gry z piłką.

Uwagi o realizacji programu wychowania fizycznego

Ze względu na znaczenie ruchu dla rozwoju i zdrowia dziecka, zajęcia z wychowania fizycznego odbywają się 4 razy w tygodniu po jednej godzinie lekcyjnej. W miarę możliwości powinny odbywać się na sali gimnastycznej, a w dni pogodne na szkolnym boisku. Można też do zajęć wykorzystać szerokie korytarze szkolne, a w ostateczności salę zajęć edukacyjnych. Dzieci ćwiczą w odpowiednim stroju gimnastycznym. W zajęciach przeważają zabawy i gry ruchowe oraz zabawy ze śpiewem. Nie wolno nam jednak zaniedbać ćwiczeń kształtujących, rozwijających i usprawniających wszystkie części ciała. Ważne w tym względzie są wymienione w programie rodzaje ćwiczeń kształtujących oraz bieg, chód, skok, rzut, wspinanie się, pełzanie i ćwiczenia równowagi. Powinny one występować przemiennie, ale systematycznie na zajęciach.

W czasie zajęć należy bacznie obserwować postawę dziecka, a w przypadku odchylenia od normy kontaktować się z rodzicami i lekarzem celem zastosowania odpowiednich środków zaradczych. W trosce o prawidłową postawę zwracamy na bieżąco uwagę na poprawną pozycję dziecka siedzącego przy stoliku podczas czytania, pisania,

rysowania i wykonywania innych zajęć. Pamiętamy też o ćwiczeniach śródlekcyjnych. Polecamy dzieciom wykonanie choćby kilku prostych ruchów, które stanowiąć będą chwilę odprężenia, pobudzą krążenie i oddech oraz zapobiegają znużeniu.

Na zajęciach z wychowania fizycznego zwracamy dzieciom uwagę na najważniejsze przepisy ruchu pieszego oraz niebezpieczeństwa wynikające z zabaw na drodze i w innych niedozwolonych miejscach w konkretnej miejscowości i jej najbliższej okolicy.

W wyniku wychowania fizycznego uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Wychowanie fizyczne. Kształtowanie sprawności fizycznej dzieci i edukacja zdrowotna.

Uczeń kończący klasę I:

- 1) uczestniczy w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną, zgodnie z regułami;
- 2) potrafi:
 - a) chwycić piłkę, rzucać nią do celu i na odległość, toczyć ją i kołować,
 - b) pokonywać przeszkody naturalne i sztuczne,
 - c) wykonywać ćwiczenia równoważne;
- 3) dba o to, by prawidłowo siedzieć w ławce, przy stole itp.;
- 4) wie, że choroby są zagrożeniem dla zdrowia i że można im zapobiegać poprzez: szczepienia ochronne, właściwe odżywianie się, aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny; właściwie zachowuje się w sytuacji choroby;
- 5) wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych (np. środków czystości, środków ochrony roślin);
- 6) wie, że dzieci niepełnosprawne znajdują się w trudnej sytuacji i pomaga im.

Podane umiejętności dotyczą dzieci o prawidłowym rozwoju fizycznym. Umiejętności ruchowe dzieci niepełnosprawnych ustala się stosownie do ich możliwości.

Zajęcia komputerowe

Bezpieczeństwo i higiena pracy z komputerem

- regulamin pracowni komputerowej
- wpływ komputera na zdrowie człowieka.

Zapoznanie z budową i podstawowym działaniem komputera

- wyróżnianie i nazywanie elementów zestawu komputerowego
- znajomość przeznaczenia poszczególnych elementów zestawu komputerowego
- uruchamianie komputera za pomocą myszki i klawiatury
- uruchamianie stacji dyskiek i stacji dysków CD
- prawidłowe kończenie pracy z komputerem.

Korzystanie z komputerowych gier i zabaw edukacyjnych

- uruchamianie gier, zasady ich działania
- wykorzystanie działania lewego i prawego przycisku myszki w edukacyjnych grach komputerowych

- wykorzystanie do gier i zabaw edukacyjnych wybranych klawiszy z klawiatury komputerowej, np. klawiszy strzałek kursorów i klawisza Enter
- wykonywanie kolejnych działań zgodnie z poleceniami.

Próby rysowania – praca w edytorze grafiki Paint

- zapoznanie z Przybornikiem
- zapoznanie z działaniem wybranych narzędzi z Przybornika: Wypełnianie kolorem, Prostokąt, Elipsa, Tekst, Linia, Ołówek, Gumka, Aerograf, Pędzel, Lupa, Zaznacz, Zaznacz dowolny kształt
- wykonywanie prostych poleceń z wykorzystaniem wybranych narzędzi z Przybornika
- zapoznanie z możliwością powiększania, zmniejszania, usuwania i kopiowania wybranych elementów
- próby wykonywania poleceń z wykorzystaniem umiejętności kopiowania, usuwania, zmniejszania i powiększania wybranych elementów rysunku

Próby pisania liter i pojedynczych wyrazów – praca w edytorze tekstu

Microsoft Word

- zapoznanie z działaniem wybranych klawiszy na klawiaturze komputerowej: klawisze literowe, klawisz Spacji, klawisze Delete i Backspace, klawisz Alt Gr, klawisze Shift i Caps Lock, klawisz Enter
- wykonywanie prostych poleceń z wykorzystaniem działania wybranych klawiszy

Uwagi o realizacji programu edukacji komputerowej

Zajęcia komputerowe w klasie pierwszej spełnią swoją rolę, gdy będą atrakcyjne i przyjemne dla dziecka. Zwłaszcza należy pamiętać o indywidualizacji pracy, ponieważ zapewne będą występowały duże różnice w umiejętnościach uczniów. Wiele dzieci ma komputery w domu i już jako cztero- lub pięcioletki zdobywają pierwsze umiejętności komputerowe. Są jednak też dzieci, które dopiero w szkole będą miały swój pierwszy kontakt z komputerem. W czasie zajęć trzeba więc dbać o to, by żaden uczeń nie nudził się z powodu zbyt łatwego zadania, ale też i o to, aby każde dziecko mogło przeżywać sukcesy (choćby najmniejsze), a nie porażki, pracując z komputerem.

Uczeń powinien zdobywać kolejne umiejętności związane z działaniem komputera poprzez zabawę, poprzez wykonywanie poleceń ciekawych, a jednocześnie dostosowanych pod względem trudności do możliwości dzieci sześciolletnich. W klasie pierwszej dziecko powinno więc korzystać z rozmaitych programów edukacyjnych, dzięki którym zdobędzie lub utrwali wiedzę z różnych rodzajów edukacji, np.: polonistycznej, matematycznej, środowiskowej, plastycznej czy muzycznej. Poprzez gry i zabawy dziecko będzie doskonaliło umiejętność posługiwania się myszką czy wybranymi klawiszami z klawiatury komputerowej.

Już w klasie pierwszej warto zapoznać uczniów z wybranymi narzędziami z przybornika w programie Paint i motywować do wykonywania prostych poleceń wymagających użycia tych narzędzi. Na przykład, zapoznając z działaniem narzędzia Wypełnianie kolorem, nauczyciel powinien zaproponować dzieciom kolorowanie gotowego

obrazka, a za pomocą Aeroografu dzieci powinny dorysowywać jedynie fragmenty obrazka lub ozdabiać jego elementy.

Podobnie z pracą w programie Microsoft Word – warto zapoznać uczniów z działaniem wybranych klawiszy, nie można jednak wymagać od dziecka samodzielnego pisania zdań, gdyż uczeń klasy pierwszej niemal do końca roku szkolnego poznaje litery. Należy ograniczyć się do poleceń dotyczących zapisania poszczególnych liter lub pojedynczych wyrazów.

W klasie pierwszej warto jak najwięcej korzystać z gotowych zestawów zabaw i ćwiczeń edukacyjnych, tematycznie połączonych z zajęciami zintegrowanymi, a jednocześnie dostosowanych do wieku i zainteresowań uczniów.

Bardzo ważne jest też, aby już od pierwszych zajęć uczyć dziecko zasady prawidłowego korzystania z komputera i rozmawiać o zagrożeniach dla zdrowia człowieka, wynikających z posługiwania się nim w niewłaściwy sposób.

W wyniku edukacji komputerowej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności, wyszczególnione w Podstawie Programowej:**

Zajęcia komputerowe. Uczeń kończący klasę I:

- 1) posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamia program, korzystając z myszy i klawiatury;
- 2) wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia;
- 3) stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera.

Etyka

Wychowanie w duchu wartości takich, jak:

1. Spokój, rozumiany jako:
 - wewnętrzne uczucie w nas samych; potrzeby i sposób ich zaspokajania;
 - pozytywne myślenie o sobie i innych; pokój na świecie; gołębek pokoju;
 - zgodna współpraca ludzi;
 - sposób rozwiązywania konfliktów poprzez rozmowę, bez używania przemocy – ręce są do obejmowania, a nie do odpychania.
2. Szacunek, rozumiany jako:
 - docenianie samego siebie; jestem kimś niepowtarzalnym i wartościowym;
 - uznanie, że inni także są wartościowi; należy ich szanować bez względu na ich kolor skóry, pochodzenie, urodę, sprawność, stan zamożności;
 - okazywanie szacunku innym; miłe traktowanie innych; odzywanie się z szacunkiem do rodziców, krewnych, do nauczycieli, kolegów i innych osób;
 - okazywanie szacunku przyrodzie.
3. Miłość, rozumiana jako:
 - uczucie wewnętrzne każdego z nas; jestem wart miłości; potrafię okazywać miłość innym; rozumienie wyrażen: człowiek wielkiego serca, małego serca, smutnego serca, niegodziwego serca;

- troska o innych i chęć dzielenia się z innymi; podarki od serca; rozumienie wyrażenia: chcę tego, co dla ciebie dobre – w relacjach z rodzicami, z nauczycielem, z kolegami;
 - troska o przyrodę.
4. Odpowiedzialność, rozumiana jako:
- sumienne wykonywanie swoich obowiązków szkolnych i domowych; odpowiedzialność ludzi różnych zawodów (strażak, lekarz, pielęgniarka, kierowca itp.);
 - opiekowanie się młodszym rodzeństwem, słabszym kolegą, starszymi oraz innymi ludźmi potrzebującymi opieki;
 - przestrzeganie wprowadzonych zasad postępowania;
 - troska rodziców o swoje potomstwo; obowiązki matki; obowiązki ojca; sposób wyrażania troski o dobre wychowanie dzieci; sprawiedliwe gospodarowanie pieniędzmi.

Uwagi o realizacji programu etyki

W pierwszym roku edukacji praca skupiona jest wokół czterech wartości: spokój, szacunek, miłość, odpowiedzialność.

Spokój – to bardzo ważna wartość w życiu każdego człowieka. Cisza, która jest wewnątrz nas, jest podstawą odczuwania radości i szczęścia. Spokój to opanowanie gniewu; to pozytywne myślenie o sobie i innych; to stan zrelaksowanego umysłu, który pozwala nam skupić uwagę na wykonywanej czynności. Spokój zapobiega konfliktom, a kiedy już takie zaistnieją, pozwala na rozwiązanie ich bez wybuchu agresji. Gdyby każdy człowiek na świecie był spokojny, nie byłoby nieszczęść i wojen.

Szacunek – to docenianie samego siebie i innych. Pierwszą formą szacunku jest szacunek do samego siebie; to wiedza o swej niepowtarzalności i własnych zaletach. Gdy szanujemy siebie, łatwo przychodzi szanowanie innych i okazywanie im szacunku przez akceptowanie ich takimi, jacy są; przez uważne słuchanie, gdy mówią; grzeczne i miłe zachowanie się wobec nich; sprawianie im radości swoim zachowaniem. Szacunek okazujemy nie tylko ludziom, ale także przyrodzie; należy ją szanować i uczestniczyć w akcjach jej ochrony.

Miłość – oznacza, że chcę być kochany i potrafię kochać innych – swoją rodzinę, mój kraj, ludzi na całym świecie. Miłość to dobroć, to bycie uprzejmym, to dzielenie się – to podarki od serca; to bycie godnym zaufania przyjacielem. Tam, gdzie jest miłość, nie ma gniewu ani agresji. Miłość to również troska o przyrodę.

Odpowiedzialność – to robienie tego, co do człowieka należy. Odpowiedzialność to sumienne wykonywanie obowiązków domowych, szkolnych; to opieka nad innymi; to zabawa i kąpiel tylko w dozwolonym miejscu. Odpowiedzialność to również podejmowanie rozsądnych decyzji po ich dokładnym rozważeniu. Odpowiedzialność odnosi się również do działań na rzecz przyrody i jej ochrony.

W każdej wartości wyróżniono jej rozmaite aspekty, by ułatwić nauczycielowi rozłożenie treści na kilka kolejnych zajęć. Realizacja wymaga stosowania różnorodnych ćwiczeń, takich jak własne przemyślenia dzieci na dany temat; wyobrażanie sobie różnych sytuacji związanych z treścią realizowanej wartości; ekspresja artystyczna –

rysunek, taniec, piosenka, rzeźba; zajęcia praktyczne; opowiadania mówione i czytane; gry i zabawy; dramy; dyskusje itp. Nie wystarczy, że dzieci usłyszą o wartościach. Ich przyswojenie wymaga indywidualnego przeżywania i kreowania.

W wyniku edukacji etycznej uczniowie po ukończeniu klasy pierwszej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w *Podstawie Programowej***:

Etyka. Przybliżanie dzieciom ważnych wartości etycznych na podstawie baśni, bajek i opowiadań, a także obserwacji życia codziennego. Uczeń kończący klasę I:

- 1) przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (współpracuje w zabawach i w sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych (grzecznie zwraca się do innych, ustępuje osobom starszym miejsca w autobusie, podaje upuszczony przedmiot itp.);
- 2) wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych, nie niszczy otoczenia;
- 3) zdaje sobie sprawę z tego, jak ważna jest prawdomówność, stara się przeciwstawiać kłamstwu i obmowie;
- 4) wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia, pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczy ich;
- 5) niesie pomoc potrzebującym, także w sytuacjach codziennych;
- 6) wie, że ludzie żyją w różnych warunkach i dlatego nie należy chwalić się bogactwem ani dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach.

TREŚCI PROGRAMOWE

KLASA 2

Edukacja polonistyczna

Mówienie

- rozmowy z nauczycielem i dziećmi, pobudzanie do stawiania pytań;
- swobodne, samorządne wypowiadanie się całymi zdaniami. Używanie zdań oznajmujących, pytających i rozkazujących; wypowiadanie własnego zdania w dyskusji;
- dobieranie słów adekwatnych do rodzaju i intencji wypowiedzi: przeprasza, zaprasza, chwali, gani, odmawia, nakazuje;
- opowiadanie treści obrazków i historyjek obrazkowych; nadawanie tytułów pojedynczym obrazkom i historyjkom jako wdrażanie do zwięzłego ujmowania treści;
- opowiadanie własnymi słowami treści krótkich tekstów czytanek, baśni, legend;
- układanie opowiadań twórczych, np. inne zakończenie utworu, dalsze losy bohatera;
- układanie zdań na temat różnych przedmiotów jako przygotowanie do opisu;
- opisywanie przedmiotów z otoczenia lub przedstawionych na obrazku;
- wygłaszanie z pamięci wierszy i krótkich fragmentów prozy;
- dbałość o kulturę mówienia; dobieranie właściwych słów i zwrotów; odpowiedzialność za słowa; mówienie prawdy.

Słuchanie

- słuchanie wypowiedzi nauczyciela, innych uczniów, nagrań audycji i aktorów jako przykładów właściwego wysławiania się w języku ojczystym;
- uważne słuchanie czytanych krótkich tekstów, by zapamiętać i jak najwierniej odtworzyć ich treść;
- słuchanie i wykonywanie poleceń;
- odważne pytanie o znaczenie niezrozumiałych słów używanych przez nadawcę informacji;
- zachowanie kultury słuchania – życzliwe nastawienie do mówiącego; uszanowanie wyrażanych przez niego poglądów; cierpliwe wysłuchanie wypowiedzi do końca, nieprzerywanie.

Czytanie

- sprawdzenie stopnia opanowania przez dzieci techniki czytania w klasie pierwszej;
- czytanie i rozumienie sensu uproszczonych rysunków, piktogramów, znaków informacyjnych i napisów; dalsze doskonalenie umiejętności poprawnego czytania głośnego, indywidualnego i zbiorowego, cichego ze zrozumieniem;

- czytanie całościowe wyrazów; płynne czytanie tekstów złożonych z krótkich zdań;
- systematyczne wdrażanie do uwzględniania znaków przestankowych: kropki, przecinka, pytnika i wykrzyknika;
- umiejętne odczytywanie dialogów z podziałem na role;
- ciche czytanie ze zrozumieniem;
- oddawanie głosem nastroju wiersza;
- wyszukiwanie w tekście podanych wyrazów, zwrotów, fragmentów zabawnych, smutnych;
- czytanie z podziałem na role;
- wspólne przeczytanie fragmentów wybranych przez nauczyciela lektur;
- zachęcanie i wdrażanie do samodzielnego czytania lektur oraz czasopism dziecięcych;
- indywidualne czytanie dziecięcych książeczek i czasopism;
- zwracanie uwagi na higienę czytania (właściwa postawa, oświetlenie).

Pisanie

- doskonalenie kształtu i czytelności pisma: poprawne łączenie liter w wyrazach, zachowanie proporcji liter wielkich i małych, rozmieszczanie liter i wyrazów w liniaturze; odstępy między wyrazami w zdaniu;
- przepisywanie wyrazów i krótkich zdań; przepisywanie połączone z uzupełnianiem tekstu;
- układanie wyrazów i zdań z rozsypanek sylabowych i wyrazowych;
- pisanie z pamięci i ze słuchu wyrazów z określoną trudnością ortograficzną oraz krótkich tekstów, omówionych wcześniej na zajęciach;
- wspólne redagowanie i zapisywanie kilkuzdaniowych opowiadań;
- zbiorowe i indywidualne redagowanie i pisanie życzeń i listów do kolegów;
- tworzenie i pisanie swobodnych tekstów;
- zbiorowe i indywidualne układanie i zapisywanie zdań na dany temat;
- zbiorowe redagowanie opowiadań na podstawie wydarzeń lub obrazów;
- zbiorowe i indywidualne pisanie życzeń, listów i zaproszeń; tworzenie i pisanie swobodnych tekstów.

Ortografia

- utrwalanie pisowni wyrazów z dwuznakami oraz liter oznaczających miękkie spółgłoski (zmiękczenie przez kreskę i przez „i”);
- pisanie wyrazów z „ę” i „ą” występujących w omawianych tekstach;
- pisanie wyrazów z utratą dźwięczności na końcu wyrazu (sad, chleb);
- pisownia wyrazów z „ó” i „rz” wymiennym; tworzenie rodziny wyrazów dla uzasadnienia ich pisowni;
- pisownia wyrazów z „ó” i „rz” niewymiennym oraz wyrazów z „h”;
- rozdzielna pisownia przyimka z rzeczownikiem;
- utrwalenie pisowni wielką literą; początek zdania, imiona, nazwiska, nazwy miast, państw;

- pisownia najczęściej używanych skrótów: ulica – ul., numer – nr, strona – s., dnia – dn., rok – r.;
- opanowanie alfabetu i praktyczne jego zastosowanie we wspólnym wyszukiwaniu wyrazów w słowniczku ortograficznym.

Wiedza o języku

- rozpoznawanie zdań pojedynczych: oznajmujących, pytających, rozkazujących;
- rozpoznawanie liter, głosek i sylab w wyrazie; wyrazów w zdaniu, spółgłosek i samogłosek;
- rzeczowniki jako nazwy osób, zwierząt roślin i rzeczy; rodzaje rzeczownika: męski, żeński, nijaki oraz liczby rzeczownika: pojedyncza, mnoga;
- czasowniki jako wyrazy oznaczające czynności; liczby czasownika: pojedyncza, mnoga;
- zgodność form rzeczownika i czasownika w liczbie.

Wiedza o literaturze

- wyodrębnianie w utworze literackim postaci, zdarzeń, miejsca i czasu akcji;
- wspólne ustalenie kolejności wydarzeń; porządkowanie i uzupełnianie planu wydarzeń;
- określanie nastroju utworu; wskazywanie w nim fragmentów humorystycznych, smutnych, budzących strach, wzruszających;
- próba określenia, w jaki sposób autor przedstawił dany nastrój;
- rozpoznawanie zwrotki w wierszu; rozpoznawanie i tworzenie rymów; dostrzeganie piękna i swoistości języka poezji;
- wartościowanie postaci i zdarzeń w utworze.

Słownictwo

- systematyczne wzbogacanie czynnego słownictwa dzieci; wprowadzanie nazw przedmiotów, ich cech, czynności oraz wyrazów oznaczających proste stosunki przestrzenne i czasowe w związku ze spostrzeżeniami dzieci;
- wyjaśnianie niezrozumiałych dla dziecka wyrazów i zwrotów związanych z ćwiczeniami w mówieniu, pisaniu i czytaniu, zastępowanie ich innymi;
- wyszukiwanie wyrazów o podobnym lub przeciwnym znaczeniu; tworzenie łatwych wyrazów pochodnych; wyrazy wieloznaczne, np. zamek;
- poznawanie i rozumienie przysłów związanych z porami roku (np. kwiecień – plecień, bo przeplata trochę zimy, trochę lata) i z zachowaniem ludzi (np. prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie).

Uwagi o realizacji programu edukacji polonistycznej

Na początku roku szkolnego trzeba sprawdzić stopień opanowania techniki czytania i pisania. Jeżeli w klasie znajdują się dzieci słabo czytające, należy otoczyć je specjalną opieką; zorganizować dla nich zajęcia dodatkowe. W klasie drugiej wdramy dzieci do poprawnego czytania głośnego oraz cichego wyrazów, zdań i krótkich tekstów. Przed czytaniem cichym należy podać dzieciom cel czytania i wskazówki związane z zadaniem, które mają wykonać, np. wyszukiwanie określonych wyrazów, krótkich urywków. Zachęcamy też do samodzielnego czytania książeczek i dziecięcych czasopism.

W ćwiczeniach z zakresu mówienia zwracamy uwagę na swobodne wypowiadanie się całymi zdaniami, zachęcamy też do stawiania pytań podczas rozmowy z nauczycielem, kolegami. Wspólnie dokonujemy opisu przedmiotów.

Nadal doskonalimy kształt i estetykę pisma. Obok przepisywania wyrazów i zdań z tekstu, uczniowie piszą z pamięci wyrazy o określonej trudności ortograficznej (omówione na zajęciach). Układają i zapisują zdania ułożone z rozsypanek sylabowych i wyrazowych. Zbiorowo i indywidualnie redagują teksty życzeń i listów. Niezależnie od rodzaju tekstu konsekwentnie przyzwyczajamy dzieci do rozpoczynania zdań wielką literą, do kończenia kropką, pytajnikiem lub wykrzyknikiem oraz stawiania przecinków przy wyliczaniu.

W zakresie ćwiczenia poprawności ortograficznej utrwalamy pisownię wyrazów z literami oznaczającymi miękkie spółgłoski. Uczymy tworzenia rodziny wyrazów dla uzasadnienia pisowni wyrazów z „rz” i „ó” wymiennym. Wprowadzamy nowe zagadnienia ortograficzne, np. rozdzielną pisownia przymka z rzeczownikiem; pisanie najczęściej używanych skrótów (ul., nr, dn. itp.). Ukazujemy też korzyści z pamięciowego opanowania alfabetu (szukanie wyrazów w słowniczku ortograficznym). Ćwiczenia ortograficzne urozmaicamy wprowadzaniem różnego rodzaju domin i loteryjek ortograficznych.

Wiedzę uczniów o języku poszerzamy o rozpoznawanie rodzaju i liczby rzeczownika oraz form czasownika. Uświadamiamy konieczność zgodności liczby rzeczownika i czasownika w zdaniu.

W zakresie wiedzy o literaturze wspólnie ustalamy kolejność wydarzeń w utworze, porządkujemy i uzupełniamy plan wydarzeń. Rozpoznajemy w wierszu zwrotki; wyszukujemy i tworzymy pary rymujących się wyrazów. Ponadto uczniowie próbują określić, w jaki sposób autor przedstawił dany nastrój w utworze.

Nadal rozwijamy czynne słownictwo uczniów, wyjaśniamy niezrozumiałe wyrazy i zwroty, wprowadzamy przysłowia ludowe, dobieramy wyrazy o podobnym bądź przeciwnym znaczeniu.

Język obcy nowożytny

1. Rozwijanie motywacji do nauki języka obcego wynikającej ze świadomości, że ludzie posługują się różnymi językami, których można i trzeba się nauczyć, jeśli się chce z nimi rozmawiać.

2. Nabywanie umiejętności:

- uważnego słuchania, rozumienia poleceń w języku obcym i właściwego na nie reagowania;
- nazywania obiektów w znanym sobie otoczeniu;
- recytowania wierszyków i rymowanek;
- śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego;
- czytania ze zrozumieniem wyrazów i prostych zdań;
- przepisywania wyrazów i zdań;
- korzystania ze słowniczków obrazkowych;
- zadawania pytań i udzielania odpowiedzi, korzystając z wyuczonych zwrotów w znanych sobie kontekstach;
- rozumienia sensu opowiadanych historyjek i bajek, gdy są wspierane obrazkami, gestami, przedmiotami itp.

3. Stopniowe budowanie świadomości językowej w zakresie języka obcego.

Oprócz kategorii semantycznych można wprowadzić również syntaktyczne, choć bez wprowadzania metajęzyka – np. kategorie czynności, rzeczy, cechy. Uczeń doskonali wrażliwość fonetyczną i fonologiczną (rozdziela głoski długie i krótkie, sylaby akcentowane i nieakcentowane, intonację opadającą i wznoszącą).

Uwagi o realizacji edukacji w zakresie języka obcego nowożytnego

W klasie II nauczyciel powinien prowadzić lekcję w nauczonym języku obcym, stosując wprowadzone w klasie I zwroty i polecenia. Mogą one wymagać powtórzenia czy też odwołania się do demonstracji przez ucznia, który nie ma trudności ze zrozumieniem. W ten sposób wyrabiamy w uczniach nawyk słuchania ze zrozumieniem, stanowiący podstawę dla pozostałych umiejętności. Tematy wprowadzone w klasie I rozszerzane są o bardziej urozmaicone słownictwo, ale powinny one mieścić się w kręgach zainteresowań dzieci (np. dziecko i jego rodzina; szkoła – osoby, przybory, przedmioty, typy zajęć; czas wolny – plac zabaw i zabawy, zabawki, ulubione zwierzęta, książki, filmy, muzyka; podróże – środki transportu, ciekawe miejsca; pogoda i odpowiednie do niej ubranie; posiłki i potrawy; higiena – ciało, odżywianie; bajki).

W klasie II znaczenia zaczyna nabierać słowo pisane, jednak zawsze staramy się, aby dziecko najpierw ustnie poznało podstawowe dla tematu słownictwo, zwłaszcza gdy w danym języku nie występuje zgodność głoski i litery (jak np. w j. angielskim). Dlatego też dobrze, aby uczeń np. najpierw wysłuchał bajki, śledząc stosowne ilustracje, a potem zapoznał się z tekstem pisanym. W coraz większym zakresie wprowadzamy również pisanie, nie tylko po śladzie, jak to mogło mieć miejsce w klasie I, ale też przepisywanie wyrazów lub zwrotów, wpisywanie znanych sobie wyrazów w luki w zdaniu, a nawet napisanie pytania lub odpowiedzi zgodnie z modelem. Dla wzmocnienia motywacji do nauki, uczeń powinien porządkować (w postaci asocjogramów) znane sobie słownictwo w ramach wprowadzonych kategorii semantycznych, np. zwierzęta, które lubię, jedzenie (owoce, warzywa, posiłki). Porządkowaniu słów powinny tworzyć stosowne rysunki.

Edukacja matematyczna

Orientacja w przestrzeni

- utrwalanie umiejętności określania swojego usytuowania w przestrzeni;
- określanie położenia przedmiotów względem obserwatora oraz względem innych obiektów;
- doskonalenie umiejętności wyznaczania kierunków na kartce papieru i w przestrzeni: na lewo – na prawo, do przodu – do tyłu, na dół – do góry;
- zapoznavanie z kierunkami pośrednimi, np. w górnym prawym rogu, z lewej strony w dolnym rogu itp.;
- ocenianie odległości między obiektami; mierzenie linijką niewielkich odległości;
- używanie ze zrozumieniem zwrotów: za, pod, nad, od, do wewnątrz, na zewnątrz, obok, w, zza itp.

Zbiory

- kształcenie umiejętności grupowania przedmiotów według jednej, dwóch lub kilku cech;
- tworzenie zbiorów przedmiotów zgodnie z podanym warunkiem; ustalanie warunku spełnianego przez elementy wskazanego zbioru;
- tworzenie zbiorów liczb, np. zbiór liczb jednocyfrowych, zbiór liczb dwucyfrowych, zbiór liczb parzystych (w aktualnie realizowanym zakresie liczbowym);
- stosowanie schematów Venna do obrazowania treści zadań tekstowych.

Cechy wielkościowe

- porównywanie dwóch-trzech przedmiotów według wybranej cechy: grubość, długość, szerokość, wysokość, ciężar, prędkość itp.;
- porządkowanie przedmiotów według wielkości od najmniejszego do największego i na odwrót;
- porównywanie wielkości liczb i porządkowanie ich w ciągach rosnących lub malejących.

Liczba naturalna

1. Liczby drugiej dziesiątki:
 - pojęcia: liczby jednocyfrowe, liczby dwucyfrowe; zapisywanie liczb cyframi arabskimi;
 - struktura liczby dwucyfrowej; zapoznanie z dziesiątkowym systemem zapisywania liczb; wyróżnianie rzędów: jedności i dziesiątek;
 - porównywanie liczb dwucyfrowych; umieszczanie ich na osi liczbowej;
 - porządkowanie liczb według wielkości – rosnąco i malejąco;
 - systematyczne rozszerzanie zakresu liczbowego – do 30, a następnie do 100;
 - zapisywanie i odczytywanie liczb znakami rzymskimi od I do XII
2. Działania na liczbach drugiej dziesiątki:
 - dodawanie i odejmowanie liczb wewnątrz drugiej dziesiątki, np. $10 + 2$, $12 + 4$, $16 - 6$, $16 - 4$, $18 + 2$ itp.
 - dodawanie i odejmowanie liczb z przekroczeniem progu dziesiątkowego;

- dodawanie i odejmowanie kilku liczb; poznawanie i stosowanie własności dodawania – przemienność;
 - porównywanie różnicowe;
 - zero w dodawaniu i odejmowaniu liczb;
 - obliczenia pieniężne (grosze, złotówki);
 - związek dodawania z odejmowaniem; kształcenie nawyku sprawdzania poprawności odejmowania za pomocą dodawania; rozwiązywanie łatwych równań jedno-działaniowych z niewiadomą w postaci okienka;
 - rozwiązywanie prostych zadań tekstowych na dodawanie i odejmowanie.
3. Rozszerzenie zakresu liczbowego do 30:
- mnożenie i dzielenie liczb w zakresie 30;
 - związek mnożenia z dzieleniem;
 - rozwiązywanie prostych zadań na mnożenie i dzielenie.

Pomiar

1. Czasu kalendarzowego:
 - wymienianie kolejnych nazw dni tygodnia; kształcenie rozumienia, że tydzień to 7 dni; upływ tygodnia można odliczać od dowolnego dnia, np. od środy do środy, od piątku do piątku i zawsze wymienimy wszystkie dni tygodnia;
 - nazywanie aktualnej pory roku;
 - nazywanie kolejnych miesięcy; zapisywanie daty.
2. Czasu zegarowego:
 - odczytywanie z tarczy zegarowej pełnych godzin w systemie 12-godzinnym; używanie określeń: piąta rano, piąta po południu; jedenasta w nocy itp.;
 - zapoznanie z pojęciem minuty; odczytywanie godzin i minut w systemie 12-godzinnym, np. piętnaście minut po godzinie szóstej, za dwadzieścia minut godzina czwarta itp.;
 - dokonywanie prostych obliczeń zegarowych na pełnych godzinach.
3. Długości:
 - mierzenie długości różnych przedmiotów linijką, metrem krawieckim, stolarskim;
 - rysowanie i mierzenie długości odcinków;
 - porównywanie długości mierzonych odcinków.
4. Masy:
 - ważenie na wadze szalkowej; odważniki 1 kg, 2 kg, 5 kg;
 - odważanie żądanej ilości towaru; dosypywanie, odsypywanie, doprowadzanie wagi do równowagi;
 - dokonywanie prostych obliczeń wagowych.
5. Pojemności:
 - odmierzanie płynów naczyniami i używanie określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;
 - proste obliczenia, w których występują pełne litry.

Figury geometryczne

- rozróżnianie figur z grupy wielokątów: trójkąty, czworokąty, pięciokąty, sześciokąty; czynnościowe badanie ich cech; dostrzeganie ich kształtów w otoczeniu; wyznaczanie ich na geoplanie;

- wprowadzenie pojęć: trójkąt, kwadrat, prostokąt; badanie charakterystycznych cech tych figur; dostrzeganie cech wspólnych i cech różniących;
- rysowanie odcinków o podanej długości; mierzenie długości wskazanych odcinków.

Uwagi o realizacji programu edukacji matematycznej

W programie klasy drugiej występują te same działy, co w klasie pierwszej. Pracę należy rozpocząć od powtórzenia i sprawdzenia stopnia opanowania przez dzieci materiału realizowanego w klasie pierwszej. W czasie powtarzania dodawania i odejmowania liczb w zakresie do 10 należy zapoznać dzieci z porównywaniem różnicowym, bowiem na małych liczbach łatwiej im zauważyć (przeliczyć), o ile jest więcej lub mniej elementów w danym zbiorze.

Następnie wprowadzamy pojęcie liczby dwucyfrowej i przedstawiamy kolejne liczby w zakresie do 20. Już w tym momencie oswajamy dzieci z dziesiętkowym systemem zapisywania liczb.

W sposób czynnościowy, na konkretach ukazujemy proces tworzenia jednostki wyższego rzędu (jednej dziesiątki) z dziesięciu jednostek niższego rzędu (z dziesięciu jedności). Uczymy wskazywania w danej liczbie rzędów jedności i dziesiątek.

Dodawanie i odejmowanie liczb w zakresie 20 rozkładamy na dwa etapy: w pierwszym etapie wykonujemy te działania wewnątrz drugiej dziesiątki, bez przekraczania progu dziesiętkowego, np. $10 + 4$, $16 + 3$, $18 + 2$, $16 - 6$, $17 - 3$ itp. W drugim etapie, trwającym o wiele dłużej niż pierwszy, dodajemy i odejmujemy liczby z przekroczeniem progu dziesiętkowego, np. $8 + 5$, $12 - 7$. Jest to kluczowe zagadnienie do realizacji w klasie drugiej. Od samego początku dodawanie i odejmowanie traktujemy jako działania odwrotne i uczymy sprawdzania poprawności odejmowania za pomocą dodawania.

Następnie rozszerzamy zakres liczbowy do 30, zapoznajemy więc dzieci z kolejnymi liczbami dwucyfrowymi i utrwalamy pojęcie dziesiętkowego systemu zapisywania liczb. Wprowadzamy pojęcie mnożenia i dzielenia, ćwiczymy biegłość w pamięciowym mnożeniu i dzieleniu liczb w zakresie do 30. Dzielenie zaleca się wprowadzać na czynnościach i zadaniach, w których zachodzi konieczność mieszczącego, a następnie przejść do podziału na równe części. Zarówno mieszczące, jak i podział na równe części prowadzą do jednego działania matematycznego – do dzielenia. Tu również podkreślamy związek mnożenia i dzielenia i przyzwyczajamy do sprawdzania wyniku dzielenia za pomocą mnożenia. Związek ten utrwalamy za pomocą rozwiązywania zadań polegających na szukaniu jednego niewiadomego czynnika, np. $\square \cdot 2 = 12$; $3 \cdot \square = 9$; $\square : 2 = 7$ itp.

Działaniom na liczbach (dodawanie, odejmowanie, mnożenie, dzielenie) towarzyszy rozwiązywanie zadań tekstowych. Zadania należy dobierać w ten sposób, aby ten sam problem matematyczny występował na tle coraz to innej tematyki. Należy wdrażać dzieci do samodzielnego układania zadań. Przy rozwiązywaniu zadań dzieci mogą pomagać sobie liczeniem na palcach, na liczmanach; mogą korzystać z kalendarza i tarczy zegara.

W klasie drugiej nadal utrwalamy pojęcia z zakresu orientacji w przestrzeni; doskonalimy umiejętność orientowania się na stronicy zeszytu, książki, ale także orientowania się w terenie podczas spaceru lub wycieczki.

Tworzenie zbiorów przedmiotów, przeliczanie ich elementów, porównywanie liczebności nadal służy kształtowaniu i utrwalaniu pojęcia liczby naturalnej. Wprowadzamy też schematy Venna dla obrazowania treści zadań tekstowych.

W dalszym ciągu ćwiczymy umiejętność dokonywania pomiaru czasu kalendarzowego (nazwy dni tygodnia, nazwy kolejnych miesięcy, pór roku); czasu zegarowego – wprowadzamy pojęcie minuty; uczymy odczytywania wskazań zegara w godzinach i minutach; mierzenia długości (centymetr, metr); masy (kilogram) i pojemności (litr, pół litra, ćwierć litra). Pomiaru dokonujemy zawsze czynnościowo, na konkretnych przedmiotach.

Naukę elementów geometrii skupiamy na wielokątach. Zapoznajemy dzieci z pojęciem trójkąta, prostokąta i kwadratu. Uczymy dostrzegania w tych figurach cech wspólnych i cech różniących. Koniecznym środkiem dydaktycznym jest bogaty zestaw modeli wielokątów, różniących się wielkością, kształtem, kolorem, grubością.

Edukacja przyrodnicza

Jesień

1. Zjawiska atmosferyczne:

- temperatura – obserwacja skutków ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi – związek z cyklem dobowym i rocznym (pozornej wędrówki Słońca po niebie): chłodniej, dni coraz krótsze, noce dłuższe; odczytywanie temperatury z termometru;
- wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru (cisza, wietrzyk, wiatr, wichura, huragan, trąba powietrzna); proste przyrządy do obserwacji kierunku i siły wiatru (wiatraczek, balonik, latawiec); szkody wyrządzane przez silny wiatr (łamanie drzew, zrywanie dachów); pożyteczna „praca” wiatru: rozsiewanie nasion, przemieszczanie chmur, osuszanie mokrej ziemi; poruszanie żagliówek, balonów itp.);
- opady – deszcz, ulewa, powódź; występują mgły, mżawki, jesienne szarugi, nocne przymrozki.

2. W klasowym kąciku przyrody:

- opieka nad roślinami i zwierzętami hodowanymi w kąciku przyrody; zbieranie okazów przyrodniczych; robienie bukietów z zasuszonych kwiatów;
- obserwowanie wzrostu i rozwoju pelargonii;
- obserwowanie budowy i trybu życia ślimaka;
- prowadzenie kalendarza pogody;
- Czy z kasztana wyrośnie drzewo? Obserwacja wzrostu i rozwoju rośliny.

3. W ogrodzie/na polu:

- rozróżnianie i nazywanie warzyw (marchew, pietruszka, burak, sałata, kapusta, cebula, kalafior, dynia, fasola, pomidor); nazywanie ich części: korzeń, liście, łodyga, kwiat, owoc oraz wskazywanie części jadalnych; wartości odżywcze warzyw; surówki; różne sposoby przechowywania warzyw (suszenie, kiszenie, zamrażanie, przesypanie piaskiem), przetwory (soki, sałatki, przeciery);
- poznawanie chwastów (oset, pokrzywa, skrzyp, perz); uzasadnianie, dlaczego należy je usuwać;

- rozpoznawanie i nazywanie ozdobnych roślin kwiatowych: aster, chryzantema, nasturcja, nagietek, malwa, pelargonja i inne rośliny dostępne obserwacji; zabezpieczanie wieloletnich roślin kwiatowych przed zimą (np. róż);
 - szkodniki roślin: mszyce, pędraki, ślimaki;
 - zwierzęta pożyteczne: biedronki, żaby, jeże.
4. W sadzie:
- rozpoznawanie i nazywanie drzew owocowych (jabłoń, grusza, śliwa, brzoskwinia) i krzewów owocowych (agrest, malina, porzeczka);
 - sposoby zbierania i przechowywania owoców; higiena spożywania owoców; wartości odżywcze; sałatki owocowe; przetwory (kompoty, dżemy, soki); rola witamin w rozwoju organizmu;
 - zabezpieczanie drzew przed zimą.
5. W parku/w lesie:
- rozpoznawanie po liściach i owocach wybranych drzew liściastych (np. jarzębina, kasztanowiec, dąb, klon, brzoza, wierzba) oraz drzew iglastych (sosna, świerk, jodła, modrzew);
 - opadanie liści z drzew liściastych – próba wyjaśnienia, dlaczego tak się dzieje;
 - odlot ptaków (np. bocianów, jaskółek, kukułek, szpaków);
 - poznanie kilku zwierząt żyjących w naturalnym środowisku: ich wygląd, sposób odżywiania i przygotowanie się do przetrwania zimy (wiewiórka, lis, zając, sarna, dzik, niedźwiedź, borsuk, kret, żaba); zagrożenia ze strony człowieka (kłusownictwo);
 - zbieranie leśnych nasion i owoców w celu dokarmiania zwierząt zimą.
6. W domu:
- zwierzęta hodowane przez człowieka: pies, kot, papuga, chomik;
 - rasy psów i kotów;
 - tryb życia, sposób odżywiania;
 - obowiązki hodowcy.

Zima

1. Zjawiska atmosferyczne:
- temperatura – obserwacja skutków ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi – związek z cyklem dobowym i rocznym (pozornej wędrówki Słońca po niebie): słońce świeci coraz krócej, wcześniej zapada zmrok; dostarcza coraz mniej ciepła; noce długie – dni krótkie; niska temperatura, mróz (lekki, siarczysty);
 - wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru (cisza, wietrzyk, wichura); mroźny wiatr;
 - opady – śnieg, śnieg z deszczem, grad i związane z nimi zjawiska: szadź, gołoledź, ślizgawica, zamieć, odwilż, zamarzanie wody, sople lodu.
2. W klasowym kąci przyrody:
- systematyczna opieka nad hodowlami założonymi jesienią;
 - hodowanie w skrzynkach pietruszki, rzeżuchy, szczypiorku; poznawanie warunków koniecznych do życia roślin (światło, woda, powietrze, tlen);
 - doświadczenie: Czy woda ze śniegu nadaje się do picia?
3. W parku/w lesie:
- rozpoznawanie drzew iglastych (sosna, świerk, jodła, modrzew);

- przyroda odpoczywa; znaczenie pokrywy śnieżnej dla roślin i zwierząt; zmiany w wyglądzie zwierząt (gęstnienie sierści, zmiana jej koloru);
 - konieczność dokarmiania zwierząt (sarny, jelenie, dziki, zające) – paśniki; poznanie zwierząt chronionych;
 - systematyczne dokarmianie ptaków; rozpoznawanie ptaków gromadzących się w miejscach dokarmiania (sikorka, wróbel, kruk, sroka, wrona, gil).
4. W ogrodzie zoologicznym:
- poznanie wybranych zwierząt egzotycznych, np. słoń, żyrafa, lew, hipopotam, kangur itp.; nazwa, charakterystyczny wygląd, sposób poruszania się i odżywiania, cechy ich prawdziwego środowiska.
5. W palmiarni:
- poznanie wybranych roślin egzotycznych – nabywanie wiedzy o ich naturalnym środowisku życia; rozpoznawanie i nazywanie wybranych owoców egzotycznych.

Wiosna

1. Zjawiska atmosferyczne:
- temperatura – słońce świeci dłużej i wędruje wyżej po niebie; robi się coraz cieplej; dzień wydłuża się; skutki tego: topnieje śnieg i lód na zbiornikach wody; robi się błoto, na rzekach spiętrza się kra lodowa, powodzie;
 - wiatr – obserwowanie kierunku i siły wiatru; osuszające działanie wiatru;
 - opady – deszcz, deszcz ze śniegiem; zmienność i kapryśność pogody; błoto; parowanie wody.
2. W klasowym kątku przyrody:
- obserwowanie rozwoju liści i kwiatów na gałązkach roślin hodowanych w naczyniu z wodą (brzoza, forsycja);
 - wysiewanie nasion do skrzynek; pielęgnowanie i obserwowanie ich kiełkowania i wzrostu; założenie hodowli fasoli i obserwowanie jej rozwoju od nasiona do nasiona;
 - założenie akwarium i obserwowanie życia roślin i zwierząt żyjących w środowisku wodnym;
 - wykonywanie doświadczeń na obecność powietrza w otoczeniu, także w wodzie.
3. W ogrodzie/na polu:
- rozpoznawanie nasion warzyw (marchew, ogórek, dynia, burak, fasola itp.);
 - przygotowanie zagonków do siewu warzyw; rozróżnianie i nazywanie narzędzi ogrodowych; odróżnianie chwastów, np. oset, pokrzywa, perz, skrzyp, lebioda);
 - rozpoznawanie roślin kwitnących wiosną (krokus, bratek, żonkil, narcyz, tulipan, szafirek, hiacynt itp.); poznanie roślin chronionych;
 - obserwowanie wyglądu i zachowania zwierząt takich, jak: mrówka, dżdżownica, pszczoła, osa, trzmiel, motyl;
 - nazywanie krzewów ozdobnych (bez, forsycja, jaśmin i itp.);
 - wiosenne prace w polu: orka, siew.
4. W sadzie:
- prace pielęgnacyjne w sadzie;
 - obserwowanie pąków i kwiatów drzew i krzewów owocowych; porównywanie kwiatów jabłoni, śliw, grusz, brzoskwini;
 - dostrzeganie bogactwa barw, kształtów, zapachów, dźwięków wiosny;

- rozpoznawanie i nazywanie ptaków ogrodowych (szpak, kos); określanie ich znaczenia w walce ze szkodnikami; zakładanie budek lęgowych; ochrona ptasich gniazd.
5. W parku/w lesie:
- pierwsze wiosenne rośliny kwiatowe (przebiśnieg, zawilec, fiołek, konwalia); poznawanie roślin chronionych;
 - budzenie się drzew i krzewów do życia (bazie wierzbowe, kwitnąca leszczyna, kwiaty forsycji itp.);
 - powrót ptaków, zakładanie gniazd, opieka nad pisklętami;
 - ruch w mrowisku;
 - ochrona lasów, szkółki leśne.
6. Na łące:
- zapoznanie z roślinami łąkowymi: bratek polny, jaskier, mniszek lekarski, stokrotka, koniczyna;
 - zwierzęta spotykane na łące: zając, mysz, liczne owady, niektóre ptaki;
 - łąka jako miejsce wypasania roślinożernych zwierząt hodowlanych: krowy, kozy, owcy, konia.
7. W gospodarstwie wiejskim:
- zwierzęta hodowane przez człowieka
- a) ssaki:
- krowa, owca, koza, koń, świnia, królik; nazwa i wygląd zwierząt dorosłych i młodych; sposób poruszania się i odżywiania; rozpoznawanie głosów wydawanych przez te zwierzęta
- b) ptaki:
- ptactwo domowe: kura, gęś, kaczka, indyk; sposób odżywiania; znaczenie dla człowieka; wartość odżywcza jajek.

Uwagi o realizacji programu edukacji przyrodniczej

Treści programowe obejmują wiadomości na temat przyrody nieożywionej oraz wiadomości o roślinach i zwierzętach żyjących w różnych ekosystemach. Poznawanie przyrody powinno opierać się przede wszystkim na bezpośrednim z nią kontakcie. Obserwacje, doświadczenia to najsluszniesze metody w przyrodniczej edukacji wczesnoszkolnej.

Z wieloma zagadnieniami uczniowie spotykają się ponownie. W każdym spotkaniu utrwalają wiedzę zdobytą już w poprzednim roku nauki i jednocześnie poszerzają jej zakres o nowe szczegóły i elementy. Prowadzone systematycznie obserwacje zjawisk atmosferycznych są coraz bogatsze w szczegóły, np. uczniowie nabywają umiejętność odczytywania temperatury powietrza z termometru; potrafią wskazać pożyteczną „pracę” wiatru; wymienić różnorodne rodzaje opadów (mżawka, deszczyk, deszcz rzęsy, ulewa, grad, śnieg, deszcz ze śniegiem itp.).

Zajęcia w klasowym kącu przyrody obejmują stałą opiekę nad założonymi hodowlami roślin i zwierząt, wykonywanie doświadczeń na obecność tlenu w wodzie; obserwacje zachowania wody podczas jej zamarzania; badanie własności gliny, piasku.

Poznanie roślin i zwierząt w wymienionych ekosystemach jest coraz bardziej dokładne. W ogrodzie uczniowie nie tylko rozpoznają różne warzywa, ale również poznają budowę roślin. Wskazują w nich części składowe: korzeń, liście, łodygę, kwiat, owoc; poprawnie wskazują i nazywają części jadalne warzyw. Rozpoznają ich nasiona; wymieniają warunki konieczne do ich wzrostu. Utrwalają rozumienie konieczności jedzenia warzyw. Poznają wygląd i nazwy chwastów (skrzyp, perz) i uzasadniają potrzebę ich tępienia. Dowiadują się o naturalnym usuwaniu szkodników z ogrodu: biedronka zjada mszyce; żaba zjada ślimaki; kret zjada pędraki; ptaki zjadają szkodliwe owady i ich larwy.

W sadzie rozpoznają coraz to nowe krzewy owocowe (aronia, borówka amerykańska) i drzewa owocowe (morele, brzoskwinie) po liściach, kwiatach i owocach. Opiekują się ptakami – sprzymierzeńcami ludzi w walce z owadami (zakładają budki lęgowe). Poszerzają wiedzę o przetworach owocowych i znaczeniu owoców dla rozwoju organizmu; rozwijają nawyk ich spożywania.

Poszerzają zakres znajomości drzew liściastych i iglastych rosnących w parku, w lesie. Coraz pewniej rozpoznają rosnące w ich okolicy drzewa liściaste (lipa, klon, kasztanowiec, dąb, jarzębina, wierzba, brzoza) i drzewa iglaste (sosna, świerk, jodła, modrzew). Obserwują park lub las w każdej porze roku; odloty i przyloty ptaków, zakładanie przez nie gniazd i wychowywanie potomstwa; spadanie liści jesienią i rozwijanie się na wiosnę (uzasadniają, dlaczego tak się dzieje). Rozpoznają zwierzęta leśne, ich tryb życia i zagrożenia ze strony człowieka (kłusownictwo). Wiedzą, jak należy zachowywać się w lesie i jak o niego dbać.

Wiedza uczniów klasy drugiej wzbogaca się o poznanie zwierząt hodowanych przez człowieka oraz roślin i zwierząt występujących na łące. Podczas obserwacji zwracamy uwagę uczniów na to, że w każdym ekosystemie panują odmienne warunki życia roślin i zwierząt oraz podkreślamy sposoby przystosowania się ich do tych warunków. Zaznaczamy też wpływ człowieka na rozwój życia w każdym ekosystemie (korzystny, niekorzystny).

Edukacja społeczna

Budowanie pozytywnego obrazu siebie

1 Dostrzeganie swej indywidualności w sferze:

- fizycznej – dostrzeganie podobieństw i różnic w wyglądzie ludzi i ich fizycznej sprawności;
- zmysłowej – nabywanie umiejętności wykorzystywania zmysłów w poznawaniu świata; odczuwanie potrzeby doskonalenia ich;
- emocjonalnej – rozpoznawanie i nazywanie emocji wyrażanych przez siebie i przez innych ludzi; dostrzeganie, że sposób ich wyrażania może być przyjemny bądź nieprzyjemny; uczenie właściwego reagowania emocjonalnego w przeżywanej sytuacji oraz właściwego reagowania na zachowania emocjonalne innych ludzi;
- intelektualnej – nabywanie przeświadczenia, że umysł każdego człowieka to jego mądrość, jego wiedza; umysł należy ćwiczyć, doskonalić (rozwiązywanie zagadek, krzyżówek, zadań matematycznych, rebusów, układanie w kolejności obrazków historyjki obrazkowej, itp.).

2. Poczucie własnej wartości:

- odkrywanie swoich możliwości w toku działania; nazywanie obszarów działania, w których dziecko czuje, że jest dobre bądź najlepsze z całego zespołu (np. jestem dobry z majsterkowania; jestem najlepszy w rzucaniu piłką do celu itp.).

3. Dbanie o zdrowie i schludny wygląd:

- odżywianie: poznawanie sposobów zabezpieczania pokarmów przed zepsuciem; poznawanie szkodliwych dla zdrowia produktów (przeterminowane przetwory, niedojrzałe owoce, trujące grzyby i trujące rośliny); nabywanie umiejętności kulturalnego zachowania się podczas spożywania posiłków;
- higiena osobista: rozumienie konieczności częstego mycia rąk w ciągu dnia; wyrobienie nawyku mycia zębów po każdym posiłku; dbanie o czystość paznokci i włosów; prawidłowe korzystanie z przyborów do mycia, urządzeń sanitarnych i utrzymywanie ich w czystości; utrzymywanie porządku wokół siebie;
- bezpieczeństwo: bezwarunkowe przestrzeganie zasad bezpieczeństwa obowiązujących w klasie i w szkole; zakaz prowokowania sytuacji zagrażających bezpieczeństwu podczas zabaw, na przerwach, na zajęciach z wychowania technicznego, fizycznego; przestrzeganie zakazu zabaw w miejscach niedozwolonych; rozumienie zakazu zbliżania się do nieznanymi zwierząt; rozumienie potrzeby zachowania ostrożności w kontaktach z osobami obcymi; bezpieczny internet, świadome przestrzeganie zasad ruchu drogowego dla pieszych; radzenie sobie w sytuacjach zagrażających zdrowiu lub życiu; powiadamianie odpowiednich instytucji o wypadkach i zagrożeniach (pożar, powódź, trąba powietrzna), ważne telefony i inne sposoby zawiadamiania o zagrożeniach i wypadkach;
- odpoczynek: rozumienie znaczenia ruchu dla rozwoju organizmu; uprawianie wybranych sportów letnich i zimowych, np.: jazda na sankach, łyżwach, deskorolce, rowerze, gra w piłkę; rozumienie potrzeby odpowiedniej ilości snu; realizowanie swoich zainteresowań i pasji; zachowanie odpowiedniej postawy podczas oglądania programów telewizyjnych.

Poznawanie zasad życia w rodzinie

1. Identyfikowanie się z rodziną i jej tradycjami:

- posługiwanie się swoim nazwiskiem; poznawanie imion i nazwisk dalszych krewnych; zapoznajanie się z historią rodziny; odczuwanie dumy z przynależności do rodziny; wskazywanie, z kogo i z czego odczuwa się dumę; chętnie uczestniczenie w tradycjach i zwyczajach rodzinnych.

2. Tworzenie życzliwych więzi rodzinnych:

- okazywanie miłości członkom rodziny; darzenie szacunkiem rodziców i dziadków;
- pamiętanie o uroczystościach rodzinnych, składaniu życzeń, wręczaniu upominków;
- odczuwanie i okazywanie radości i dumy z osiągnięć zawodowych rodziców i dziadków;
- dostrzeganie i rozumienie potrzeb członków rodziny.

3. Podejmowanie i wypełnianie obowiązków domowych:

- wypełnianie stałych obowiązków domowych bez przypominania;
- utrzymywanie porządku w swoim pokoju; wspólne troszczenie się o estetykę mieszkania i otoczenia;
- rozwijanie odpowiedzialności za podejmowane zobowiązania i powierzone obowiązki.

Poznanie reguł współżycia i współdziałania w społeczności szkolnej

1. Poznanie zasad bycia uczniem:

- systematyczne poznanie praw i obowiązków ucznia; pomaganie nauczycielce w przygotowaniu pomocy dydaktycznych; sumienne pełnienie dyżurów w klasie; poszanowanie podręczników, przyborów szkolnych, sumienne wykonywanie powierzonych zadań edukacyjnych i organizacyjnych; odpowiednie zachowywanie się w klasie, w szatni, szkolnej świetlicy, bibliotece itp., poszanowanie wspólnego dobra;
- rozbudzanie ciekawości poznawczej i cierpliwości w dochodzeniu do wiedzy;
- traktowanie nauki szkolnej nie tylko jako obowiązku, ale także jako przyjemności;
- poznanie, jak uczą się koledzy w innych krajach, w szczególności w kraju nauczanego języka;
- nabywanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji;
- uczenie się właściwej reakcji emocjonalnej na sukces lub porażkę.

2. Poznanie zasad bycia dobrym kolegą:

- staranie się o utrzymanie serdecznych stosunków z kolegami w klasie; okazywanie sobie życzliwości; uczenie się mówienia sobie miłych słów; wczuwanie się w przeżycia kolegów;
- przestrzeganie kulturalnego odnoszenia się do siebie nawzajem, stosowanie zwrotów grzecznościowych (przepraszam, proszę, dziękuję);
- dzielenie radości innych; gratulowanie kolegom wygranej;
- sprawianie radości kolegom, składanie im życzeń imieninowych, wykonanych osobiście upominków;
- opiekowanie się kolegami potrzebującymi pomocy; właściwe odnoszenie się do dzieci niepełnosprawnych, dostrzeganie ich pozytywnych cech i zachowań;
- unikanie krzyku, kłótni, i innych zachowań agresywnych w kontaktach z kolegami;
- poszanowanie cudzej własności i wytworów pracy kolegów, poszanowanie tajemnicy korespondencji (sms, e-mail, list).

Poznanie społeczności lokalnej i narodowej

1. Poznanie swej miejscowości i regionu:

- znajomość nazwy swojego miasta, wsi, ulicy; poznanie historii i związanych z nimi legend, faktów;
- wskazanie w najbliższej okolicy ciekawych obiektów, zabytków, rezerwatów przyrody, skansenów;
- poznanie tradycji, obyczajów i obrzędów regionalnych; odróżnianie ludowych motywów swojego regionu; w miarę możliwości uczestniczenie w obrzędach związanych ze świętami, witaniem i żegnaniem pór roku itp.
- wskazanie ważniejszych urzędów, zakładów usługowych; szanowanie wytworów ludzkiej pracy;
- praca zawodowa ludzi w mojej miejscowości i regionie na wsi i w mieście;
- dbanie o estetykę najbliższego otoczenia i dobre stosunki sąsiedzkie;
- poznanie osobliwości fauny i flory swej miejscowości.

2. Nabywanie wiedzy o kraju ojczystym:
 - znajomość nazwy swego kraju, jego stolicy, barw, godła i hymnu narodowego; rozpoznawanie herbu Warszawy i swojego miasta;
 - świadomość przynależności do Unii Europejskiej;
 - poznawanie różnych miast i krajobrazów Polski (filmy, albumy, wycieczki); uwalnianie na piękno ziemi ojczystej;
 - znajomość legend i rocznic ważniejszych wydarzeń historycznych;
 - znajomość nazwisk Polaków, z których jesteście dumni.
3. Nabywanie wiedzy o naszej planecie Ziemi:
 - rozumienie, że Ziemia jest jedną z planet krążących wokół Słońca; interesowanie się wyprawami w kosmos;
 - dostrzeganie wspólnych cech ludzi żyjących na naszej planecie: mają te same części ciała, odczuwają takie same potrzeby, przeżywają takie same uczucia; w wielu losowych sytuacjach reagują tak samo; w podobny sposób wykonują swoje ulubione zajęcia; dostrzeganie cech różniących ludzi; tolerowanie ludzi mimo różnic; reagowanie na krzywdę drugiego człowieka;
 - rozumienie konieczności ochrony środowiska naturalnego; oszczędzanie wody, elektryczności; zbieranie surowców wtórnych; segregowanie śmieci; czynny udział w „Sprzątaniu Świata”, obchodach „Święta Ziemi”.

Uwagi o realizacji programu edukacji społecznej

Edukacja społeczna w klasie drugiej jest zgrupowana wokół tych samych środowisk, jakie występowały w klasie pierwszej. Treść poszczególnych kręgów środowiskowych rozszerza się o nowe zagadnienia.

W ramach budowania pozytywnego obrazu siebie dziecko wymienia nie tylko nazwy części ciała, ale także nazwy ważniejszych organów wewnętrznych. Znacznie lepiej potrafi wykorzystywać swoje zmysły w poznawaniu otoczenia; stara się też je doskonalić. Wkłada więcej wysiłku w opanowywanie negatywnych emocji i ujawnianie emocji pozytywnych; stara się być przyjemnym dla innych. Nabywa świadomość, jak rozwijać i ćwiczyć swój umysł. Odkrywa też swoje możliwości w działaniu i dostrzega, w czym jest najlepsze. Wie, dlaczego należy się racjonalnie odżywiać i potrafi kulturalnie zachowywać się przy spożywaniu posiłków. Utrwala nawyki dotyczące higieny osobistej. Dowiaduje się, gdzie można, a gdzie nie można bezpiecznie urządzać zabawy. Poznaje kolejne zasady bezpiecznego poruszania się po drogach. Jest ostrożniejszy w kontaktach z nieznanymi osobami.

W kontaktach rodzinnych dziecko okazuje członkom rodziny szacunek i miłość; potrafi okazać dumę z osiągnięć rodziców, rodzeństwa. Jest bardziej odpowiedzialne za powierzone prace domowe. Dbą o porządek w swoim pokoju.

W zakresie bycia uczniem poznaje kolejne prawa i obowiązki ucznia, pomaga w przygotowaniu zajęć; nabywa umiejętności szukania informacji w różnych źródłach; odczuwa radość z nauki. W kontaktach z kolegami stara się być życzliwym, uczynnym; grzecznie się do nich zwraca, unika krzyku i kłótni; szanuje wytwory innych.

Systematycznie zdobywa nowe informacje o swojej miejscowości i jej okolicach. Zna wiele tradycji, a w kultywowaniu niektórych z nich bierze czynny udział. Poznaje osobiwości przyrodnicze swojego regionu. Wiedzę o kraju poszerza o znajomość nazwy stolicy kraju i jej herbu, o nazwy większych polskich miast i rzek. Zdobywa też w czasie zajęć więcej informacji o planecie, na której żyje. Poznaje fragmenty jej przeszłości (np. epoka dinozaurów); interesuje się lotami w kosmos. Jest coraz bardziej świadome potrzeby ochrony środowiska naturalnego (oszczędzanie wody, elektryczności, segregacja śmieci, udział w sprzątaniu Ziemi itp.).

Edukacja plastyczna

Percepcja sztuki – odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie informacji

- kształt: jak w klasie poprzedniej oraz: wypukły, wklęsły, owalny, spiczasty, wydłużony, sercowaty;
- faktura: puszysta, miękka, gładka, kosmata; łączenie faktur podobnych i kontrastowych;
- wielkość: stopniowanie wielkości składowych, np. większy od..., ale mniejszy od...; największy – najmniejszy; określanie wielkości i proporcji kilku osób;
- usytuowanie w przestrzeni: na środku kartki, wysoko, na dole, na lewo, od prawej strony; stojący, siedzący, leżący, jadący, biegnący, fruwający, kłęczący, pochylony nad;
- oddalenie: dalej niż..., bliżej tego..., tak samo daleko;
- barwa: biała, czarna, szara, szarobrunatna, czerwona, niebieskoszara, zielonoszara; barwy ciepłe: różowa, czerwona, pomarańczowa; barwy zimne: niebieska, zielona, szarzielona, niebieskozielona;
- rytm: miarowość kształtu, barwy, oddalenia;
- dostrzeganie wyżej wymienionych obiektów obserwacji w przedmiotach, postaci ludzi, zwierząt, w wytworach ludowych;
- oglądanie dzieł sztuki: wyróżnianie w obrazie różnego rodzaju linii i próba uzasadniania ich obecności w tym właśnie miejscu; określanie ich wpływu na atmosferę dzieła – tam ruch i niepokój, a tu cisza, pogoda, spokój; próba uchwycenia znaczenia kolorystyki w obrazie.

Ekspresja przez sztukę – tworzenie wypowiedzi

1. Rysowanie:
 - ołówkiem, kredkami świecowymi, patykiem na podkładzie z klejówki, lawowanie tuszem, rysowanie świecą na czarnym tle; kredą na czarnym tle;
 - rysowanie z wyobraźni, z pamięci, z pokazu;
 - pojedynczych przedmiotów, zwierząt, roślin, postaci, zjawisk;
 - scen związanych z własnymi przeżyciami oraz z treścią znanych dziecku tekstów literackich;
 - wyznaczanie linią konturów postaci i przedmiotów;
 - przedstawianie ruchu za pomocą kreski;
 - tworzenie abstrakcyjnych układów za pomocą linii.
2. Malowanie:
 - pędzlem szczecinowym płaskim i farbami kryjącymi (plakatówki, tempera, farby klejowe);

- malowanie barwnych plam; dopatrywanie się rozmaitych fantastycznych stworów w plamach rozlanej na kartce farby; tworzenie plam symetrycznych poprzez zginanie kartki;
 - wykonywanie prac o tematyce abstrakcyjnej z wykorzystaniem zestawu różnorodnych plam;
 - poznawanie i nazywanie barw podstawowych: czerwona – żółta – niebieska; tworzenie barw pochodnych;
 - eksperymentowanie w przedstawianiu tych samych przedmiotów raz w kolorze, raz w tonacji biał-czarnej, aby określić wpływ koloru na jakość dzieła;
 - przedstawianie wydarzeń realnych i fantastycznych;
 - przedstawianie scen inspirowanych przez przeżycia, marzenia, pory roku, opowiadania, utwory literackie, oglądane filmy itp.; dbałość o zagospodarowanie całej płaszczyzny kartki.
3. Kształtowanie wytworów płaskich i przestrzennych:
- wykonywanie papierowych wycinanek i wydzieranek;
 - tworzenie metodą orgiami;
 - wykonywanie wytworów z materiałów przyrodniczych (kasztany, żołędzie, szyszki, patyki, trawy, jarzębina itp.);
 - lepienie z gliny, masy solnej, plasteliny, modeliny;
 - rzeźbienie w glinie, mydle;
 - wykonywanie przedmiotów użytecznych: kukiełki, maskotki, ozdoby, ubiory lalek.

Recepcja sztuki – analiza i interpretacja wytworów kultury

- zapoznanie z dziedzinami sztuk plastycznych oraz ich wykonawcami i dziełami:
architektura – architekt – rysunek projektu, makieta
malarstwo – malarz – obraz
rzeźba – rzeźbiarz – rzeźba
scenografia – scenograf – rysunek projektu dekoracji sceny i kostiumu aktora;
- zapoznanie z funkcją dzieł plastycznych:
architektura: przemysłowa, mieszkaniowa, użyteczności publicznej;
malarstwo: portret, krajobraz, martwa natura, scena rodzajowa;
rzeźba: pomnik, medal, moneta;
- symetria jednoosiowa w układzie elementów na płaszczyźnie i w przestrzeni;
- zasady kompozycji otwartej i zamkniętej.

Uwagi o realizacji programu edukacji plastycznej

Edukacja plastyczna w klasie drugiej jest skupiona wokół rozwijania spontanicznej ekspresji twórczej dziecka oraz przygotowania go do odbioru dzieła plastycznego. Dzieci rysują i malują z wyobraźni, pamięci i z pokazu. Coraz precyzyjniej posługują się ołówkiem, kredką, mazakiem, pędzlem. Coraz bardziej świadomie stosują w rysunku różnego rodzaju linie zróżnicowane pod względem długości, grubości, szerokości, koloru. Przedstawiają nimi nie tylko przedmioty statyczne, ale również potrafią wyrazić ruch.

Doskonałą umiejętność malowania farbami kryjącymi. Znają podstawowe barwy i zasady tworzenia barw pochodnych. Wiedzą, co należy malować barwami zimnymi, a co ciepłymi. Coraz staranniej rozmieszczają rysunek na kartce, starają się zagospodarować całą jej płaszczyznę. W tworzonych pracach plastycznych wykorzystują wiedzę zdobytą podczas obserwacji otoczenia oraz dzieł plastycznych.

Nauczyciel powinien inspirować dziecko do wykonywania prac plastycznych, ale niebytnie ingerować w ich ostateczny kształt. Dziecko ma prawo wyrazić w rysunku to, co czuje i jak to widzi. Dziecko jest twórcą swojego dzieła.

Jeśli jest taka możliwość, należy zorganizować wycieczkę do pracowni malarza, rzeźbiarza lub grafika, a także do galerii sztuki i na różnego rodzaju wystawy dzieł plastycznych.

Edukacja muzyczna

Odtwarzanie muzyki

1. Śpiew:

- rytmiczne recytowanie tekstów poprawne fonetycznie i zróżnicowane pod względem tempa, dynamiki, artykulacji, intonacji i barwy głosu;
- kształcenie głosu: zwracanie uwagi na poprawną i swobodną postawę przy śpiewie; regulowanie oddechu; śpiewanie poznanych piosenek na zgłoskach *la, lo, lu, na* celem rozluźnienia stawów żuchwowych;
- śpiewanie piosenek jednogłosowych zbiorowe i indywidualne w skali $c/1 - d/2$;
- śpiewanie piosenek opartych na wzorach: $g/1 - e/1$; $g/1 - e/1 - c/1$; $g/1 - e/1 - c/1 - d/1 - c/1$; $g/1 - f/1 - e/1 - d/1 - c/1$;
- wyszukiwanie powtarzających się fragmentów melodii;
- śpiewanie gamy z odpowiednimi słowami, np. „Słonko idzie coraz wyżej, a zachodzi coraz niżej”.

2. Gra na instrumentach:

- wydobywanie dźwięków z przedmiotów: klocki, papier, pudełka, folie, butelki szklane, plastikowe;
- akompaniowanie do piosenek i zabaw ruchowych z zastosowaniem naturalnych efektów akustycznych: tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzanie o uda;
- granie na instrumentach perkusyjnych, niemelodycznych: grzechotka, bębenek, trójkąt, tamburyno, drewnianka, kastaniety;
- granie fragmentów piosenek lub całych prostych melodii.

3. Ruch z muzyką:

- zabawy bieżne: szybkie reagowanie na różne sygnały muzyczne; rozplanowanie ruchu w przestrzeni krokami wyznaczonymi przez rytm;
- realizowanie ruchem wartości nut: półnuty, ćwierćnuty, ósemki, pauzy ćwierćnutowej;
- zabawy ze śpiewem; inscenizowanie piosenek, tańce regionalne (krakowiak).

Tworzenie muzyki

1. Tworzenie rytmu:

- wypowiadanie krótkich tekstów ze zmianą tempa, dynamiki, artykulacji i intonacji głosu;
- recytowanie rytmiczne sylab, słów, zdań;

- powtarzanie tematów rytmicznych w formie „echa”: klaskanie, stukanie, recytacja, ruch, gra na instrumentach.
- 2. Tworzenie melodii:
 - swobodne improwizowanie na temat, np. zabawy zimowe, owady w sadzie itp.; improwizacje wokalne do krótkich, prostych wierszowanek, przysłów;
 - improwizowanie melodii na dzwonkach i innych instrumentach.
- 3. Improwizowanie ruchu:
 - swobodne interpretowanie ruchem piosenek i utworów instrumentalnych;
 - charakteryzowanie postaci, zwierząt, zdarzeń za pomocą ruchu ilustrowanego muzyką.
- 4. Tworzenie form muzycznych:
 - tworzenie muzycznych ilustracji do wierszy i opowiadań;
 - rysowanie i malowanie ilustracji do słuchanej melodii, piosenki;
 - tworzenie własnych układów tanecznych do utworu muzycznego.

Percepcja muzyki

1. Percepcja elementów muzyki:
 - słuchanie ciszy; rozpoznawanie i naśladowanie głosów z otoczenia;
 - słuchanie muzyki instrumentalnej na żywo: śpiewanie i granie przez nauczycielkę;
 - rozpoznawanie brzmienia instrumentów niemelodycznych i melodycznych (fletu, fortepianu, skrzypiec); zapoznanie z elementarną budową tych instrumentów;
 - rozpoznawanie w melodii i rytmie powtórzeń, kontrastów;
 - pokazywanie linii melodycznej ręką;
 - rozpoznawanie głosów ludzkich: sopran i bas.
2. Percepcja utworów muzycznych:
 - słuchanie muzyki odtwarzanej mechanicznie (płyta CD, kasetta magnetofonowa, audycja TV);
 - udział w koncertach muzycznych; nabywanie kultury słuchania muzyki i właściwego zachowania się podczas koncertu.

Uwagi o realizacji programu edukacji muzycznej

Podobnie jak w poprzednim roku, edukacja muzyczna uwzględnia śpiewanie piosenek, granie na instrumentach oraz ruch przy muzyce. Przy śpiewaniu piosenek kładziemy nacisk na dokładność rytmiczną i melodyczną wykonania. Ćwiczenia w rozróżnianiu dźwięków prowadzimy w oparciu o znane dzieciom piosenki. Doskonalimy słuch poprzez ćwiczenia polegające na odtwarzaniu fragmentów melodii, całych poznanych piosenek na instrumentach muzycznych. Podczas śpiewania zwracamy uwagę na prawidłową postawę dziecka, prawidłowy oddech, wyraźną i dokładną wymowę słów.

Zajęciom towarzyszy ruch przy muzyce. Zabawy ze śpiewem są nadal ulubioną przez dzieci formą muzyczną; wyrażanie treści piosenek ruchem ciała, naśladowanie ruchu ludzi, zwierząt, roślin, zjawisk przyrodniczych jest okazją do wyzwalania i rozwijania twórczej ekspresji dziecka.

Opanowanie pojęć programowych z zakresu muzyki opieramy na bezpośrednim działaniu, a nie na teoretycznych objaśnieniach. Zapewniamy dziecku kontakt z muzyką na „żywo” – dzieci słuchają śpiewu i grania na instrumencie swojej nauczycielki; słuchają aktywnie audycji muzycznych; uczestniczą w szkolnych zespołach muzycznych (na miarę swoich możliwości); uczestniczą w koncertach organizowanych dla dzieci. Ważne jest, aby zajęcia muzyczne, oprócz nabywania wiedzy i umiejętności muzycznych, dostarczały dzieciom radosnych, estetycznych przeżyć. Nabywanie nowych pojęć i utrwalanie pojęć przyswojonych przez dziecko powinno odbywać się w sposób swobodny, atrakcyjny, ograniczający znużenie. Przez takie rozumienie realizacji edukacji muzycznej kształcimy równocześnie sprawności muzyczne, wrażliwość i podstawy kultury muzycznej, a tym samym przygotowujemy dziecko roli przyszłego odbiorcy i twórcy muzyki.

Zajęcia techniczne

Znajomość własności różnych materiałów

1. Rozróżnianie materiałów przydatnych do majsterkowania:
 - przyrodnicze: trawy, owoce i nasiona roślin, patyki, kamyki itp.;
 - drewniane: deseczki, płyty paździerzowe;
 - papiernicze: papier (biały, kolorowy, szary, gazetowy, śniadaniowy), karton, tektura, bibułka (gładka, karbowana);
 - włókiennicze: sznurki, tasiemki, skrawki materiałów bawełnianych, wełnianych, jedwabnych;
 - tworzywa sztuczne; plastikowe opakowania po produktach spożywczych
2. Zapozdawanie z właściwościami materiałów: miękki – twardy; gładki – chropowaty; giętki – łamliwy; lśniący – matowy;
3. Nabywanie doświadczeń w adekwatnym dobieraniu materiałów do wykonania zaplanowanego wytworu.

Bezpieczne posługiwanie się prostymi narzędziami

- nabywanie wprawy w posługiwaniu się takimi narzędziami, jak: nóż, nożyczki, kolec, igła, napaśtek, zszywacz biurowy, dziurkacz, wkrętak, młotek, szczypce do drutu; określanie funkcji poszczególnych narzędzi (do cięcia, do szycia, do sklejania, do zbijania itp.)
- poznawanie sposobów łączenia materiałów: zszywanie, sklejanie, zbijanie, spinanie, zaginanie;
- kształcenie dbałości o narzędzia – przechowywanie ich w odpowiednim miejscu, utrzymywanie w czystości, wykonywanie prostych zabiegów konserwacyjnych;
- nabywanie umiejętności radzenia sobie w przypadku drobnych skaleczeń.

Bezpieczne korzystanie z domowych urządzeń technicznych

- zapoznanie z budową odkurzacza, miksera, sokowirówki; wskazywanie części składowych i określanie ich roli;
- zapozdawanie z zasadami bezpiecznego korzystania z urządzeń, szczególnie elektrycznych; wskazywanie zagrożeń wynikających z niewłaściwego ich użytkowania.

Planowanie i organizacja pracy przy montażu wytworów technicznych

- sprecyzowanie zadania do wykonania;
- zgromadzenie odpowiednio dobranego materiału i potrzebnych narzędzi;
- odpowiednie przygotowanie miejsca pracy;
- ustalenie kolejności wykonywanych czynności (mierzenie, wycinanie, klejenie, ozdabianie itp.);
- wykonanie zaplanowanych wytworów z pojedynczych materiałów (wycinanki, ozdoby choinkowe), z gotowych elementów (modele do sklejania);
- oszczędne gospodarowanie materiałami;
- dbanie o ład i porządek w miejscu pracy;
- wykazywanie twórczej inwencji przy tworzeniu swojego dzieła.

Budzenie zainteresowania techniką

- zapoznavanie z historią wybranych wynalazków, np. od gęsiego do wiecznego pióra; od łuczywa do żarówki;
- zapoznavanie z rodzajami maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, samoloty, helikoptery, statki, łodzie), wytwórczych (narzędzia i przyrządy), informatycznych (telefon, komputer);
- zapoznavanie z rodzajami budowli: domy mieszkalne, fabryki, biurowce, wieże itp.

Zapoznavanie z wybranymi zawodami, głównie związanymi z techniką

Uwagi o realizacji programu edukacji technicznej

W toku edukacji technicznej w klasie drugiej zwracamy więcej uwagi na prawidłowe użycie narzędzi i poprawniejsze wykonanie pracy. Wymagamy od dzieci dokładniejszego niż w klasie pierwszej cięcia i załamywania materiału, wycinania otworów oraz dokładniejszego odmierzania miarką centymetrową.

Nie krępujemy jednak pomysłowości i inicjatywy dzieci w ujęciu tematu. Nauczyciel ogranicza się do udzielania rad i wskazówek, jak posługiwać się narzędziami i przyborami, jak łączyć i wiązać poszczególne materiały. Pomaga też ustalić kolejność wykonywanych czynności. Dziecko natomiast nadaje wytworowi swoisty kształt i ozdabia go na swój sposób.

Prace mogą być wykonywane indywidualnie bądź zbiorowo (makiety, scenki rodzajowe, dekoracje, przygotowywanie sałatek, surówek).

Wychowanie fizyczne

Zabawy i gry ruchowe

- zabawy orientacyjno-porządkowe: kto zmienił miejsce, semafor, łapka na myszy;
- zabawy na czworakach: psy i koty, myśliwi i zajęczki, mysia norka;
- zabawy bieżne: berek, wyścigi w parach, zmień woreczek, lawina;
- zabawy rzutne: rzuty do celu woreczkami i piłeczkami, piłka w półkołu;
- zabawy skoczne: marsz pajaców, zajęcze skoki, czapla i żaby, szycie na maszynie, przeprawa przez rów, rzekę.

Ćwiczenia porządkowe

- ustawianie się w kolumnie pojedynczej, w szeregu i w kolumnie dwójkowej;
- krycie i równanie;
- rytmiczny marsz w miejscu z głośnym liczeniem i klaskaniem.

Ćwiczenia kształtujące

- ćwiczenia ramion: w siadzie klęcznym – krążenie ramion ugiętych i wyprostowanych, itp. mały i duży wiatrak; w siadzie klęcznym lub w staniu – luźne wymachy obu ramion w tył, itp. huśtawka; w siadzie skrzyżnym, klęcznym lub rozkrocznym – pionowy skurcz ramion i wyprostny w bok, itp. zapalanie zapalniczki, w dół – w skos; klaskanie;
- ćwiczenia nóg: w staniu – rytmiczne wspięcie i opuszczanie pięt (sprężynka); rytmiczne półprzysiady (sprężynowy pajacyk); siad skrzyżny – wstawanie z siadu skrzyżnego bez pomocy rąk; podskoki zwarte w przód, w bok, w tył; tupanie nogami w różnym tempie (grzmot);
- ćwiczenia stóp: powtórzenie ćwiczeń z klasy pierwszej oraz w siadzie toczenie piłeczki palcami stopy;
- ćwiczenia tułowia:
 - a) skłony w przód: z siadu klęcznego (nurkująca kaczka); z przysiadu podpartego (koci grzbiet); w siadzie rozkrocznym – skłony w przód z zamachem ramion (wbijanie gwoździ); w rozkroku – skłon tułowia w przód; w siadzie skrzyżnym – ruchy przybijania pięścią w pięść i szerokie rozciąganie ramion w bok (szewc szyje dratwę);
 - b) skłony w tył w leżeniu przodem: skłony głowy i potakiwanie; toczenie piłeczki z jednej ręki do drugiej; wytrzymywanie krótkotrwałej pozycji skłonu w tył z ramionami w bok (samolot);
 - c) ćwiczenia mięśni brzucha: w leżeniu tyłem – chodzenie dużymi krokami w powietrzu; w siadzie skrzyżnym z chwytem za stopy – padanie na plecy i z powrotem (kołyska); z leżenia tyłem o nogach zgiętych (stopy podparte o podłogę) – na przemian wyprosty nóg, wznoszenie nóg do góry i klaskanie nogami;
 - d) skłony w bok: w siadzie skrzyżnym, klęcznym – płynne skłony na lewo i na prawo (łódka na falach, zegar ścienny); w siadzie okrącznym na ławeczce – zrzućcie woreczka z głowy przez silny skłon w bok;
 - e) skręty: w siadzie skrzyżnym – skręt tułowia w lewo z lewą ręką, w prawo z prawą ręką; układanie woreczka jedną ręką daleko poza sobą i zabieranie drugą ręką.

Ćwiczenia użytkowe

- ćwiczenia równowagi bez przyrządów: podnoszenie woreczka na stopie; we wspięciu – szybkie wirowanie z dreptaniem dookoła swojej osi, na sygnał zatrzymanie się we wspięciu (bąk); w staniu na jednej nodze pokazywanie ściany drugą nogą;
- ćwiczenia równowagi na przyrządzie: przejście przodem po belce, listwie ławeczki; przejście tyłem po ławeczce;
- ćwiczenia zwinności: z przysiadu podpartego – wierzganie konika; szybka zmiana przybieranych pozycji: siad skrzyżny – powrót do stania; przysiad podparty – klęk;
- zwisy i podpory: wspinanie się i przechodzenie pod różnymi przeszkodami; skoki zajęcze; skoki żabek przez rów;
- rzuty: prawą i lewą ręką rzut piłeczkami, szyszkami do tarczy; w parach – doskonalenie rzutów i chwytów piłeczki;

- skoki: zeskok w głąb z wysokości 40 cm do przysiadu podpartego; skok w dal z rozbiegu z doskokiem na dwie nogi; skok wzwyż do 50 cm; przeskok zawrotny przez ławeczkę.

Ćwiczenia muzyczno-ruchowe

- zabawy ze śpiewem;
- zabawy rytmiczne – chód, bieg, zmiana kierunku na komendę;
- korowody – elementy krakowiaka (cwał); krok poleczki;
- tańce regionalne.

Sporty

- nauka pływania (jeżeli pozwolą na to warunki);
- saneczkarstwo i łyżwiarstwo;
- gra w badmintona;
- mini gry z piłką.

Wycieczki i lekkoatletyka terenowa

- ćwiczenie zręczności: przejście po gładkich kamieniach (lub narysowanych na piasku figurach geometrycznych);
- skoki przez naturalne przeszkody (do wysokości kolan dziecka); zeskoki na miękkie podłoże;
- pełzanie pod nisko zwisającymi gałęziami drzew lub krzewów;
- ćwiczenia w orientowaniu się w terenie: szukanie skarbu; zabawa w chowanego; wyszukiwanie śladów ludzi, zwierząt.

Uwagi o realizacji programu wychowania fizycznego

W klasie drugiej, podobnie jak w klasie pierwszej, należy zapewnić dzieciom jak najwięcej ruchu na powietrzu. Podstawową formą ruchu są tu zabawy i gry ruchowe. Stopniowo wprowadza się ćwiczenia kształtujące sylwetkę dziecka. Ćwiczenia gimnastyczne powinny doprowadzić do zachowania przez dziecko prawidłowej postawy w staniu i w marszu. W zakresie ćwiczeń porządkowych dzieci powinny nabyć umiejętności szybkiego i dokładnego wykonywania poleceń i ustawiania się w kolumnach. Przez odpowiednio dobrane ćwiczenia należy wdrożyć dzieci do przestrzegania zasad poruszania się po drogach.

Zajęcia komputerowe

Bezpieczeństwo i higiena pracy z komputerem

- wpływ komputera na zdrowie człowieka;
- dobór gier i zabaw komputerowych stosownie do wieku i zainteresowań.

Gry i zabawy dydaktyczne

- doskonalenie posługiwania się myszką;
- utrwalenie działania wybranych klawiszy z klawiatury – klawisz Enter, klawisze strzałek kursorów;

- rozwijanie logicznego myślenia poprzez wykonywanie zadań zgodnie z poleceniem.

Praca w edytorze grafiki Paint

- uruchamianie programu;
- umiejętność posługiwania się wybranymi narzędziami z Przybornika: Wypełnianie kolorem, Prostokąt, Elipsa, Tekst, Linia, Ołówek, Gumka, AeroGRAF, Pędzel, Lupa, Zaznacz, Zaznacz dowolny kształt;
- zapoznanie z działaniem narzędzi z Przybornika: Zaokrąglony prostokąt, Pipeta;
- nabywanie umiejętności kopiowania, usuwania, zmniejszania i powiększania wybranych elementów;
- próby samodzielnego rysowania z wykorzystaniem poznanych narzędzi z Przybornika oraz umiejętności kopiowania, usuwania, zmniejszania i powiększania wybranych elementów rysunku.

Praca z Kalkulatorem

- zapoznanie z działaniem i przeznaczeniem Kalkulatora;
- gry i zabawy z wykorzystaniem Kalkulatora.

Praca z edytorem tekstu Ms Word

- uruchamianie programu;
- utrwalenie działania klawiszy: Spacja, Delete, Backspace, Alt Gr, Shift, Caps Lock, Enter i klawiszy literowych;
- wprowadzenie elementów formatowania tekstu: rozmiar czcionki, kolor czcionki, pogrubienie, podkreślenie, kursywa;
- wprowadzenie umiejętności właściwego rozmieszczenia znaków interpunkcyjnych
- wprowadzenie umiejętności kopiowania i usuwania tekstu;
- wykonywanie poleceń z wykorzystaniem poznanych klawiszy;
- próby samodzielnego pisania wyrazów i zdań za pomocą klawiatury komputerowej.

Uwagi o realizacji programu edukacji komputerowej

W klasie drugiej zajęcia komputerowe powinny nadal łączyć się tematycznie z zajęciami zintegrowanymi. Uczeń poprzez gry i zabawy komputerowe nabywa lub utrzuca wiedzę z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, środowiskowej i innych.

W drugim roku uczestniczenia w zajęciach komputerowych uczeń powinien już zdobywać określone umiejętności związane z działaniem komputera.

Dziecko powinno prawidłowo posługiwać się myszką, znając działanie jej lewego i prawego przycisku. Powinno też nabyć umiejętności posługiwania się wybranymi narzędziami z Przybornika w edytorze grafiki Paint, z których działaniem zapoznało się w poprzednim roku nauki.

W klasie pierwszej dziecko wykonywało tylko proste polecenia, polegające na działaniu wybranego narzędzia (np. Wypełnianie kolorem) w gotowym ćwiczeniu, przygotowanym na płycie CD lub innym nośniku. W drugiej klasie zasadne jest

natomiast nabycie umiejętności uruchamiania programu Paint, gdyż dziecko, które potrafi posługiwać się różnymi narzędziami z Przybornika, może już podejmować próby samodzielnego wykonywania rysunków.

Podobnie jest z pracą w edytorze tekstowym Ms Word. W klasie drugiej uczeń powinien już znać działanie wybranych klawiszy z klawiatury komputerowej i umieć z nich korzystać. Wskazane jest nabycie umiejętności samodzielnego uruchamiania programu Ms Word, ponieważ dziecko jest już w stanie samodzielnie napisać lub przepisać na komputerze krótki, prosty tekst. Atrakcyjne dla dzieci mogą być zajęcia z wykorzystaniem Kalkulatora. Należy pamiętać, aby wykonywane działania zgodne były z zakresem liczbowym przewidzianym w danym czasie w edukacji matematycznej. Aby podnieść atrakcyjność Kalkulatora, powinno się go wykorzystywać w komputerowych grach i zabawach dotyczących różnorodnych obliczeń, np. zabawa, której fabuła związana jest z robieniem zakupów w sklepie.

Zajęcia komputerowe powinny być tak organizowane, by każdy uczeń zdobywał coraz więcej umiejętności związanych z działaniem komputera, pracując we właściwym dla siebie tempie i wykonując polecenia dostosowane do jego indywidualnych możliwości.

Etyka

Wychowanie w duchu wartości takich, jak:

1. Uczciwość, rozumiana jako:
 - mówienie prawdy; co naprawdę się zdarzyło; co naprawdę czuję;
 - odwaga w przyznaniu się do popełnienia nieodpowiedniego czynu;
 - szanowanie cudzej własności; nieprzywłaszczanie cudzej własności; oddawanie znalezionych rzeczy.
2. Szczęście, rozumiane jako:
 - wewnętrzne doznawanie radości, miłości i spokoju; możliwość wyrażania ich słowami, gestami, rysunkiem;
 - świadomość, że jestem kochany przez najbliższych z mojej rodziny, przez nauczycielkę, przez przyjaciół;
 - przeżywanie radości z innymi; sprawianie radości innym; dzielenie się z innymi; życzenie im tego, co dla nich najlepsze; zachowania innych sprawiające nam radość; rozumienie zwrotu: „Dawaj kwiaty, a nie kolce”.
3. Współdziałanie, rozumiane jako:
 - wspólna zabawa; przestrzeganie obowiązujących reguł; odpowiednia reakcja na sukces i porażkę; fory dla słabszych; odpowiedzialność za wspólną wygraną w wyścigach zespołów;
 - wspólna praca; jasne określenie roli każdego uczestnika zespołu; okazywanie życzliwości i docenianie wysiłku kolegów współdziałających w zespole; umiejętność podporządkowania się, a czasem rezygnacja ze swoich ambicji dla dobra wspólnie wykonywanego dzieła;
 - kulturalne porozumiewanie się z członkami zespołu; unikanie konfliktów; osiągnięcie wspólnego celu nie może odbywać się za pomocą krzywdzenia innych.

4. Skromność, rozumiana jako:

- wchodzenie w relacje z innymi pozbawione samochwalstwa i wywyższania się; skromność pomaga zachować wewnętrzny spokój; okazywanie szacunku sobie i innym; unikanie w kontaktach okazywania arogancji wyrażanej werbalnie (obraźliwe słowa) i pozawerbalnie (nieodpowiednie zachowania, pozy, gesty);
- cierpliwość w dochodzeniu do celu i w kontaktach z innymi; cierpliwe czekanie na swoją kolejkę, na swoją nagrodę; cierpliwe doprowadzanie do końca wykonywanego zadania; cierpliwe wykonywanie żmudnej czynności; cierpliwe wysłuchiwanie słów innych.

Uwagi o realizacji programu etyki

W drugim roku edukacji treści z zakresu etyki grupujemy wokół kształcenia takich wartości, jak: uczciwość, szczęście, współdziałanie i skromność.

Uczciwość – to mówienie prawdy, zaniechanie kłamstwa; to dotrzymywanie umów i obowiązujących zasad; to uczciwa rywalizacja i współzawodnictwo. Człowiek uczciwy nie zabiera cudzych rzeczy, a znalezione oddaje właścicielowi. Bycie uczciwym jest bardzo ważne, ponieważ nasze związki opierają się na zaufaniu. Gdy ludzie są uczciwi i godni zaufania, wiemy, że możemy na nich polegać.

Szczęście – to trwały stan wewnętrznego zadowolenia. Rozmawiamy z dziećmi o tym, co daje nam szczęście i jak sami możemy przyczynić się do szczęścia innych – rodziców, rodzeństwa, kolegów, wychowawczyń. Uczymy cieszenia się z tego, co mamy i z tego, czym możemy się podzielić z innymi.

Współdziałanie – współdziałanie jest ważne, ponieważ nie możemy wszystkiego robić sami. Dzięki współdziałaniu można wykonać zadanie lub zrealizować cel. Podajemy przykłady współdziałania (gra w piłkę nożną, gra w hokeja). Praktycznie organizujemy wspólną pracę nad wykonaniem makiety, nad dekoracją sali, nad przygotowaniem wycieczki itp. Fundamentami współdziałania są: zgodność, rozważa, odpowiedzialność za wykonywaną część dzieła, życzliwość wobec członków zespołu itp.

Skromność – to uczucie wewnętrznej prostoty. Idzie w parze ze świadomością własnych zalet. Ludzie, którzy mają poczucie własnej wartości, są skromni, nie potrzebują się przechwalać i popisywać ani też udawać kogoś innego. Pomagają innym ze szczerego serca, bez rozgłosu, nie czekając na nagrodę. Ludzi skromnych cechuje również cierpliwość.

Na zajęciach z etyki stosujemy różnorodne ćwiczenia: rozmowa z dziećmi, wyjaśnianie pewnych kwestii, odwoływanie się do odpowiedniej lektury, wywiady, prezentowanie postaci pozytywnych bohaterów, rysowanie; śpiewanie, wykonywanie prac technicznych, oglądanie filmów itp.

TREŚCI PROGRAMOWE

KLASA 3

Edukacja polonistyczna

Mówienie

- formułowanie pytań i odpowiedzi na pytania;
- swobodne, dłuższe, logicznie powiązane wypowiedzi na temat bieżących wydarzeń, czytanych tekstów i oglądanych ilustracji, filmów;
- relacjonowanie wydarzeń bieżącego życia jako przygotowanie do sprawozdania;
- opowiadanie przebiegu wydarzeń w utworze literackim, filmie, widowisku teatralnym, w komiksie;
- zdawanie sprawy z treści krótkiego tekstu po cichym przeczytaniu go;
- układanie twórczych opowiadań – itp. komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu utworu bądź ilustracji;
- opisywanie przedmiotów i osób z otoczenia bądź przedstawionych na obrazku oraz dzieła plastycznego;
- ćwiczenia w mowie dialogowej – odgrywanie różnych scenek rodzajowych, rozmów telefonicznych; umiejętność wchodzenia w rolę;
- doskonalenie poprawności gramatycznej wypowiedzi;
- dbałość o kulturę mówienia – mówienie zwięzłe, wyraziste, logiczne, na temat; powstrzymywanie się od sądów pochopnych, nieprawdziwych lub wyrządzających komuś krzywdę; podejmowanie próby obrony własnego zdania; doskonalenie właściwej artykulacji i akcentowania.

Słuchanie

- słuchanie dłuższych wypowiedzi nauczyciela, uczniów, nagrań monologów i dialogów aktorów jako przykładów właściwego wystawiania się w języku ojczystym;
- uważne słuchanie czytanych tekstów, by zapamiętać i jak najwierniej odtworzyć ich treść;
- słuchanie poleceń i dokładne ich wykonywanie;
- zachowanie kultury słuchania – życzliwe nastawienie do mówiącego; uszanowanie wyrażanych przez niego poglądów; cierpliwe wysłuchanie wypowiedzi do końca, nieprzerywanie jej; skupione słuchanie informacji przekazywanych w rozmowie telefonicznej.

Czytanie

- poprawne, płynne, wyraziste czytanie opowiadań i wierszy;
- wdrażanie przy czytaniu do uwzględniania akcentu logicznego i intonacji odpowiadającej treści czytanego tekstu; zwracanie uwagi na odmienny sposób czytania dialogu;
- czytanie ciche ze szczególnym zwróceniem uwagi na zrozumienie treści;

- wygłaszanie wierszy z odpowiednią intonacją oraz z zachowaniem rytmu;
- praktyczne rozróżnianie utworów pisanych prozą i wierszem; rozpoznawanie zwrotki;
- wspólne przeczytanie fragmentów lektur wybranych z zestawu;
- zachęcanie do samodzielnego czytania książeczek i czasopism dziecięcych oraz korzystania z innych źródeł wiedzy (encyklopedia, słownik, internet).

Pisanie

- doskonalenie płynności i szybkości pisania;
- dbałość o czytelne i estetyczne pismo: o właściwą wielkość liter, równomierne odstępy między literami i wyrazami, właściwe rozmieszczenie tekstu na stronie, stosowanie akapitów;
- samodzielne przepisywanie wyrazów, zdań, krótkich tekstów;
- podpisywanie obrazków całymi zdaniami;
- pisanie z pamięci i ze słuchu wyrazów i zdań kształcących poprawność ortograficzną;
- zbiorowe i indywidualne redagowanie kilkuzdaniowej wypowiedzi na dany temat;
- zbiorowe i indywidualne układanie i zapisywanie krótkich opowiadań i opisów przedmiotów oraz osób;
- zbiorowe redagowanie notatek do kroniki klasowej;
- indywidualne pisanie życzeń, listów i zaproszeń;
- tworzenie i pisanie swobodnych tekstów;
- wspólne i samodzielne układanie i zapisywanie krótkich opowiadań na podstawie wydarzeń lub obrazka;
- wspólne redagowanie i zapisywanie kilkuzdaniowej wypowiedzi: opisu przedmiotu i osoby, notatki do kroniki klasowej, zaproszenia, zawiadomienia, ogłoszenia;
- indywidualne pisanie życzeń i listu do kolegi.

Ortografia

- utrwalanie pisowni wyrazów z „ó” i „rz” wymiennym;
- pisownia wyrazów z „h” z „ó” i „rz” niewymiennym z zakresu słownictwa uczniów;
- pisanie wyrazów z końcówkami: -ów, -ówka oraz -uje;
- pisownia wyrazów z „ę”, „ą” ze szczególnym uwzględnieniem form czasownika w czasie przeszłym (wziął, wzięła);
- pisownia liczebników (trzy, trzydzieści pięć);
- wielka litera w imionach, nazwiskach, nazwach państw, miast, rzek, ulic oraz w tytułach dzieł, itp.;
- przecinek przy wyliczaniu;
- „nie” z osobowymi formami czasownika; pisownia „nie” z przymiotnikiem;
- pisanie wyrazów z utratą dźwięczności w środku wyrazu (wróżka, babka);
- poprawne przenoszenie części wyrazu do następnego wiersza;

- posługiwanie się znajomością alfabetu przy porządkowaniu wyrazów według kolejności pierwszej i drugiej litery;
- zachęcanie do samodzielnego korzystania ze słownika ortograficznego, wdrażanie do samokontroli;
- kształcenie nawyku stosowania zasad ortograficznych oraz polskich liter ze zmiękczeniami diakrytycznymi w codziennym komunikowaniu się (gadugadu, e-mail).

Wiedza o języku

- rozpoznawanie i układanie zdań pojedynczych oznajmujących, pytających i rozkazujących;
- rozwijanie pojedynczych zdań nierozwiniętych;
- liczba pojedyncza i mnoga rzeczownika;
- czasy czasownika: teraźniejszy, przeszły i przyszły;
- przymiotniki jako wyrazy oznaczające cechy osób, zwierząt, roślin i rzeczy;
- zgodność form rzeczownika i czasownika oraz rzeczownika i przymiotnika w zdaniu;
- liczebnik na oznaczenie liczby i kolejności przedmiotów.

Wiedza o literaturze

- odróżnianie prozy od wierszy. Używanie terminów (bez ich definiowania): baśń, bajka, legenda, opowiadanie, opis, komiks;
- wyodrębnianie zdarzeń istotnych, ustalanie ich kolejności i wzajemnej zależności; wskazywanie zdarzeń mających wpływ na postępowanie bohatera i zmianę tego postępowania; wyszukiwanie w tekście opisów; odróżnianie zdarzeń realistycznych od fantastycznych;
- wyróżnianie postaci realistycznych i fantastycznych, pierwszo- i drugoplanowych; głównych i drugorzędnych; wyszukiwanie opisu charakterystycznych cech bohaterów; ocena ich postępowania;
- odczytywanie nastroju utworu poetyckiego i pisanego prozą; próba określania, jakie środki poetyckie i językowe wyrażają ten nastrój.

Słownictwo

- systematyczne wzbogacanie zasobu czynnego słownika dziecka przez wprowadzanie nowych słów z zakresu edukacji przyrodniczej, społecznej, estetycznej, technicznej, matematycznej i innych; wdrażanie do używania nowo poznanych słów;
- wyszukiwanie słów o znaczeniu podobnym (synonimy), przeciwnym (antonimy);
- tworzenie wyrazów pokrewnych;
- poznawanie i praktyczne stosowanie przysłów, porównań (pracowity jak mrówka).

Edukację polonistyczną rozpoczynamy od sprawdzenia wyników nauczania osiągniętych w poprzednich latach edukacji. Ewentualne braki należy uzupełnić w pierwszych tygodniach nauki. W trzecim roku edukacji rozszerza się znacznie zakres tematyki, która obejmuje obok najbliższego środowiska dziecka również obszary z życia okolicy, regionu, kraju oraz życia ludzi dawniej i dziś.

W zakresie mówienia zachęcamy dzieci do dłuższych wypowiedzi w formie opowiadania na temat przeżyć i czytanych tekstów, oglądanych historyjek obrazkowych i komiksów. Cykle obrazków mają służyć za podstawę do wykrywania związków logicznych, do uzupełniania brakujących szczegółów akcji, do nadawania tytułu całemu cyklowi i pojedynczym obrazkom, wreszcie do układania opowiadania. Obok opisu przedmiotów i osób pojawia się opis dzieła plastycznego. W ćwiczeniu mowy dialogowej zwracamy uwagę na wchodzenie w rolę w odgrywanych scenkach dramatycznych. Doskonalimy artykulację i akcentowanie w wypowiedziach.

W zakresie czytania wymagamy płynnego i wyrazistego czytania prozy i poezji. Głośne czytanie, uwzględniające akcent i właściwą intonację, przyczynia się do doskonalenia techniki czytania. Ćwiczymy też umiejętność cichego czytania ze szczególnym zwróceniem uwagi na zrozumienie czytanej treści. W toku omawiania treści należy zachęcać uczniów do uzasadniania wypowiedzi zdaniami i urywkami wyszukаныmi w tekście. W ten sposób uczniowie stopniowo przyzwyczajają się do właściwego posługiwania się tekstem jako źródłem wiedzy.

W pracach pisemnych, oprócz wspólnie redagowanych krótkich opowiadań i opisów, występuje samodzielne pisanie listu i życzeń. Systematycznie zapobiegamy błędowi ortograficznemu przez dokładne omawianie wyrazów z trudnościami ortograficznymi. Stosujemy ćwiczenia podobne jak w latach poprzednich: przepisywanie, pisanie z pamięci, przepisywanie z uzupełnianiem zdań oraz wprowadzamy pisanie ze słuchu wyrazów wcześniej omówionych. Cały czas towarzyszy nam troska o czytelne i estetyczne pismo.

W zakresie wiedzy o języku zapoznajemy uczniów z formami czasu czasownika oraz wprowadzamy pojęcie przymiotnika. Podczas budowania zdań zwracamy uwagę na zgodność rzeczownika i czasownika oraz rzeczownika i przymiotnika. Uczymy też rozwijania pojedynczych zdań nierozwiniętych.

Wiedzę uczniów o literaturze wzbogacamy kształtowaniem umiejętności odróżniania prozy od wierszy, wskazywania w tekstach zdarzeń i postaci realistycznych i fantastycznych, a także wskazywania środków językowych i poetyckich, które wyrażają nastrój danego utworu.

W wyniku edukacji polonistycznej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja polonistyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) korzysta z informacji:
 - a) uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji,
 - b) czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski,
 - c) wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym,
 - d) zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki; potrafi z nich korzystać;
- 2) analizuje i interpretuje teksty kultury:
 - a) przejawia wrażliwość estetyczną, rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi,
 - b) w tekście literackim zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów,
 - c) czyta teksty i recytuje wiersze z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji,
 - d) ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci, czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki, wypowiada się na ich temat,
 - e) pod kierunkiem nauczyciela korzysta z podręczników i zeszytów ćwiczeń oraz innych środków dydaktycznych;
- 3) tworzy wypowiedzi:
 - a) w formie ustnej i pisemnej: kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie i opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie,
 - b) dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych,
 - c) uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie; poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,
 - d) dba o kulturę wypowiedziania się; poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy i właściwą intonację w zdaniu oznajmującym, pytającym i rozkazującym; stosuje formuły grzecznościowe,
 - e) dostrzega różnicę pomiędzy literą i głoską; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tekście,
 - f) pisze czytelnie i estetycznie (przestrzega zasad kaligrafii), dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną oraz interpunkcyjną,
 - g) przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu; w miarę swoich możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe.

Język obcy nowożytny

1. Nabywanie umiejętności:

- reagowania werbalnego i niewerbalnego na polecenia w języku obcym;
 - rozumienia wypowiedzi ze słuchu:
 - a) rozróżnianie dźwięków, także w wyrazach o podobnym brzmieniu;
 - b) rozpoznawanie zwrotów stosowanych w codziennej komunikacji;
 - c) rozumienie ogólnego sensu krótkich opowiadań i baśni przedstawianych równoległe z ilustracją lub gestem;
 - d) rozumienie sensu prostych dialogów, zarówno nagranych (audio lub wideo), jak i prowadzonych w klasie;
 - recytowania wierszyków i rymowanek;
 - śpiewania piosenek;
 - czynnego udziału w przedstawieniach;
 - zadawania pytań i udzielania odpowiedzi, korzystając z wyuczonych zwrotów w typowych sytuacjach;
 - czytania ze zrozumieniem wyrazów, prostych zdań i krótkich historyjek w formie komiksów;
 - przepisywania wyrazów i zdań;
 - korzystania ze słowników obrazkowych, książeczek oraz środków multimedialnych.
2. Stopniowe budowanie świadomości w zakresie uczenia się języka obcego – potrzeba wykonywania zadań domowych, potrzeba powtórek, umiejętność samooceny własnej wiedzy, a także zbieranie udanych prac.

Uwagi o realizacji edukacji w zakresie języka obcego nowożytnego

W klasie III nauczyciel prowadzi lekcję w języku obcym, stosując wprowadzone w klasie I i II zwroty i polecenia oraz wzbogacając stosowane funkcje komunikacyjne (oprócz poleceń – zapytania, opisy, proste wyjaśnienia, pochwała, nagana). Wprowadzone w klasie I i II tematy rozszerzane są o coraz bardziej urozmaicone słownictwo i w oparciu o coraz dłuższe teksty (opowiadania i dialogi) mieszczące się w kręgu zainteresowań dzieci (oprócz najbliższego otoczenia również otoczenie dalsze – miasto, kraj, kraje danego języka, ciekawostki, ale też w dalszym ciągu zabawy, bajki, piosenki i opowiadania).

Coraz większego znaczenia zaczyna nabierać słowo pisane, zarówno jeśli chodzi o czytanie ze zrozumieniem, jak i pisanie. Uczeń wzbogaca swoje asocjogramy, których prowadzenie rozpoczął w klasie II, o poznane nowe słownictwo, a także opracowuje krótkie projekty słowno-ilustracyjne na temat znanego sobie kontekstu (np. moja rodzina/ulica/miasto; mój ulubiony bohater; moje zwierzątko). Zarówno asocjogramy ze znanym sobie słownictwem, jak i projekty powinny być eksponowane w klasie, zbierane do uczniowskiego portfolio. Wzmacniają one świadomość ucznia odnośnie czynionych postępów i motywują do dalszej nauki. Osobiste portfolio pomogą też nauczycielowi, przejmującemu nauczanie na kolejnym etapie, w podejmowaniu decyzji co do dalszych działań edukacyjnych.

W wyniku nauki języka obcego nowożytnego uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni osiągnąć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Język obcy nowożytny. Uczeń kończący klasę III:

- 1) wie, że ludzie posługują się różnymi językami i że chcąc się z nimi porozumieć, trzeba nauczyć się ich języka (motywacja do nauki języka obcego);
- 2) reaguje werbalnie i niewerbalnie na proste polecenia nauczyciela;
- 3) rozumie wypowiedzi ze słuchu:
 - a) rozróżnia znaczenie wyrazów o podobnym brzmieniu,
 - b) rozpoznaje zwroty stosowane na co dzień i potrafi się nimi posługiwać,
 - c) rozumie ogólny sens krótkich opowiadań i baśni przedstawianych także za pomocą obrazów, gestów,
 - d) rozumie sens prostych dialogów w historyjkach obrazkowych (także w nagraniach audio i video);
- 4) czyta ze zrozumieniem wyrazy i proste zdania;
- 5) zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów, recytuje wiersze, rymowanki i śpiewa piosenki, nazywa obiekty z otoczenia i opisuje je, bierze udział w miniprzedstawieniach teatralnych);
- 6) przepisuje wyrazy i zdania;
- 7) w nauce języka obcego nowożytnego potrafi korzystać ze słowników obrazkowych, książeczek, środków multimedialnych;
- 8) współpracuje z rówieśnikami w trakcie nauki.

Edukacja matematyczna

Orientacja w przestrzeni

- utrwalanie umiejętności określania swojego usytuowania w przestrzeni;
- określanie położenia przedmiotów względem obserwatora oraz względem innych obiektów;
- doskonalenie umiejętności wyznaczania kierunków na kartce papieru i w przestrzeni: na lewo – na prawo, do przodu – do tyłu, na dół – do góry;
- zapoznavanie z kierunkami pośrednimi, itp. w górnym prawym rogu, z lewej strony w dolnym rogu itp.;
- ocenianie odległości między obiektami; mierzenie linijką niewielkich odległości;
- używanie ze zrozumieniem zwrotów: za, pod, nad, od, do wewnątrz, na zewnątrz, obok, w, zza itp.

Zbiory

- kształcenie umiejętności grupowania przedmiotów według jednej, dwóch lub kilku cech;
- tworzenie zbiorów przedmiotów zgodnie z podanym warunkiem; ustalanie warunku spełnianego przez elementy wskazanego zbioru;
- tworzenie zbiorów liczb, itp. zbiór liczb jednocyfrowych, zbiór liczb dwucyfrowych, zbiór liczb parzystych (w aktualnie realizowanym zakresie liczbowym);
- stosowanie schematów Venna do obrazowania treści zadań tekstowych.

Cechy wielkościowe

- porównywanie dwóch, trzech przedmiotów według wybranej cechy: grubość, długość, szerokość, wysokość, ciężar, prędkość itp.;
- porządkowanie przedmiotów według wielkości od najmniejszego do największego i na odwrót;
- porównywanie wielkości liczb i porządkowanie ich w ciągach rosnących lub malejących.

Liczba naturalna

1. Liczby w zakresie do 100:
 - poznawanie kolejnych liczb dwucyfrowych; zapisywanie liczb cyframi;
 - porównywanie liczb i porządkowanie ich w ustalonej kolejności rosnącej bądź malejącej;
 - utrwalanie rozumienia przez dzieci dziesiętkowego systemu zapisywania liczb; wskazywanie w liczbie cyfry dziesiątek i cyfry jedności;
2. Działania na liczbach w zakresie do 100:
 - dodawanie i odejmowanie liczby jednocyfrowej do (od) liczby dwucyfrowej bez przekroczenia progu dziesiętkowego, np. $20 + 4$, $42 + 5$, $68 + 2$; oraz $23 - 3$, $54 - 3$, $60 - 5$;
 - dodawanie i odejmowanie liczby jednocyfrowej do (od) dwucyfrowej z przekroczeniem progu dziesiętkowego, np. $26 + 8$, $81 - 9$;
 - dodawanie i odejmowanie liczb dwucyfrowych bez przekroczenia progu dziesiętkowego, np. $20 + 30$, $21 + 30$, $21 + 35$; oraz $60 - 20$, $42 - 30$, $95 - 43$;
 - dodawanie i odejmowanie liczb dwucyfrowych z przekroczeniem progu dziesiętkowego, np. $26 + 38$, $42 - 15$;
 - mnożenie i dzielenie liczb w zakresie tabliczki mnożenia;
 - podkreślanie związku dodawania z odejmowaniem oraz mnożenia z dzieleniem; rozwiązywanie równań z niewiadomą w postaci okienka; ilustrowanie ich na grafach;
 - łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość);
 - rozwiązywanie zadań tekstowych na dodawanie, odejmowanie, mnożenie, dzielenie oraz na porównywanie różnicowe;
3. Rozszerzenie zakresu liczbowego do 1000:
 - zapisywanie liczb trzycyfrowych cyframi;
 - wskazywanie w liczbie trzycyfrowej cyfr: jedności, dziesiątek, setek;
 - porównywanie liczb; porządkowanie ich w ustalone ciągi liczbowe: rosnące, malejące;
 - wykonywanie czterech działań arytmetycznych na liczbach trzycyfrowych bez przekraczania progów dziesiętkowych.

Pomiar

1. Czasu kalendarzowego:
 - biegle posługiwanie się nazwami dni tygodnia; wymienianie ich we właściwej kolejności;
 - nazwy kolejnych miesięcy; rozumienie pojęć: miesiąc, kwartał, pół roku, rok, pora roku;

- pisanie dat; umiejętność posługiwania się kalendarzem; wyszukiwanie w kalendarzu wskazanych dni, świąt, rocznic;
- wykonywanie łatwych obliczeń upływu czasu kalendarzowego;
- 2. Czasu zegarowego:
 - odczytywanie wskazań zegara; określanie czasu w systemie 12- i 24-godzinnym;
 - wprowadzenie pojęć: doba, godzina, minuta;
 - wykonywanie łatwych obliczeń upływu czasu odmierzanego zegarem;
- 3. Długości:
 - mierzenie długości, szerokości, wysokości różnych przedmiotów przy pomocy linijki, metra krawieckiego, stolarskiego;
 - stosowanie jednostek miary długości: metr, centymetr, milimetr;
 - używanie pojęcia „kilometr” w sytuacjach życiowych pojawiających się w zadaniach matematycznych;
- 4. Masy:
 - ważenie przedmiotów; pojęcie dekagrama;
 - wykonywanie obliczeń, w których występują jednostki masy: kilogram, dekagram;
- 5. Temperatury:
 - odczytywanie wskazań termometru.

Figury geometryczne

- utrwalanie pojęć: figura geometryczna, wielokąt, trójkąt, prostokąt, kwadrat;
- dostrzeganie jednych figur w drugich;
- budowanie jednych figur z drugich;
- obliczanie obwodu dowolnej figury geometrycznej;
- obliczanie obwodu prostokąta;
- obliczanie obwodu kwadratu.

Uwagi o realizacji programu edukacji matematycznej

Edukację matematyczną w klasie trzeciej należy rozpocząć od powtórzenia i sprawdzenia umiejętności wyćwiczonych w klasie drugiej (dodawanie i odejmowanie w zakresie 20; mnożenie i dzielenie w zakresie 30). Powtarzanie i utrwalanie dodawania i odejmowania w zakresie 20 ze szczególnym zwróceniem uwagi na przekroczenie progu dziesiątkowego zaleca się stosować w ciągu całego roku szkolnego. Osiągnięcie biegłości w wykonywaniu tych działań jest niezbędne do opanowania przez dzieci rachunku pamięciowego w zakresie do 100, którego ćwiczenie przypada na klasę trzecią.

Powtarzamy też znajomość tabliczki mnożenia w zakresie do 30. W klasie trzeciej uczniowie powinni opanować już całą tabliczkę mnożenia w zakresie do 100. Doświadczenia w mnożeniu i dzieleniu zdobyte w klasie drugiej znacznie ułatwią dzieciom przyswojenie pozostałych iloczynów i ilorazów.

Poza tym przy każdej nadarzającej się okazji powtarzamy i utrwalamy umiejętności z zakresu orientacji w przestrzeni, zbiorów oraz cech wielkościowych.

W centrum uwagi w klasie trzeciej są cztery działania arytmetyczne wykonywane pamięciowo na liczbach w zakresie do 100. Rozpoczynamy od dodawania

i odejmowania liczby jednocyfrowej do (od) dwucyfrowej bez przekroczenia progu dziesiątkowego, a następnie z przekroczeniem progu dziesiątkowego. Po opanowaniu przez dzieci tej umiejętności przechodzimy do ćwiczeń w dodawaniu i odejmowaniu liczb dwucyfrowych bez przekraczania progu dziesiątkowego i z przekraczaniem go. Następnie organizujemy ćwiczenia w pamięciowym opanowaniu tabliczki mnożenia. Nabywanie wyżej wymienionych umiejętności jest ściśle powiązane z dokonywaniem obliczeń pieniężnych oraz rozwiązywaniem zadań tekstowych, w tym również na porównywanie różnicowe.

Pod koniec klasy trzeciej zapoznajemy uczniów z liczbami trzycyfrowymi w zakresie do 1000. Podobnie jak w klasach poprzednich, liczby te wprowadzamy na konkretnych przykładach, ale odwołujemy się też do wyobraźni dziecka. Zrozumienie zapisu liczby trzycyfrowej powinno wyrażać się w umiejętności przedstawiania liczby w postaci sumy pełnych setek, dziesiątek i jednostki, np. $347 = 300 + 40 + 7$ i w umiejętności wskazywania w liczbie cyfry setek, dziesiątek, jednostki. Na liczbach trzycyfrowych wykonujemy łatwe przypadki dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia.

Pojęcie czasu odmierzanego kalendarzem wzbogacamy o pojęcia: kwartał, pół roku, rok, pora roku. Ćwiczymy umiejętność posługiwania się kalendarzem, wyszukiwania w nim wskazanych dni, dat, świąt, rocznic. Ćwiczymy umiejętność obliczania upływu czasu odmierzanego pełną liczbą dni, miesięcy.

Doskonalimy umiejętność odczytywania wskazań zegara w systemie 12-godzinny i 24-godzinny. Operujemy pojęciami: doba, godzina, minuta. Uczymy rozwiązywania zadań na obliczenia upływu czasu odmierzanego zegarem.

Mierzenie długości odcinków, ważenie, mierzenie pojemności opieramy na licznych ćwiczeniach praktycznych wykonywanych przez uczniów w powiązaniu z wychowaniem technicznym, z zajęciami w terenie. Umieszczamy też w klasie termometr, aby uczniowie nauczyli się odczytywać z niego wskazywaną temperaturę powietrza.

Utrwalamy poznane pojęcia geometryczne: figura geometryczna, wielokąt, trójkąt, prostokąt, kwadrat. Jako nowy temat wprowadzamy pojęcie obwodu figury geometrycznej i ćwiczymy umiejętność obliczania obwodu trójkąta, prostokąta i kwadratu.

W wyniku edukacji matematycznej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja matematyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1, dziesiątkami od danej liczby w zakresie 100 i setkami od danej liczby w zakresie 1000;
- 2) zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000;
- 3) porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków $<$, $>$, $=$);
- 4) dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 (bez algorytmów działań pisemnych); sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania;
- 5) podaje z pamięci iloczyny w zakresie tabliczki mnożenia; sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia;

- 6) rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę);
- 7) rozwiązuje zadania tekstowe wymagające wykonania jednego działania (w tym zadania na porównywanie różnicowe, ale bez porównywania ilorazowego);
- 8) wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych wymagających takich umiejętności;
- 9) mierzy i zapisuje wynik pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów oraz odległości; posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr; wykonuje łatwe obliczenia dotyczące tych miar (bez zamiany jednostek i wyrażeń dwumianowanych w obliczeniach formalnych); używa pojęcia kilometr w sytuacjach życiowych, np. jechaliśmy autobusem 27 kilometrów (bez zamiany na metry);
- 10) waży przedmioty, używając określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram; wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar (bez zamiany jednostek i bez wyrażeń dwumianowanych w obliczeniach formalnych);
- 11) odmierza płyny różnymi miarkami; używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;
- 12) odczytuje temperaturę (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera);
- 13) odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII;
- 14) podaje i zapisuje daty; zna kolejność dni tygodnia i miesięcy; porządkuje chronologicznie daty; wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych;
- 15) odczytuje wskazania zegarów: w systemach: 12- i 24-godzinnych, wyświetlających cyfry i ze wskazówkami; posługuje się pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta; wykonuje proste obliczenia zegarowe (pełne godziny);
- 16) rozpoznaje i nazywa koła, kwadraty, prostokąty i trójkąty (również nietypowe, położone w różny sposób oraz w sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie); rysuje odcinki o podanej długości; oblicza obwody trójkątów, kwadratów i prostokątów (w centymetrach);
- 17) rysuje drugą połowę figury symetrycznej; rysuje figury w powiększeniu i pomniejszeniu; kontynuuje regularność w prostych motywach (np. szlaczki, rozety).

Edukacja przyrodnicza

Jesień

1. Zjawiska atmosferyczne:
 - temperatura – obserwacja skutków ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi – związek z cyklem dobowym i rocznym (pozornej wędrówki Słońca po niebie): chłodniej, dni coraz krótsze, noce dłuższe; odczytywanie temperatury z termometru;
 - wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru (cisza, wietrzyk, wiatr, wichura, huragan); szkody wyrządzane przez silny wiatr (łamanie drzew, zrywanie dachów); pożyteczna „praca” wiatru: rozsiewanie nasion, przemieszczanie chmur, osuszanie mokrej ziemi; poruszanie żaglówek, balonów itp.);
 - opady – częściej padają deszcze; występują: mgły, mżawki, jesienne szarugi, nocne przymrozki.
2. W klasowym kąci przyrody:
 - opiekowanie się hodowanymi roślinami i zwierzętami; zbieranie nowych okazów przyrody ożywionej;

- kolekcjonowanie różnego rodzaju skał (wapień, marmur, granit, piaskowiec) i poznawanie ich praktycznego zastosowania; poznawanie surowców mineralnych (sól kamienna, węgiel kamienny, ruda żelaza) charakterystycznych dla zamieszkiwanego regionu; nazywanie ich i określanie właściwości;
 - doświadczenia związane ze zmianami stanu skupienia wody; filtrowanie wody;
 - prowadzenie kalendarza pogody.
3. W ogrodzie:
- zbieranie warzyw; wyróżnianie ich części jadalnych; wartości odżywcze warzyw; surówki; różne sposoby przechowywania warzyw (suszenie, kiszenie, zamrażanie, przesypywanie piaskiem), przetwory (soki, sałatki, przeciery);
 - budowa rośliny: korzeń, liście, łodyga, kwiat, owoce;
 - poznawanie chwastów (oset, pokrzywa, skrzyp, perz); uzasadnianie, dlaczego należy je usuwać;
 - rozpoznawanie ozdobnych roślin kwiatowych: aster, chryzantema, nasturcja, nagietek, malwa, mieczyk, pelargonja i inne rośliny dostępne obserwacji; zabezpieczanie roślin wieloletnich przed zimą (np. róż);
 - szkodniki roślin: mszyce, pędraki, ślimaki;
 - zwierzęta pożyteczne: ptaki, biedronki, żaby, jeże.
4. W sadzie:
- rozpoznawanie i nazywanie drzew owocowych (jabłoni, grusza, śliwa, brzoskwinia) i krzewów owocowych (agrest, malina, porzeczka);
 - sposoby zbierania i przechowywania owoców; higiena spożywania owoców; wartości odżywcze; sałatki owocowe; przetwory (kompoty, dżemy, soki); rola witamin w rozwoju organizmu;
 - zabezpieczanie drzew przed zimą.
5. W lesie:
- trzy warstwy roślinności w lesie: runo (mchy, paprocie, borówki, jagody, grzyby), podszyt (krzewy i młode drzewa), drzewa wysokie;
 - zbieranie grzybów;
 - rozpoznawanie po liściach i owocach wybranych drzew liściastych (jarzębina, kasztanowiec, dąb, klon, brzoza, wierzba) oraz drzew iglastych (sosna, świerk, jodła, modrzew);
 - ptaki leśne: dzięcioł, kukułka; odlot ptaków na zimę;
 - zwierzęta roślinożerne, np. zając, ślimak, wiewiórka; sarna; zwierzęta mięsożerne, np. jeź, kuna, wilk; łańcuch pokarmowy w przyrodzie;
 - znaczenie lasu dla ludzi i zwierząt; kultura zachowania się w lesie; ochrona lasów.
6. Na polu:
- zbieranie plonów: zbóż, ziemniaków, buraków cukrowych;
 - jesienna orka i siew zbóż ozimych;
 - rodzaje zbóż: żyto, pszenica, jęczmień, owies; rozpoznawanie ich po kłosach i ziarnach; znaczenie dla człowieka (mąka, kasza, płatki owsiane) i zwierząt hodowlanych (pasza); historia chleba; zboża innych kontynentów (np. ryż, proso); przygotowanie musli;
 - rośliny oleiste: słonecznik, rzepak, mak, dynia, soja;

- rośliny okopowe: ziemniak, burak (ćwikłowy, cukrowy, pastewny), marchew, rzepa;
- jesienna orka i siew zbóż ozimych; nazwy maszyn i narzędzi rolniczych

Zima

1. Zjawiska atmosferyczne:
 - temperatura – obserwacja skutków ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi – związek z cyklem dobowym i rocznym (pozornej wędrówki Słońca po niebie): słońce świeci coraz krócej, wcześniej zapada zmrok; dostarcza coraz mniej ciepła; noce długie – dni krótkie; niska temperatura, mróz (lekki, siarczasty);
 - wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru (cisza, wietrzyk, wichura); mroźny wiatr;
 - opady – śnieg, śnieg z deszczem, grad i związane z nimi zjawiska: szadź, gołoledź, ślizgawica, zamieć, odwilż, zamarzanie wody, sople lodu.
2. W klasowym kąci przyrody:
 - systematyczna opieka nad uprawami i hodowlami;
 - hodowanie w skrzynkach pietruszki, rzeżuchy, szczypiorku; poznawanie warunków koniecznych do życia roślin (światło, woda, powietrze, tlen);
 - doświadczenia z zamarzaniem wody w butelce (woda, zamarzając, powiększa swoją objętość).
3. W parku/w lesie:
 - rozpoznawanie drzew iglastych (sosna, świerk, jodła, modrzew);
 - przyroda odpoczywa; znaczenie pokrywy śnieżnej dla roślin i zwierząt; zmiany w wyglądzie zwierząt (gęstnienie sierści, zmiana koloru sierści);
 - konieczność dokarmiania zwierząt (sarny, jelenie, dziki, zające) – paśniki; poznawanie zwierząt chronionych;
 - systematyczne dokarmianie ptaków owocami zebranymi jesienią; rozpoznawanie ptaków gromadzących się w miejscu dokarmiania (sikorka, wróbel, kruk, sroka, wrona, gil).
4. W gospodarstwie domowym:
 - ssaki:
 - a) kot, pies; budowa, sposób odżywiania; rasy psów i kotów; znaczenie wymienionych zwierząt dla człowieka;
 - b) krowa, owca, koza, koń, świnia, królik; nazwa i wygląd zwierząt dorosłych i młodych; sposób poruszania się i odżywiania; rozpoznawanie głosów wydawanych przez te zwierzęta;
 - ptaki:

ptactwo domowe: kura, gęś, kaczka, indyk; sposób odżywiania; znaczenie dla człowieka; wartość odżywcza jajek.
5. W ogrodzie zoologicznym:
 - poznawanie wybranych zwierząt egzotycznych, np. słoń, żyrafa, lew, hipopotam, kangur itp.; nazwa, charakterystyczny wygląd, sposób poruszania się i odżywiania, cechy ich prawdziwego środowiska.
6. W palmiarni:
 - poznawanie wybranych roślin egzotycznych – nabywanie wiedzy o ich naturalnym środowisku; rozpoznawanie i nazywanie wybranych owoców egzotycznych.

Wiosna

1. Zjawiska atmosferyczne:

- temperatura – słońce świeci dłużej i wędruje wyżej po niebie; robi się coraz cieplej; dzień wydłuża się; skutki tego: topnieje śnieg i lód na zbiornikach wody; robi się błoto, na rzekach spiętrza się kra lodowa; wiosenne wylewy rzek;
- wiatr – obserwowanie kierunku i siły wiatru; wiatr ciepły, osuszający podmokłe tereny;
- opady – deszcz, deszcz ze śniegiem; zmienność i kapryśność pogody; błoto; parowanie wody; krążenie wody w przyrodzie; rodzaje wód: stojące i płynące; wykorzystywanie wody przez człowieka.

2. W klasowym kąciku przyrody:

- obserwowanie rozwoju liści i kwiatów na gałązkach roślin hodowanych w naczyniu z wodą (brzoza, forsycja);
- wysiewanie nasion do skrzynek; pielęgnowanie i obserwowanie ich kiełkowania i wzrostu; założenie hodowli fasoli i obserwowanie jej rozwoju od nasiona do nasiona;
- hodowanie roślin cebulowych (cebula, tulipan, hiacynt itp.);
- badanie własności gliny i piasku;
- doświadczenia na zrozumienie trzech stanów skupienia wody oraz zachowania się niektórych przedmiotów i substancji w wodzie (np. tonięcie – pływanie po powierzchni; rozpuszczanie się soli, cukru, ale nie piasku).

3. W ogrodzie:

- rozpoznawanie warzyw i ich nasion (marchew, ogórek, dynia, burak, fasola itp.);
- przygotowanie zagonków do siewu warzyw; rozróżnianie i nazywanie narzędzi ogrodniczych;
- rozróżnianie chwastów np.: oset, pokrzywa, perz, skrzyp, komosa, rdest, tasznik, gwiazdnica;
- rozpoznawanie i nazywanie roślin kwitnących wiosną (krokus, bratek, żonkil, narcyz, tulipan, szafirek, hiacynt itp.); poznawanie roślin chronionych;
- obserwowanie wyglądu i zachowania takich zwierząt, jak: mrówka, dżdżownica, pszczoła, osa, trzmiel, motyl;
- nazywanie krzewów ozdobnych (bez, forsycja, jaśmin i itp.).

4. W sadzie:

- prace pielęgnacyjne w sadzie: bielenie i przycinanie drzew;
- obserwowanie pąków i kwiatów drzew i krzewów owocowych; porównywanie kwiatów jabłoni, śliw, grusz, brzoskwini;
- budowa kwiatu: kielich, płatki korony, słupek i pręciki; powstawanie owoców, rola owadów w zapylaniu kwiatów;
- rozpoznawanie i nazywanie ptaków ogrodowych (szpak, kos); określanie ich znaczenia w walce ze szkodnikami; zakładanie budek lęgowych; ochrona ptasich gniazd.

5. W parku/w lesie:

- pierwsze wiosenne rośliny kwiatowe (przebiśnieg, zawilec, fiołek, konwalia); poznanie roślin chronionych;

- budzenie się drzew i krzewów do życia (bazie wierzbowe, kwitnąca leszczyna, kwiaty forsycji itp.);
 - powrót ptaków, zakładanie gniazd, opieka nad pisklętami;
 - ruch w mrowisku;
 - znaczenie lasu dla ludzi i zwierząt; dbanie o czystość lasów; zasady zachowania w lesie.
6. Na łące:
- rozpoznawanie ziół leczniczych: mięta, rumianek, dziurawiec, babka itp.;
 - zwierzęta spotykane na łące: zając, mysz, liczne owady, niektóre ptaki;
 - łąka jako miejsce pożywienia dla roślinożernych zwierząt hodowlanych: krowy, kozy, owcy, konia.
7. Na polu:
- prace polowe: orka, siew zbóż, sadzenie ziemniaków;
 - przylot skowronków.
8. W zbiorniku wodnym:
- warunki życia w wodzie – temperatura, dostęp światła, zawartość tlenu;
 - rośliny ziemnowodne (trzcina, pałka, sit), pływające (rzęsa, grzybień biały, grązel żółty) i podwodne (moczarka, rogatek);
 - zwierzęta wodne: ryby; przystosowanie do życia w wodzie; rozpoznawanie i nazywanie kilku ryb słodkowodnych (np. karp, sum, płoć, szczupak, leszcz, okoń, itp.);
 - zwierzęta wodno-ładowe: żaba i jej rozwój od kijanki do żaby; bobry – budowanie żeremi; ptaki: dzikie kaczki, łabędzie; owady: nartnik, ważki, jętki.

Uwagi o realizacji programu edukacji przyrodniczej

W klasie trzeciej utrwalamy wiedzę uczniów nabytą w ciągu dwóch poprzednich lat edukacji. Wprowadzamy nowe zagadnienia przyrodnicze.

W klasowym kącie przyrody uczniowie zakładają kolejne hodowle, np. rybki w akwarium; gromadzą nowe okazy skał i minerałów, występujące w najbliższej okolicy.

Wykonują proste doświadczenia pozwalające im zrozumieć trzy stany skupienia wody. Poznają też cykl krążenia wody w przyrodzie i sposób powstawania różnych rodzajów opadów. Określają znaczenie wody dla ludzi, roślin i zwierząt; dostrzegają potrzebę oszczędzania wody. Rozszerzają zakres poznawanych roślin i zwierząt żyjących w naszym środowisku oraz w innych środowiskach (rośliny i zwierzęta egzotyczne). Potrafią wyróżnić i nazwać warstwy lasu: runo – poszycie – drzewa wysokie oraz wymienić po kilka charakterystycznych roślin dla każdej warstwy. Praktycznie poznają różne rodzaje zbóż, roślin oleistych i okopowych i potrafią określić ich znaczenie w żywieniu ludzi i zwierząt. Coraz dokładniej poznają życie w zbiornikach wodnych – nazwy roślin i zwierząt żyjących w tym środowisku; poznają rozwój żaby od kijanki do postaci dorosłej.

W trzecim roku edukacji, tak jak i w poprzednich, obserwacje i doświadczenia wspomagane komentarzem nauczyciela, oglądaniem okazów, albumów i filmów

przyrodniczych są najważniejszymi metodami zapoznawania dzieci z przebogatą różnorodnością przyrody.

Poznanie przyrody w ten sposób dostarcza dziecku wiedzy o niej, jak również wielu radosnych i estetycznych przeżyć.

W wyniku edukacji przyrodniczej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja przyrodnicza. Uczeń kończący klasę III:

- 1) obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem;
- 2) opisuje życie w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, łące i zbiornikach wodnych;
- 3) nazywa charakterystyczne elementy typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego;
- 4) wymienia zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta egzotyczne;
- 5) wyjaśnia zależności funkcjonowania przyrody od pór roku;
- 6) podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek (wypalanie łąk, zaśmiecanie lasów, nadmierny hałas, kłusownictwo);
- 7) zna wpływ przyrody nieożywionej na życie ludzi, zwierząt i roślin:
 - a) wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi,
 - b) znaczenie powietrza i wody dla życia,
 - c) znaczenie wybranych skał i minerałów dla człowieka (np. węgla i gliny);
- 8) nazywa części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi (np. serce, płuca, żołądek);
- 9) zna podstawowe zasady racjonalnego odżywiania się; rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosuje się do zaleceń stomatologa i lekarza;
- 10) dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych (w miarę swoich możliwości); orientuje się w zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt, a także w zagrożeniach typu burza, huragan, śnieżnica, lawina, powódź, itp.; wie, jak trzeba zachować się w takich sytuacjach.

Edukacja społeczna

Budowanie pozytywnego obrazu siebie

1. Dostrzeganie swej indywidualności w sferze:
 - fizycznej – nazywanie części ciała, narządów wewnętrznych i określanie ich funkcji; odkrywanie możliwości poszczególnych części swojego ciała (itp. szybko biegam, moje ręce są silne);
 - zmysłowej – określanie roli poszczególnych zmysłów w poznawaniu świata: oko – kolory; ucho – dźwięki, nos – zapachy, ręka – dotyk; porównywanie sprawności swoich zmysłów ze sprawnością zmysłów kolegów; ćwiczenie doskonałości zmysłów;

- emocjonalnej – rozpoznawanie i nazywanie różnych emocji; wyrażanie własnych stanów emocjonalnych w formach werbalnych i niewerbalnych; nabywanie umiejętności hamowania emocji negatywnych, zachowań agresywnych; podejmowanie próby negocjowania w sytuacjach konfliktowych;
 - intelektualnej – nabywanie umiejętności śledzenia swoich myśli; przełamywania stereotypów myślenia; wymyślania nowych rzeczy.
2. Poczucie własnej wartości:
- dostrzeganie przez dziecko, w czym jest dobre, w czym najlepsze; dostrzeganie sytuacji, w których jest ważne i potrzebne; okazywanie dumy z siebie i swoich czynów, ale nie zarozumiałości.
3. Dbanie o zdrowie i schludny wygląd:
- odżywianie: rozumienie wyrażenia „zdrowa żywność”; ćwiczenie umiejętności estetycznego przygotowania miejsca do spożywania pokarmów (nakrywanie stołu); umiejętność kulturalnego zachowywania się podczas posiłków;
 - higiena osobista: rozumienie znaczenia zabiegów higienicznych dla zdrowia; świadome stosowanie zasad higieny osobistej i zwracanie uwagi na czystość osobistą i schludny wygląd; dbanie o porządek wokół siebie;
 - bezpieczeństwo: bezwzględne przestrzeganie zasad bezpieczeństwa obowiązujących w klasie i w szkole; przestrzeganie zakazu prowokowania sytuacji zagrażających bezpieczeństwu; sukcesywne poznawanie zasad ruchu drogowego dla pieszych i przestrzeganie ich; zachowanie ostrożności w kontaktach z obcymi osobami; zdawanie sobie sprawy z niebezpieczeństw wynikających z zabawy zapalnikami; obsługiwanie urządzeń technicznych tylko w obecności dorosłych; informowanie dorosłych o zauważonym niebezpieczeństwie; zapamiętanie numerów telefonów: 997 – policja, 998 – straż pożarna, 999 – pogotowie ratunkowe;
 - odpoczynek: rozumienie znaczenia ruchu w rozwoju swojego organizmu; uprawianie wybranych sportów letnich i zimowych, np. jazda na sankach, łyżwach, deskorolce, rowerze, gra w piłkę; rozumienie potrzeby odpowiedniej ilości snu; realizowanie swoich zainteresowań i pasji; zachowanie odpowiedniej postawy podczas oglądania programów telewizyjnych.

Poznawanie zasad życia w rodzinie

1. Identyfikowanie się z rodziną i jej tradycjami:
 - próba wykonania drzewa genealogicznego swojej rodziny; poznawanie jej historii; określanie przydatności zawodów wykonywanych przez członków rodziny; poznawanie rodzinnych tradycji; chętnie uczestniczenie w uroczystościach rodzinnych;
 - kontynuowanie rodzinnych zainteresowań.
2. Tworzenie życzliwych więzi rodzinnych:
 - okazywanie przywiązania do rodziny, szacunku do rodziców i dziadków; wczuwanie się w ich stany emocjonalne; interesowanie się ich radościami, troskami i kłopotami;
 - opiekowanie się młodszym rodzeństwem, chorymi i starszymi członkami rodziny; zgodne użytkowanie wspólnych zabawek i innych przedmiotów;
 - umiejętne godzenie własnych potrzeb z potrzebami pozostałych członków rodziny;

- respektowanie zasad i umów obowiązujących w rodzinie;
 - rozmawianie z domownikami o problemach swoich i problemach innych domowników; umiejętność podejmowania decyzji korzystnych dla wszystkich członków rodziny.
3. Podejmowanie i wypełnianie obowiązków domowych:
- wywiązywanie się ze stałych obowiązków domowych bez przypominania o ich wykonaniu;
 - utrzymywanie w porządku swojego pokoju i swoich rzeczy; wspólne troszczenie się o estetykę mieszkania i otoczenia;
 - umiejętne gospodarowanie czasem tak, by było w nim miejsce na zabawę, pracę i odpoczynek.

Poznanie reguł współżycia i współdziałania w społeczności szkolnej

1. Poznanie zasad bycia uczniem:
- systematyczne poznanie praw i obowiązków ucznia; pomaganie nauczycielce w przygotowaniu pomocy dydaktycznych; sumienne pełnienie dyżurów w klasie; poszanowanie podręczników, przyborów szkolnych, sumienne wykonywanie powierzonych zadań edukacyjnych i organizacyjnych; odpowiednie zachowywanie się w klasie, w szatni, szkolnej świetlicy, bibliotece itp.
 - rozbudzanie ciekawości poznawczej i cierpliwości w dochodzeniu do wiedzy;
 - traktowanie nauki szkolnej nie tylko jako obowiązku, ale także jako przyjemności;
 - poznanie, jak uczą się koledzy w innych krajach, w szczególności w kraju nauczanego języka;
 - nabywanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji;
 - uczenie się właściwej reakcji emocjonalnej na sukces lub porażkę.
2. Poznanie zasad bycia dobrym kolegą:
- utrzymywanie serdecznych stosunków z kolegami w klasie; okazywanie sobie życzliwości; zaprzyjaźnianie się;
 - stosowanie zwrotów grzecznościowych (przepraszam, proszę, dziękuję) w kontaktach z kolegami;
 - sprawianie radości kolegom, składanie im życzeń imieninowych, wykonanych osobiście upominków;
 - opiekowanie się kolegami potrzebującymi pomocy; pamiętanie o chorym koleźce;
 - unikanie krzyku, kłótni, i innych zachowań agresywnych w kontaktach z kolegami;
 - poszanowanie cudzej własności i wytworów pracy kolegów.

Poznanie społeczności lokalnej i narodowej

1. Poznanie swej miejscowości i regionu:
- znajomość nazwy swojego miasta (wsi), nazwy swojej ulicy, nazw ulic, na których mieszkają koledzy bądź ktoś z rodziny;
 - poznanie historii swojego miasta i regionu i związanych z nią legend, ważniejszych rocznic;
 - wskazywanie ciekawych obiektów, zabytków, rezerwatów przyrody, skansenów znajdujących się w najbliższej okolicy i podejmowanie próby opowiadania o nich;

- znajomość zawodów wykonywanych najczęściej przez mieszkańców swojego regionu;
 - poznawanie ciekawych i ważnych dla regionu ludzi;
 - rozumienie ważności sąsiedzkich kontaktów;
 - dbanie o estetykę otoczenia; podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska; poznawanie roślin i zwierząt chronionych.
2. Nabywanie wiedzy o kraju ojczystym:
- znajomość nazwy swojego kraju i jego stolicy; rozumienie znaczenia barw narodowych i godła państwowego; śpiewanie hymnu narodowego – zachowanie właściwej postawy podczas słuchania i śpiewania hymnu;
 - wskazywanie na mapie Europy swojego kraju, jego stolicy, większych miast i rzek;
 - nazywanie charakterystycznych elementów typowych krajobrazów Polski (nadmorskiego, nizinnego, górskiego);
 - poznawanie krajobrazów i ojczystego folkloru poprzez rozmowy z rodzicami, dziadkami, wycieczki, oglądanie filmów, albumów i zdjęć;
 - zaznajamianie się z roślinami i zwierzętami typowymi dla wybranych regionów Polski;
 - rozumienie doniosłości świąt państwowych (ogłoszenie Konstytucji 3 Maja, odzyskanie niepodległości 11 listopada);
 - poznawanie sławnych Polaków;
 - branie udziału w akcjach pomagania ludziom w nieszczęściu (np. skutki powodzi, huraganów).
3. Nabywanie wiedzy o naszej planecie Ziemi:
- rozumienie, że Ziemia jest jedną z planet krążących wokół Słońca; interesowanie się wyprawami w kosmos; poznawanie historii świata, np. epoka dinozaurów, ludzie pierwotni, piramidy, aż do lotów kosmicznych;
 - dostrzeganie wspólnych cech ludzi żyjących na naszej planecie: mają te same części ciała, odczuwają takie same potrzeby, przeżywają takie same uczucia; w wielu losowych sytuacjach reagują tak samo; w podobny sposób wykonują swoje ulubione zajęcia;
 - dostrzeganie cech różniących ludzi; tolerowanie ludzi mimo różnic; reagowanie na krzywdę drugiego człowieka;
 - uświadamianie zagrożeń ze strony człowieka dla świata przyrody; rozumienie konieczności ochrony środowiska naturalnego; oszczędzanie wody, elektryczności; zbieranie surowców wtórnych; segregowanie śmieci; czynny udział w akcji „Sprzątanie Ziemi” i w obchodach „Święta Ziemi”.
 - poznawanie produktów niszczących warstwę ozonową; staranie, aby ich nie nadużywać.

Uwagi o realizacji programu edukacji społecznej

W klasie trzeciej kontynuujemy proces budowania przez dziecko pozytywnego obrazu siebie i poczucia własnej wartości. Dziecko wyróżnia części swojego ciała, stara się utrzymać je w zdrowiu i dobrej kondycji; nazywa ważniejsze narządy wewnętrzne i określa ich funkcje; coraz bardziej świadomie posługuje się zmysłami w poznawaniu świata i respektuje zasadę „najpierw pomyśl, później działaj”, przekonuje się o własnej wartości. Przestrzega podstawowych zasad higieny osobistej (mycie rąk, zębów, całego ciała, właściwe korzystanie z toalety, zachowanie się podczas kaszlu, kataru). Rozumie potrzebę urozmaiconego odżywiania się; zachowuje kulturę spożywania posiłków. Przestrzega zasad bezpieczeństwa w czasie zabaw, w poruszaniu się po drogach; zna numery telefonów pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji; potrafi zawiadomić dorosłych o wypadku bądź innym nieszczęściu. Zna sposoby biernego i czynnego odpoczynku.

Identyfikuje się z rodziną i jej tradycjami; lubi słuchać opowiadania o przeszłości i tradycjach panujących w rodzinie. Okazuje miłość i szacunek członkom rodziny, sprawia im radość dobrym zachowaniem i wynikami w nauce. Troszczy się o młodsze rodzeństwo. Wspólnie dba o estetykę domu i otoczenia.

Systematycznie poznaje swoje prawa i obowiązki ucznia. Odczuwa przyjemność z nauki, aby zaspokoić swoją ciekawość poznawczą, korzysta z książek i internetu. Wywiązuje się solidnie z powierzonych przez nauczyciela obowiązków. Potrafi właściwie reagować na sukces i porażkę. W relacjach z kolegami jest życzliwe, uczynne, chętne do pomocy.

Interesuje się historią swojej miejscowości, poznaje tradycje związane ze swoim regionem. Wymieni nazwy zawodów ludzi z najbliższej okolicy. Wskaże ciekawe miejsca i obiekty warte zobaczenia. Utwierdza swoją świadomość narodową: moja Ojczyzna to Polska, mówię po polsku, jestem Polakiem. Zna sylwetki i zasługi kilku sławnych Polaków. Interesuje się podróżami w kosmos. Zachowuje się coraz bardziej odpowiedzialnie w stosunku do środowiska naturalnego.

W wyniku edukacji społecznej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja społeczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwy i prawdomówny; nie krzywdzi słabszych i pomaga potrzebującym;
- 2) identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; rozumie co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny i wie, że trzeba do niej dostosować swe oczekiwania;
- 3) wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (formy grzecznościowe); rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku;

- 4) jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej itp.; wie, że ludzie mają równe prawa bez względu na narodowość, kolor skóry, płeć;
- 5) zna prawa ucznia i jego obowiązki (w tym zasady bycia dobrym kolegą), respektuje je; uczestniczy w szkolnych wydarzeniach;
- 6) zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje; wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność;
- 7) zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata;
- 8) wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka; wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi; czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz;
- 9) zna zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie; zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112.

Edukacja plastyczna

Percepcja sztuki – odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie informacji

- kształt: dostrzeganie kształtów takich, jak w klasach poprzednich, ale w bardziej złożonych formach (w obrębie kształtów złożonych z 2–3 figur); podobieństwa i różnice kształtów;
- faktura: dostrzeganie możliwości wyrazowych różnych faktur;
- wielkość: dopasowywanie wielkości do potrzeb tworzonego dzieła, itp. ten element jest za długi, należy go skrócić; ocenianie rozmiarów i funkcji przedmiotów; wyróżnianie i ocenianie wielkości i proporcji części składowych;
- usytuowanie w przestrzeni: jak w klasach poprzednich, ale w odniesieniu do większej ilości części składowych; określanie wyglądu i zmienności położenia ciała ludzkiego podczas wykonywania pracy;
- oddalenie: dalej niż pierwszy, ale bliżej niż trzeci element; oddalenie a wielkość i proporcja;
- barwa: określanie możliwości wyrazowej barw; dostrzeganie różnic walorowych w zakresie jednej barwy, np. czerwonej; barwy podstawowe i pochodne, np. niebieska + czerwona = fioletowa; niebieska + żółta = zielona, czerwona + żółta = pomarańczowa;
- rytm: różnorodność i złożoność układów rytmicznych;
- dostrzeganie wyżej wymienionych obiektów obserwacji w przedmiotach, postaciach ludzi i zwierząt, w wytworach sztuki ludowej (tkaniny, koronki, makaty, kilimy itp.);
- obserwowanie dzieła plastycznego: wyróżnianie kolorowych plam i tłumaczenie ich wpływu na całość obrazu; zakrywanie niektórych i obserwowanie, jak zmienia się obraz; dostrzeganie kompozycji obrazu;
- dostrzeganie i obserwowanie brył w otoczeniu;
- poznawanie wytworów z obszaru grafiki użytkowej (liternictwo, plakat, znaczki pocztowe, stemple).

Ekspresja przez sztukę – tworzenie wypowiedzi

1. Rysowanie:

- ołówkiem, kredkami świecowymi, patykiem na podkładzie z klejówki; patykiem i tuszem; tuszem z lawowaniem, piórkiem, węglem, kredą;
- rysowanie z wyobraźni, z pamięci, z pokazu; pojedynczych przedmiotów, zjawisk, zwierząt, roślin, postaci realnych i fantastycznych;
- doskonalenie rysowania różnych linii; wyznaczanie za pomocą linii konturów przedmiotów i postaci, wyrażanie ruchu (tworzenie filmów kreskowych);
- dostrzeganie w rysunkach wartości kontrastowej bieli i czerni: biel – czerni; dzień – noc; wesoło – smutno; dobro – zło;
- projektowanie wzorów tapet, materiałów; wykonywanie odbitek stemplami z ziemniaka bądź stemplami gotowymi;
- rysowanie plakatów i reklam.

2. Malowanie:

- pędzlem i farbami kryjącymi (plakatówki, tempera, farby klejowe);
- tworzenie różnych kombinacji barw podstawowych (czerwona, żółta, niebieska) w celu odtworzenia wszystkich barw natury;
- świadomość, co można wyrazić kolorami ciepłymi: czerwony, żółty, pomarańczowy (to kolory słońca), zimnymi: zielony, niebieski (to kolory wody);
- malowanie krajobrazów w dni słoneczne i w dni pochmurne; próba zauważenia różnic w tych obrazach i roli światła;
- przedstawianie określonego nastroju przez odpowiedni zestaw kolorystyczny: pogodny – deszczowy; smutny – wesoły; zima – wiosna; wiosna – jesień; opisywanie kolorami swoich wewnętrznych stanów i nastrojów;
- wyrażanie przeżyć indywidualnych, przedstawianie wydarzeń realnych i fantastycznych z uwzględnianiem zróżnicowanego ruchu ludzi i zwierząt oraz liczniejszych ich grup; przedstawianie scen uwzględniających nastrój i stan uczuciowy, marzenia i odczucia, wyobrażenia.

3. Kształtowanie wytworów płaskich i przestrzennych:

- wykonywanie papierowych wycinanek i wydzieranek;
- tworzenie metodą origami;
- wykonywanie wytworów z materiałów przyrodniczych (kasztań, żołędzie, szyszki, patyki, trawy, jarzębina itp.);
- lepienie z gliny, masy solnej, plasteliny, modeliny;
- rzeźbienie w glinie, mydle, w drewnie;
- budowanie abstrakcyjnych i funkcjonalnych form przestrzennych z materiałów różniących się wielkością, kształtem, materiałem, z którego je wykonano (pudełka kartonowe, puszki, różnego rodzaju opakowania itp.).

Recepcja sztuki – analiza i interpretacja wytworów kultury

- zapoznanie z dziedzinami sztuk plastycznych, ich wykonawcami i dziełami:
architektura – architekt – rysunek projektu, makieta
malarstwo – malarz – obraz
rzeźba – rzeźbiarz – rzeźba
scenografia – scenograf – rysunek projektu dekoracji sceny i kostiumu aktora
grafika – grafik – grafika użytkowa;

- zapoznanie z funkcją dzieł plastycznych:
architektura: przemysłowa, mieszkaniowa, użyteczności publicznej
malarstwo: portret, krajobraz, martwa natura, scena rodzajowa
rzeźba: pomnik, medal, moneta
różne działy sztuki użytkowej: tkactwo, meblarstwo, ceramika;
- dekoracja wnętrz;
- zapoznanie z formami istnienia dzieła plastycznego: oryginał, kopia, reprodukcja, odbitka;
- symetria jednoosiowa i wieloosiowa w układzie elementów na płaszczyźnie i w przestrzeni.

Uwagi o realizacji programu edukacji plastycznej

W klasie trzeciej, pozostawiając dzieciom dużą swobodę w ich plastycznym wypowiedzianiu się, zwracamy baczniejszą uwagę na kompozycję rysunku i zachowanie proporcji. Przy ćwiczeniach z zakresu kompozycji podkreślamy konieczność uwzględniania nie tylko harmonii barw i kształtów, ale także celowości układu.

Zapoznajemy dzieci z możliwościami wyrazowymi kreski, plamy, proporcji, światła, cienia. Wprowadzamy kolejne techniki plastyczne, np. kolaż. W związku z wprowadzeniem pojęcia grafiki, dzieci wykonują prace za pomocą stempli z ziemniaka, korka, gumy; tworzą matryce do odbijania rysunku.

Ważne, aby na zajęciach plastycznych zapewnić dziecku możliwość swobodnej i twórczej wypowiedzi. Dziecko ma odczuwać radość z rysowania, malowania, rzeźbienia.

W wyniku edukacji plastycznej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja plastyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) w zakresie percepcji sztuki:
 - a) określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i z tradycją w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczy w życiu kulturalnym tych środowisk, wie o istnieniu placówek kultury działających na ich rzecz,
 - b) korzysta z przekazów medialnych; stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora);
- 2) w zakresie ekspresji przez sztukę:
 - a) podejmuje działalność twórczą, posługując się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak: kształt, barwa, faktura, w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne),
 - b) realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym (stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych);

- 3) w zakresie recepcji sztuki:
- a) rozróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka, jak: architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografia, film) i przekazy medialne (telewizja, internet), a także rzemiosło artystyczne i sztukę ludową,
 - b) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej).

Edukacja muzyczna

Odtwarzanie muzyki

1. Śpiew:
 - rytmiczne recytowanie tekstów, poprawne fonetycznie i zróżnicowane pod względem tempa, dynamiki, artykulacji, intonacji i barwy głosu;
 - kształcenie głosu: zwracanie uwagi na poprawną i swobodną postawę przy śpiewie; regulowanie oddechu; śpiewanie poznanych piosenek na zgłoskach *la, lo, lu, na* celem rozluźnienia stawów żuchwowych; właściwa intonacja dźwięków w skali c/1 – d/2;
 - śpiewanie piosenek jednogłosowych zbiorowe i indywidualne w skali c/1 – d/2;
 - śpiewanie piosenek opartych na wzorach: g/1 – e/1; g/1 – e/1 – c/1; g/1 – e/1 – c/1 – d/1 – c/1; g/1 – f/1 – e/1 – d/1 – c/1; oraz na trójdźwięku durowym c/1 – e/1 – g/1
 - wyszukiwanie powtarzających się fragmentów melodii;
 - śpiewanie nazwami solmizacyjnymi wzorów melodii od różnych dźwięków.
2. Gra na instrumentach:
 - granie na instrumentach perkusyjnych, niemelodycznych: grzechotka, bębenek, trójkąt, tamburyno, drewnianka, kastaniety;
 - granie na ksylofonie i metalofonie akompaniamentu burdonowego, fragmentów piosenek i ostinat melodycznych;
 - granie na flecie prostym sopranowym melodii opartych na poznanych dźwiękach.
3. Ruch z muzyką:
 - reagowanie ruchem na zmiany tempa, dynamiki, wysokości dźwięków i akcent metryczny;
 - realizowanie ruchem wartości nut wypełniających takty na dwa, trzy i cztery;
 - realizowanie ruchem wartości nut: całej nuty, półnuty, ćwierćnuty, ósemki, pauzy ćwierćnutowej, pauzy półnutowej;
 - zabawy ze śpiewem; inscenizowanie piosenek, tańce regionalne;
 - poznanie podstawowych kroków krakowiaka, polki oraz tańców ludowych.

Tworzenie muzyki

1. Tworzenie rytmu:
 - wypowiadanie krótkich tekstów ze zmianą tempa, dynamiki, artykulacji i intonacji głosu;
 - recytowanie rytmiczne sylab, słów, zdań;
 - tworzenie prostych tematów rytmicznych.

2. Tworzenie melodii:
 - śpiewane pytania i odpowiedzi;
 - swobodne tworzenie melodii do tekstów;
 - improwizowanie melodii na poznanych instrumentach.
3. Improwizowanie ruchu:
 - swobodne interpretowanie ruchem piosenek i utworów instrumentalnych; wyrażanie nastroju utworów;
 - charakteryzowanie postaci, zwierząt, zdarzeń za pomocą ruchu ilustrowanego muzyką.
4. Tworzenie form muzycznych:
 - tworzenie muzycznych ilustracji do wierszy i opowiadań;
 - rysowanie i malowanie ilustracji do słuchanej melodii, piosenki;
 - tworzenie własnych układów tanecznych do utworu muzycznego.

Percepcja muzyki

1. Percepcja elementów muzyki:
 - rozpoznawanie głosów ludzkich: sopran, bas, alt, tenor;
 - rozpoznawanie dźwięków poznanych wcześniej i nowych instrumentów (trąbka, flet, gitara);
 - rozpoznawanie w melodii powtórzeń, kontrastów.
2. Percepcja utworów muzycznych:
 - słuchanie muzyki instrumentalnej na żywo: śpiewanie i granie przez nauczycielkę;
 - obserwowanie w utworach wokalnych związku akompaniamentu z tekstem;
 - słuchanie muzyki odtwarzanej mechanicznie (płyta CD, kaseta magnetofonowa, audycja TV);
 - udział w koncertach muzycznych; nabywanie kultury słuchania muzyki i właściwego zachowania się podczas koncertu.

Uwagi o realizacji programu edukacji muzycznej

Zgodnie z programem klasy trzeciej, aktywność muzyczna dzieci nadal jest skupiona wokół trzech głównych zagadnień: odtwarzanie muzyki – tworzenie muzyki – percepcja muzyki.

Odtwarzanie muzyki wyraża się w śpiewaniu piosenek, muzykowaniu i w ruchu przy muzyce. Piosenka powinna pojawiać się na każdych zajęciach. Zwracamy coraz większą uwagę na poprawną postawę przy śpiewaniu, dobrą dykcję, właściwy układ ust i stosowanie oddechu w zaznaczonych miejscach tekstu. W toku śpiewania piosenek dzieci nabywają podstawowe wiadomości muzyczne określone przez program.

W dalszym ciągu doskonalimy umiejętność grania na instrumentach perkusyjnych; zapoznajemy dzieci z nowymi instrumentami – melodyjnymi: ksylofon, metalofon, flet. Piosenkom i muzykowaniu towarzyszy ruch – organizujemy zabawy ze śpiewem, naukę tańców ludowych oraz zabawy wymagające twórczej inwencji dziecka w tworzeniu i wykonywaniu swobodnych improwizacji muzycznych. Improwizacje w śpiewaniu, muzykowaniu i ruchu są już tworzeniem muzyki na miarę możliwości dziecka.

Odtwarzanie i tworzenie muzyki przygotowują dziecko do jej aktywnej, kulturalnej recepcji.

W wyniku edukacji muzycznej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Edukacja muzyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) w zakresie odbioru muzyki:
 - a) zna i stosuje następujące rodzaje aktywności muzycznej:
 - śpiewa w zespole piosenki ze słuchu (nie mniej niż 10 utworów w roku szkolnym); śpiewa z pamięci hymn narodowy,
 - gra na instrumentach perkusyjnych (proste rytmy i wzory rytmiczne) oraz melodycznych (proste melodie i akompaniamenty),
 - realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne; reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje),
 - tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego prostego tańca ludowego,
 - b) rozróżnia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej (wyraża ruchowo czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz),
 - c) aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy: rozróżnia i wyraża środkami pozamuzycznymi charakter emocjonalny muzyki, rozpoznaje utwory wykonane: solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; orientuje się w rodzajach głosów ludzkich (sopran, bas) oraz w instrumentach muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, trąbka, flet, perkusja); rozpoznaje podstawowe formy muzyczne – AB, ABA (wskazuje ruchem lub gestem ich kolejne części);
- 2) w zakresie tworzenia muzyki:
 - a) tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki,
 - b) improwizuje głosem i na instrumentach według ustalonych zasad,
 - c) wykonuje proste utwory, interpretuje je zgodnie z ich rodzajem i funkcją.

Zajęcia techniczne

Znajomość własności różnych materiałów

1. Rozpoznawanie materiałów przydatnych do majsterkowania:
 - przyrodniczych: trawy, liście, owoce i nasiona roślin, patyki, kamyki;
 - papierniczych: papier, karton, tektura, bibuła;
 - metalowych: kapsle, gwoździe, druciki, kawałki blachy;
 - drewnianych: deseczki, listwy, kołki;
 - włókienniczych: wełnianych, bawełnianych, jedwabnych;
 - tworzyw sztucznych: wszelkich opakowań po produktach spożywczych;
2. Badanie własności wymienionych materiałów i określanie ich przydatności do wykonania konkretnego dzieła.

Bezpieczne posługiwanie się prostymi narzędziami

- nabywanie wprawy w posługiwaniu się narzędziami poznanymi w poprzednich latach edukacji oraz takimi jak imadło, wkrętak, pilnik, młotek;

- poznawanie i doskonalenie sposobów łączenia materiałów:
 - a) rozłączne: wiązanie, spinanie na zatrzaski, spinanie spinaczem biurowym, zaginanie kartonu;
 - b) nierozłączne: zszywanie, sklejanie, zbijanie;
- dbanie o czystość narzędzi i właściwą ich konserwację;
- zapoznajowanie z podstawowymi sposobami udzielania pomocy przy drobnych skaleczeniach.

Bezpieczne korzystanie z domowych urządzeń technicznych

- nabywanie umiejętności posługiwania się urządzeniami domowymi: radio, telewizor, magnetofon, domofon, telefon, odkurzacz, mikser, sokowirówka, kuchenka gazowa;
- dostrzeganie zagrożeń wynikających z niewłaściwego korzystania z urządzeń technicznych, szczególnie elektrycznych i gazowych.

Planowanie i organizacja pracy przy montażu wytworów technicznych

- sprecyzowanie zadania do wykonania;
- przedstawienie pomysłu wykonania.

Budzenie zainteresowania techniką

- zapoznajowanie z historią wybranych wynalazków, np. od dyliżansu do rakiety kosmicznej; od balii i tary do pralki automatycznej;
- zapoznajowanie z rodzajami maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, samoloty, helikoptery, statki, łodzie), wytwórczych (narzędzia i przyrządy), informatycznych (telefon, komputer);
- zapoznajowanie z rodzajami budowli: domy mieszkalne, fabryki, biurowce, wieże itp.

Poznajowanie zawodów związanych z techniką

Uwagi o realizacji programu edukacji technicznej

W trzecim roku edukacji stawiamy uczniom wyższe wymagania niż w latach poprzednich w zakresie poprawności i dokładności wykonywanych prac. Tematyka prac łączy się ściśle z życiem i otoczeniem dziecka, z nauką i zabawą. Dzieci wykonują proste, estetyczne przedmioty na swój użytek. W toku tych prac zaznajamiamy uczniów z prawidłowym posługiwaniem się prostymi narzędziami i przyborami. Przy wykonywaniu prac z tektury uczymy staranności w rysowaniu szkicu wycinanego przedmiotu, w wycinaniu go i ozdabianiu.

Przy wszystkich pracach zwracamy uwagę na właściwą kolejność czynności. Podajemy też uczniom wskazania dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy (prawidłowa postawa, porządek w miejscu pracy, ostrożność w posługiwaniu się narzędziami). W toku zajęć podajemy krótkie, przystępne informacje o pochodzeniu i właściwościach materiałów, których używają. Powinno się też organizować wycieczki do pobliskich warsztatów, by na żywo obserwować pracę danego rzemieślnika, sposób operowania danymi materiałami i posługiwania się narzędziami charakterystycznymi dla danego zawodu.

Ponadto zachęcamy uczniów do wykazywania się pomysłowością i odważnymi rozwiązaniami technicznymi.

W wyniku edukacji technicznej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Zajęcia techniczne. Uczeń kończący klasę III:

- 1) zna środowisko techniczne na tyle, że:
 - a) orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku („jak to zrobiono?”): meble, domy, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego,
 - b) rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty), wytwórczych (narzędzia, przyrządy), informatycznych (komputer, laptop, telefon komórkowy); orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele, wieże) i urządzeń elektrycznych (latarka, prądnica rowerowa),
 - c) określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa, trudna obsługa), ekonomicznych (tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu), estetycznych (np. ładne lub brzydkie);
- 2) realizuje „drogę” powstawania przedmiotów od pomysłu do wytworu:
 - a) przedstawia pomysły rozwiązań technicznych: planuje kolejne czynności, dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia,
 - b) rozumie potrzebę organizowania działania technicznego: pracy indywidualnej i zespołowej,
 - c) posiada umiejętności:
 - odmierzania potrzebnej ilości materiału,
 - cięcia papieru, tektury, itp.,
 - montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych, korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych, np. buduje latawce, makiety domów, mostów, modele samochodów, samolotów i statków,
 - w miarę możliwości, montażu obwodów elektrycznych, szeregowych i równoległych z wykorzystaniem gotowych zestawów;
- 3) dba o bezpieczeństwo własne i innych:
 - a) utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy,
 - b) właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych,
 - c) wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.

Wychowanie fizyczne

Zabawy i gry ruchowe

- zabawy orientacyjno-porządkowe: skąd słysząc gwizdek, marmurki, ruch uliczny, nocny stróż, łapanka w kole;
- zabawy na czworakach: wyścigi piesków, toczenie piłki głową;
- zabawy bieżne: berek, murarz i cegły, lis, pastuszek i gęsi, biegi – kto prędzej do mety;
- zabawy rzutne: celowanie do dużej piłki; piłka w szeregach; dogoń piłkę.

Ćwiczenia porządkowe

- zbiórka w kolumnie pojedynczej i dwójkowej;
- odliczanie w szeregu, równanie i krycie;
- rytmiczny marsz, zatrzymywanie się na komendę.

Ćwiczenia kształtujące

- ćwiczenia ramion: w siadzie skrzyżnym lub klęcznym ze skurczem pionowym ramion – rzuty jednorącz i oburącz w pion, w bok (strzał, sztuczne ognie); zaznaczanie końcami palców z boku o podłogę, klaśnięcie nad głową i skurcz ramion; krążenie łokciami od przodu ku górze; wymachy ramion w przód, w tył, wwyż;
- ćwiczenia nóg: w parach z trzymaniem się za ręce na przemian wspięcia i przysiadu; skoki do wody; huśtanie się na desce; podskoki na nogach zwartych;
- ćwiczenia stóp: zbieranie skakanki z podłogi palcami stopy; chwytanie woreczka wyrzuconego stopą do góry;
- ćwiczenia tułowia:
 - a) skłony w przód: w rozkroku dwójkami tyłem do siebie z energicznym skłonem w dół przetoczenie piłki między stopami do kolegi; w siadzie skrzyżnym powolny skłon tułowia w przód z dotknięciem czołem nóg;
 - b) skłony w tył: w leżeniu przodem skłon w tył z ramionami skurczonymi – uginanie i prostowanie nóg; skłon tułowia w tył z klaśnięciem nad głową; w leżeniu przodem rytmiczne skłony w tył z ugiętymi ramionami (łódki na fali); skłon tułowia w tył (rozwijający się kwiatek);
 - c) opady w przód: w siadzie opad tułowia w przód z odsuwaniem po podłodze woreczka; w staniu opad tułowia w przód w formie zabawowej (pajace);
 - d) ćwiczenia mięśni brzucha: w leżeniu tyłem – jazda na rowerze; marsz z wysokim unoszeniem nóg (wchodzenie po wysokich schodach);
 - e) skłony w bok: w klęku rozwartym naśladowanie zegara z kukułką – skłony głową w przód i w tył; energiczne skłony tułowia w przód i w tył; w siadzie klęcznym przekładanie woreczka z jednej strony na drugą;
 - f) skręty: w siadzie skrzyżnym skręty tułowia z przekładaniem woreczka lewą ręką daleko w prawą stronę; w staniu rozkrocznym – rzuty piłeczką do współćwiczącego; w parach – piłowanie drzewa.

Ćwiczenia użytkowe

- ćwiczenia równowagi bez przyrządów: w staniu jednonóż rzucanie i chwytanie piłeczki; zdejmowanie i zakładanie pantofla; podskoki z obrotami;
- ćwiczenia równoważne na przyrządzie: w staniu na jednej nodze na ławeczce uderzanie stopą drugiej nogi w ławeczkę (dzieciół); przejście po ławeczce na jednej nodze
- ćwiczenia zwinności: szybkie zmiany pozycji – z leżenia tyłem do leżenia przodem; z przysiadu do stania; przewroty w przód;
- zwisy i podpory: wspinanie się na drabinki; zwis na drążku (na trzepaku);
- rzuty: rzucanie i chwytanie dużej piłki, rzucanie woreczkami do celu;
- skoki: zeskok w głąb z wysokości 50 cm; skok w dal z rozbiegu; przeskoki przez ukośnie ustawioną ławeczkę; przeskok przez rów.

Ćwiczenia muzyczno-ruchowe

- zabawy ze śpiewem;
- zabawy rytmiczne: chód dostawny, obrotowy;
- korowody, kroki tańców ludowych, regionalnych.

Sporty

- pływanie;
- saneczkarstwo i łyżwiarstwo;
- jazda na rolkach, na rowerze.

Marsze i atletyka terenowa

- ćwiczenia zręczności: marsz po śladach, po naturalnych równoważniach;
- skoki: w dal z rozbiegu i z miejsca; skok wzwyż z rozbiegu; zeskok w głąb;
- czołganie się pod zwisającymi gałęziami;
- orientowanie się w terenie: zabawa w podchody, w chowanego, marsz na oznaczony kierunek.

Uwagi o realizacji programu wychowania fizycznego

W klasie trzeciej należy dążyć do tego, aby jak najwięcej zajęć odbywało się na świeżym powietrzu. W grach i zabawach ruchowych dalej należy doskonalić szybkość, orientację i zręczność; osiągnąć lepszą koordynację i swobodę w biegu, rzucaniu i skoku. Na te formy ruchu należy zwrócić szczególną uwagę, gdyż stanowią one podstawowe elementy gier drużynowych w następnym etapie edukacji.

Z zakresu gimnastyki należy doskonalić umiejętność przeprowadzania zbiórek, odliczania w szeregu, krycia, równania. W ćwiczeniach kształtujących należy osiągać poprawne opanowanie i utrzymywanie postawy w poznanych pozycjach do ćwiczeń w staniu i w chodzie. W ćwiczeniach zwracamy uwagę między innymi na następujące umiejętności: pionowy skurcz ramion, obszerne wymachy ramion, szybkie i poprawne zmiany pozycji, rozkrok i przysiad podparty, prawidłowe skłony tułowia; doskonalimy przejście bokiem po listwie ławeczki, przewrót do przodu, skok w dal, rzucanie i chwytanie piłki. Do zajęć włączamy ruch z muzyką. Na każdym zajęciu stosujemy różnego rodzaju przybory: woreczki, krążki, koło, szarfy, skakanki, piłeczki itp.

W wyniku edukacji wychowania fizycznego uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) w zakresie sprawności fizycznej:
 - a) realizuje marszobiegi trwający co najmniej 15 minut,
 - b) umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kręgosłupa;

- 2) w zakresie treningu zdrowotnego:
 - a) przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń oraz wykonuje przewrót w przód,
 - b) skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami,
 - c) wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie;
- 3) w zakresie sportów całego życia i wypoczynku:
 - a) posługuje się piłką: rzuca, chwytą, kołuje, odbija i prowadzi ją,
 - b) jeździ np. na rowerze, wrotkach; przestrzega zasad poruszania się po drogach,
 - c) bierze udział w zabawach, mini grach i grach terenowych, zawodach sportowych, respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego,
 - d) wie, jak należy zachować się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości;
- 4) w zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej:
 - a) dba o higienę osobistą i czystość odzieży,
 - b) wie, jakie znaczenie dla zdrowia ma właściwe odżywianie się oraz aktywność fizyczna,
 - c) wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem,
 - d) dba o prawidłową postawę, np. siedząc w ławce, przy stole,
 - e) przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w trakcie zajęć ruchowych; posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem,
 - f) potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych; wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia.

Zajęcia komputerowe

Bezpieczeństwo i higiena pracy z komputerem

- zasady bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązujące w pracowni komputerowej;
- bezpieczne korzystanie z internetu.

Gry i zabawy dydaktyczne

- sprawne posługiwanie się myszką;
- korzystanie z działania wybranych klawiszy z klawiatury – klawisz Enter, klawisze strzałek kursorów;
- zastosowanie Kalkulatora w grach i zabawach komputerowych;
- odtwarzanie animacji i prezentacji multimedialnych.

Praca w edytorze grafiki Paint

- samodzielne uruchamianie programu;
- doskonalenie umiejętności posługiwania się wybranymi narzędziami z Przybornika: Wypełnianie kolorem, Prostokąt, Elipsa, Tekst, Linia, Ołówek, Gumka, Aerograf, Pędzel, Lupa, Zaznacz, Zaznacz dowolny kształt, Zaokrąglony prostokąt, Pipeta;

- umiejętność kopiowania, usuwania, zmniejszania i powiększania wybranych elementów;
- próby samodzielnego wykonywania rysunków z wykorzystaniem poznanych narzędzi z Przybornika oraz umiejętności kopiowania, usuwania, pomniejszania i powiększania elementów;
- umiejętność zapisywania obrazka w pliku, otwierania pliku, przygotowania do druku i drukowania wykonanej pracy.

Praca z edytorem tekstu Ms Word

- samodzielne uruchamianie programu;
- doskonalenie umiejętności posługiwania się klawiszami: Spacja, Delete, Backspace, Alt Gr, Shift, Caps Lock, Enter;
- doskonalenie umiejętności kopiowania i usuwania tekstu;
- utrwalenie elementów formatowania tekstu: zmiana rozmiaru czcionki, zmiana koloru czcionki, pogrubienie, podkreślenie, kursywa;
- wprowadzenie umiejętności: wyrównywania tekstu, zapisu tekstu w pliku, otwierania dokumentu, przygotowania dokumentu do druku, drukowania dokumentu
- pisanie wyrazów i zdań za pomocą klawiszy klawiatury komputerowej.

Korzystanie z internetu

- wprowadzenie podstawowych pojęć: internet, strona internetowa, przeglądarka internetowa, witryna internetowa, adres strony WWW, pasek adresowy, odsyłacz;
- uruchamianie przeglądarki internetowej;
- otwieranie stron internetowych;
- umiejętność otwierania strony o podanym adresie i wyszukiwania na niej określonych informacji.

Uwagi o realizacji programu edukacji komputerowej

W klasie trzeciej uczeń pod kierunkiem nauczyciela może wykonywać już więcej prac samodzielnych, zarówno w edytorze grafiki, jak i w edytorze tekstu. Znając działanie wielu narzędzi z Przybornika w programie Paint, powinien samodzielnie wykonywać proste rysunki. Znając wszystkie cyfry i litery alfabetu oraz działanie wybranych klawiszy z klawiatury komputerowej, uczeń powinien samodzielnie zapisywać za pomocą komputera cyfry, litery, a nawet wyrazy i zdania, zachowując poprawność ortograficzną (pisownia wielką literą, pisanie polskich znaków).

Aby zajęcia były atrakcyjne dla dzieci, do zdobywania nowej wiedzy lub utrwalania wiadomości z zakresu różnych rodzajów edukacji, oprócz gier edukacyjnych, warto wykorzystywać animacje i prezentacje multimedialne, które uczeń powinien umieć odtwarzać.

W klasie III dziecko powinno już krok po kroku uczyć się korzystania z internetu. Przy okazji pokazywania uczniom pożytków płynących z wykorzystania internetu,

trzeba jednocześnie kłaść duży nacisk na zagrożenia, zwłaszcza na anonimowość kontaktów i niebezpieczeństwo płynące z podawania własnego adresu.

Przez cały etap kształcenia nauczyciel powinien szczególnie pamiętać o dostosowaniu wymagań do możliwości uczniów danej klasy, jak również do indywidualnych możliwości każdego dziecka. Nie wszystkie dzieci mają taki sam dostęp do komputera poza szkołą i dlatego też ważną rolą nauczyciela jest organizować zajęcia w taki sposób, by każdy uczeń zdobywał coraz większe umiejętności poprzez zabawę i przeżywanie sukcesów, choćby niewielkich, które będą motywowały go do dalszej pracy.

W wyniku edukacji komputerowej uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Zajęcia komputerowe. Uczeń kończący klasę III:

- 1) umie obsługiwać komputer:
 - a) posługuje się myszą i klawiaturą,
 - b) poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego;
- 2) posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania; korzysta z opcji w programach,
- 3) wyszukuje i korzysta z informacji:
 - a) przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. stronę swojej szkoły),
 - b) dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie,
 - c) odtwarza animacje i prezentacje multimedialne;
- 4) tworzy teksty i rysunki:
 - a) wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania,
 - b) wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur;
- 5) zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, internetu i multimediiów:
 - a) wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwyręża kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne,
 - b) ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu,
 - c) stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, internetu i multimediiów.

Etyka

Wychowanie w duchu takich wartości, jak:

1. Prostota, rozumiana jako:
 - naturalność w sposobie bycia; skromny ubiór; skromne zachowanie; bycie sobą, a nie udawanie kogoś innego; umiejętność cieszenia się z drobnych rzeczy; nierozbudzanie sztucznych potrzeb;
 - mądre korzystanie z zasobów przyrody; unikanie marnotrawstwa; oszczędność wody, papieru; niekupowanie zbędnych rzeczy; poznawanie i korzystanie

z mądrości naszych przodków; z mądrości dawnych kultur; docenianie piękna natury; ochrona środowiska.

2. Jedność, rozumiana jako:

- wewnętrzna harmonia w człowieku; jedność myśli i działania; jedność serca i rozumu;
- harmonijne relacje wśród członków grupy; jedność zespołu klasowego; trudne zadania wykonywane w grupie stają się łatwiejsze; chóralne śpiewanie pieśni – jako przykład doskonałego współdziałania w grupie; symbol jedności ludzi na całej Ziemi – splecione ręce; zdobywanie wiedzy o zwierzętach żyjących w grupie i panujących w niej zasadach (delfiny, słonie).

3. Tolerancja, rozumiana jako:

- akceptowanie samego siebie, nawet jeśli popełniamy błędy; uświadamianie sobie swoich zalet i odczuwanie z nich dumy; niedenerwowanie się z powodu drobnych pomyłek; chęć naprawienia błędów;
- akceptowanie innych; pozbywanie się uprzedzeń i wczuwanie w przeżycia kolegów niepełnosprawnych, nowego kolegi w klasie, kolegi innej narodowości, innej wiary;
- akceptowanie i poszanowanie różnic rasowych; rozumienie zwrotu: „Rodzaj ludzki jest jak tęcza, składa się z różnych kultur i ras”; poznawanie kultur innych ludzi; poznawanie cech wspólnych i różniących ludzi; umiejętność cieszenia się osiągnięciami i radością innych; łączenie się w smutku i bólu z innymi – akcje charytatywne i koncerty muzyczne na rzecz ludzi dotkniętych kataklizmami (powódź, huragan, tsunami, nieurodzaje, głód, wojna itp.).

Uwagi o realizacji programu etyki

W klasie trzeciej realizowane treści związane są z wartościami: prostota, jedność, tolerancja.

Prostota to bycie naturalnym. W poprzednim roku edukacji mówiliśmy o skromności i wówczas bardziej skupialiśmy się na samym dziecku, jego sposobie bycia i zachowania. Rozważając prostotę, należy nawiązywać do mądrości naszych przodków i minionych kultur, kiedy to ludzkie potrzeby i metody ich zaspokajania były proste, nie było marnotrawienia, był umiar w nabywaniu rzeczy. Prostota uczy nas oszczędności w korzystaniu z zasobów naturalnych. Oszczędzanie polega na tym, by nie niszczyć tego, co daje nam natura. Gdy zużyjemy jedno drzewo, sadzimy następne. Gdy ktoś jako uczeń nauczy się szanować Ziemię, będzie ją szanował jako dorosły.

Jedność – w poprzednim roku edukacji mówiliśmy o współdziałaniu w grupie. Jedność jest czymś więcej niż tylko współdziałaniem, jest przede wszystkim zgodnym współżyciem. Przykładami jedności są: świat w jego różnorodności; chór złożony z różnych głosów, ale wykonujący zgodnie brzmiącą pieśń; orkiestra złożona z muzyków grających na różnych instrumentach określony utwór muzyczny, itp. Jedność to wewnętrzna harmonia w człowieku, to harmonia w zgodnym życiu zespołu ludzkiego. Jedność to poczucie przynależności do swojej rodziny, do klasy, do ojczyzny.

Jedność utrzymuje się dzięki akceptacji i uznaniu każdej osoby oraz wkładu, jaki wnosi do zespołu, ale brak szacunku do drugiego człowieka może ją zniszczyć. Znane powiedzenie „w jedności jest siła” można na zajęciu zobrazować prostym przykładem – jeden patyk łatwo złamać, ale dużej wiązki patyków już nie.

Tolerancja jest to otwartość i wrażliwość na piękno odmienności. Tolerancja uznaje indywidualność i różnorodność, zaś lęk i niewiedza prowadzą do nietolerancji – dyskryminacji słabszych grup i stosowania wobec nich przemocy. Tolerancja jest podstawowym czynnikiem pokoju na świecie.

Realizacja zajęć odbywa się poprzez stosowanie różnorodnych form edukacyjnych. Rozmawiamy z dziećmi; wyjaśniamy niezrozumiałe kwestie; czytamy właściwie dobraną literaturę; działamy praktycznie; prowadzimy obserwacje; organizujemy spotkania z ciekawymi ludźmi; gry dydaktyczne; teatrzyk; śpiewamy, rysujemy, tańczymy itp. To nie mogą być nudne, siedzące, przegadane zajęcia.

W wyniku realizacji zajęć z etyki uczniowie po ukończeniu klasy trzeciej powinni zdobyć następujące **umiejętności wyszczególnione w Podstawie Programowej**:

Etyka. Uczeń kończący klasę III:

- 1) rozumie, że ludzie mają równe prawa, niezależnie od tego, gdzie się urodzili, jak wyglądają, jaką religię wyznają, jaki mają status materialny; okazuje szacunek osobom starszym;
- 2) zastanawia się na tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego może dążyć, nie krzywdząc innych; stara się nieść pomoc potrzebującym;
- 3) wie, na czym polega prawdomówność i jak ważna jest odwaga przeciwstawiania się kłamstwu i obmowie; potrafi z tej perspektywy oceniać zachowania bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów;
- 4) wie, że nie można zabierać cudzej własności i stara się tego przestrzegać; wie, że należy naprawić wyrządzoną szkodę; dostrzega, kiedy postaci z baśni, opowiadań, legend, komiksów nie przestrzegają reguły „nie kradnij”;
- 5) starannie dobiera przyjaciół i pielęgnuje przyjaźnie w miarę swych możliwości;
- 6) wie, że jest częścią przyrody, chroni ją i szanuje; nie niszczy swojego otoczenia.

Uwagi końcowe

I Ocenianie osiągnięć uczniów

W zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej nie ma miejsca ani zjawisko niepowodzenia dydaktycznego, ani zjawisko drugoroczności. W konsekwencji założenia, że każde dziecko rozwija się na miarę swoich możliwości i w odpowiednim dla siebie tempie, ocena ma charakter opisowy i dotyczy nie tylko postępów w nauce, ale ogólnego poziomu rozwoju konkretnego ucznia.

Proponuje się trzy rodzaje oceniania dziecka:

- ocenianie **bieżące**, podczas każdego zajęcia;
- ocenianie **okresowe**, na półrocze i na koniec kolejnych lat edukacji wczesnoszkolnej;
- ocenianie **końcowe**, po ukończeniu klasy trzeciej.

Ocenianie bieżące

Jest ono najważniejsze w procesie edukacyjnym. Obejmuje nie tylko ucznia, ale i w pewnym sensie nauczyciela, w myśl zasady: „abyś nie był lekarstwem na chorobę, której sam jesteś przyczyną”. W ocenie bieżącej uczeń otrzymuje potwierdzenie tego, co poprawnie wykonał, co osiągnął, w czym jest dobry oraz wskazówki – co poprawić, co udoskonalić, nad czym jeszcze popracować; nauczyciel natomiast otrzymuje informacje o trafności i efektywności stosowanych metod, środków i organizacji zajęć, a w razie miernych wyników – sygnał, że należy je modyfikować, zmieniać.

W ocenianiu bieżącym powinno się dostrzegać pewną analogię z pracą trenera, który uczy dzieci np. gry w tenisa. Dzieci ćwiczą i opanowują kolejno pojedyncze umiejętności wchodzące w zakres ogólnej umiejętności gry w tenisa, ale jednocześnie od samego początku kreują swój własny styl grania. Na treningu nie ma dziennika, nikt nie stawia piątek, trójek, jedynek; nikt nie ocenia za pomocą kropek, gwiazdek, serduszek, uśmiechniętych buzi, bo i po co; dziecko ćwiczy, bo chce nauczyć się grać; nabywa tej umiejętności w drodze własnej aktywności, własnego wysiłku. Trener uczestniczy w tym procesie – wprowadza kolejne ćwiczenia, gra razem z dziećmi i bacznie śledzi poprawność wykonania, sprawność, refleks, koordynację ruchów. Dziecko natychmiast otrzymuje słowną ocenę swojego dokonania, słyszy: „dobrze, dobrze, tak”, ale też słyszy: „nie tak, podbiegnij bliżej, spróbuj jeszcze raz” itp. Dziecko przyjmuje uwagi, poprawia błędy, unika powtarzania ich, stosuje się do wskazówek i ćwiczy aż do uzyskania pozytywnego efektu. Taka ocena zapobiega błędom w uczeniu się, sprzyja rozwojowi dziecka, eliminuje napięcia, rywalizację i prowadzi do realizacji zamierzonych celów edukacji.

W ocenianiu bieżącym przydatne są karty indywidualnej pracy ucznia, które informują systematycznie o postępach dziecka w nabywaniu wiadomości i umiejętności; gromadzone w teczce ucznia dają pełny obraz kolejnych postępów i rozwoju dziecka.

Ogólnie można powiedzieć, że w ocenie bieżącej stwierdzamy w szczegółach, co dziecko wykonało, jak wykonało, ile potrafi, czego nie umie. Dziecko otrzymuje ją już w trakcie wykonywania zadania bądź tuż po jego wykonaniu. Eksponujemy

w niej osiągnięcia indywidualne dziecka w porównaniu do stanu poprzedniego, ale nie porównujemy ich z osiągnięciami innych dzieci, bowiem edukacja to nie wyścig, ale spokojna, twórcza praca na miarę możliwości każdego ucznia.

Metody bieżącego oceniania osiągnięć uczniów

1. Sprawdzanie przez nauczyciela samodzielnie wykonanej przez uczniów pracy klasowej i domowej w celu określenia poziomu:
 - poprawności przyswojonych wiadomości;
 - biegłości w opanowanych umiejętnościach;
 - sposobu rozmowy w procesie dochodzenia do wyniku;
 - umiejętności korzystania z wcześniej nabytych doświadczeń edukacyjnych.
2. Metoda ustnego odpytywania uczniów w celu sprawdzenia, np.:
 - umiejętności czytania;
 - znajomości zasad ortograficznych, matematycznych;
 - biegłości w obliczaniu wyników czterech działań arytmetycznych;
 - umiejętności interpretowania treści zawartej w tekstach;
 - celowości zastosowania określonej metody rozwiązywania problemów;
 - stopnia trwałości przyswojonych faktów itp.
3. Metoda krótkich testów wiadomości i umiejętności, konkursów i quizów, w których uczeń:
 - odpowiada na różne pytania;
 - uzupełnia luki w zdaniach, w tekstach;
 - dokonuje wyboru poprawnej odpowiedzi;
 - przekształca zadania;
 - rozwiązuje zagadki;
 - wyróżnia logiczne zależności;
 - proponuje własne zakończenia tekstów;
 - proponuje nowe rozwiązania itp., a tym samym ujawnia poziom przyswojonej wiedzy i nabytych umiejętności.

Ocenianie okresowe

Ma charakter bardziej ogólny i pełniej informuje o aktywności dziecka, o postępach w nabywaniu poszczególnych kompetencji, o specjalnych uzdolnieniach, o specjalnych trudnościach, o stanach wewnętrznych przeżyć dziecka i sposobach ich ujawniania.

Ocena okresowa nie prowadzi do oceny postępów całej klasy, lecz ujmuje postępy i rozwój konkretnego ucznia. Nie używa się w niej etykiety: uczeń bardzo dobry, uczeń zły, słaby, dostateczny. W ocenie okresowej przedstawia się indywidualną naturę dziecka, tworzy się *dossier* dziecka, grupując informacje o jego wewnętrznych stanach, o przejawach jego zachowania. Ocena okresowa powinna z jednej strony mieć charakter diagnostyczno-informujący i jako taka jest przydatna nauczycielowi i rodzicom, by mogli dziecko jak najlepiej wspomagać w rozwoju, z drugiej strony powinna być motywująco-afirmacyjna, zachęcająca dziecko do samorozwoju.

Metody okresowego oceniania uczniów – sprawdziany

Po opracowaniu określonej partii materiału programowego lub po zakończeniu konkretnego działu tematycznego, uczniowie piszą sprawdzian, który pozwoli ocenić poziom przyswojonych wiadomości i wyćwiczonych umiejętności. Sprawdziany te są najczęściej proponowane przez autorów podręczników i mają ścisły związek z treścią tych podręczników. Zwykle uczniowie piszą jeden sprawdzian miesięcznie.

Ocenianie końcowe

Jest to ocena podsumowująca, przeprowadzana na zakończenie trzyletniego cyklu edukacji wczesnoszkolnej, sprawdzająca poziom osiągnięć przewidzianych w *Podstawie Programowej*. Dotyczy ona przede wszystkim opanowania:

- umiejętności czytania, pisania, mówienia, rachowania, rozwiązywania problemów;
- fundamentalnych treści z zakresu wiedzy o świecie, stanowiących podstawę dalszej nauki;
- zachowań koniecznych w aktywnym życiu społecznym.

Metoda oceniania końcowego – test kompetencji

Kompozycja testu jest tak pomyślana, aby na podstawie rozwiązania zadań testowych można było ustalić dla każdego ucznia:

- poziom przyswojonej wiedzy programowej;
- biegłość w wyćwiczonych umiejętnościach, takich jak: pisanie, czytanie, liczenie;
- umiejętność korzystania z zawartych w tekście informacji;
- poziom umiejętności rozumowania; umiejętność stosowania wiedzy w praktyce.

II Procedury osiągnięcia celów – wskazówki dla nauczyciela

1. Realizuj program, pracując z podręcznikami z cyklu „Wesoła szkoła i przyjaciele”

Do realizacji programu Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne wydały cykl podręczników zatytułowany „Wesoła szkoła i przyjaciele” wraz z pełną obudową metodyczną. W cyklu tym znajdują się **książki dla ucznia**:

a) podstawowe:

- podręczniki
- zintegrowane karty pracy ucznia
- matematyczne karty pracy ucznia (w klasach 2. i 3.)

b) pomocnicze:

- zeszyty do ćwiczeń w poprawnym pisaniu
- zeszyty do ćwiczeń w poprawnym liczeniu
- słowniczek ortograficzny
- zbiory tekstów do dyktand
- zbiory matematycznych zadań tekstowych.

oraz materiały dydaktyczne dla nauczyciela:

a) pomoce demonstracyjne

b) wybór wierszy okolicznościowych

c) komplet płyt CD

- d) płyty CD-ROM („Bawię się i uczę...”, „Klik uczy czytać”, „Klik uczy liczyć”, „Klik uczy zasad ruchu drogowego” itp.) oraz CD-AUDIO
- e) kuferek z pomocami dydaktycznymi
- f) przewodniki metodyczne ze scenariuszami zajęć zintegrowanych z podziałem na bloki tematyczne
- g) scenariusze zajęć z matematyki.

Nauczyciel powinien gromadzić jeszcze inne źródła informacji, np. słowniki, albumy, kroniki, plakaty, czasopisma, taśmy z nagraniami, gry komputerowe itp. Przy takiej wielości materiałów dydaktycznych nie wolno zapominać o organizowaniu uczniom spotkań z rzeczywistością. Planując edukację, możesz jej nadać formę „krajoznawstwa”. Krajoznawstwo w tym rozumieniu to edukacja bazująca na aktywnym spotkaniu z rzeczywistością, w której punktem centralnym w realizacji treści i celów programowych jest najbliższe dziecku środowisko. Kręgi tematyczne roczne, miesięczne, tygodniowe są wyznaczane przez ciekawe obiekty przyrodnicze i kulturowe, a edukacja przyjmuje charakter dosłownego czytania przyrody i kultury; poznawania ich z punktu widzenia istotności, piękna, różnorodności, złożoności i zależności oraz oceniania z punktu widzenia korzyści bądź szkody.

2. Stosuj w pracy z uczniami różnorodne metody edukacyjne

Realizacja programu zakłada różnorodność i elastyczność w doborze metod nauczania-uczenia się. Założenie to wynika z natury dziecka, które jest bardzo ruchliwe i ma naturalną potrzebę bycia zajętym. Wszystko je interesuje, ciekawi; jest wścibskie, dociekliwe, ciągle pyta, szpera, dotyka, podgląda, psuje; nieustannie eksperymentuje, weryfikuje; najpierw działa, potem ocenia. W związku z tym ciągle aktualne są proponowane przez W. Okonia cztery strategie nauczania-uczenia się przez przyswajanie – odkrywanie – działanie – przeżywanie. Każda z tych strategii wymaga stosowania innych metod. W edukacji zintegrowanej jest miejsce dla metod opartych na:

- **słowie:** opowiadanie, opis, pogadanka, instruktaż, praca z książką, metaplan, czyli „cicha dyskusja” lub „rozmowa-plakat”, burza mózgów;
- **obrazie:** pokaz, obserwacja, demonstracja pomocy dydaktycznych;
- **praktycznym działaniu:** symulacja, drama, metoda projektu, eksperyment, gry dydaktyczne, wszelkiego rodzaju zajęcia praktyczne; szczególnie przydatna w nabywaniu pojęć matematycznych jest metoda czynnościowego nauczania.

3. Stosuj w edukacji różnorodne środki dydaktyczne

Prace badawcze J. Piageta wskazują, iż dzieci w wieku 6–9 lat (a więc uczniowie klas 1–3) pod względem rozwoju umysłowego znajdują się na poziomie myślenia operacyjnego. Nabywanie pojęć odbywa się w tym wieku drogą przechodzenia od czynności konkretnych do czynności wyobrażeniowych i abstrakcyjnych (umysłowych). Istnieje więc konieczność stosowania zróżnicowanych środków dydaktycznych.

Dydaktycy zgodnie akcentują, że tam, gdzie jest tylko możliwe, należy prezentować uczniom naturalne okazy w naturalnych warunkach, następnie w warunkach sztucznych bądź okazy spreparowane, a dopiero w następnej kolejności można posługiwać się obrazami, modelami, schematami.

WSiP oferuje nauczycielom bogaty zestaw środków dydaktycznych: zestaw pomocy do nabywania pojęć matematycznych, przyrodniczych, historycznych, np.: liczmany, liczydła, zegar, kalendarz, plansze z okazami przyrodniczymi, plansze związane z porami roku, plansze z zabytkami znajdującymi się w ważniejszych miejscowościach Polski, plansze ze zdjęciami znanych Polaków. Idąc z duchem czasu, przygotowano także liczne filmy, nagrania na taśmach magnetofonowych i płytach CD itp. Tak bogata oferta w tym zakresie nie zwalnia jednak nauczyciela od śledzenia pojawiania się nowych, atrakcyjnych pomocy dydaktycznych i stosowania ich w procesie edukacji.

4. Stosuj różne formy organizacyjne pracy uczniów w czasie zajęć

Praca indywidualna powinna przeplatać się z pracą w parach, w zespołach i z pracą zbiorową uczniów.

5. Zapewnij dzieciom poczucie bezpieczeństwa i wolności

Edukacja dziecka możliwa jest w atmosferze ufności, poczucia bezpieczeństwa i aprobaty dla indywidualności każdego dziecka. Uczeń musi mieć pewność, że spotka się z pomocą i zrozumieniem nauczyciela. Edukacja nie może odbywać się w napięciu, strachu, stresie i pośpiechu. Daj uczniowi tyle czasu, ile potrzebuje do wykonania ćwiczenia, zadania, zrozumienia danej kwestii. Pośpiech prowadzi do powierzchowności. Nie goń za ilością ćwiczeń i zadań; daj czas na pełną koncentrację na danej czynności, na zgłębienie jej istoty.

6. Zapoznawaj się na bieżąco z nowościami pedagogicznymi, które zainspirują Cię do nowych działań i pozwolą doskonalić proces edukacyjny